

SÉD 49.

VESZPRÉMI KRITIKAI LAP

X. évfolyam, 2024. 2. szám

Tartalom

- 10 Éltető Erzsébet
Lúdbőrzést keltő szavak mentén
Irodalmi találkozások Kemény Istvánnal. *Olvasólámpa*. Művészetek Háza Veszprém, S-stúdió, 2024. január 24.
- 12 Pintér Viktória
Költéssel tisztálkodni
Szíveri 70. Ladányi István/Fenyvesi Ottó/Pintér Viktória/Vecsei H. Miklós. Holszezon Kortárs Irodalmi Fesztivál. Papírkutya, 2024. február 23.
- 13 Fekete Richard
„Bácsisabb lett”
Varró Dániel: *Túl a Maszat-hegyen 2*. Holszezon Kortárs Irodalmi Fesztivál. Papírkutya, 2024. február 24.
- 14 Bús Éva
Fenevadragu ősmagyar módra
A Bestiarium Hungaricum kötet bemutatása. Holszezon Kortárs Irodalmi Fesztivál. Incognito kávézó, 2024. február 24.
- 15 Nyakas-Fehér Fatime
Zsiráf, kisiklott reneszánsz karrierút és Poirot mint kapudrog – Véres kulisszatitkok a Benedek-hegy árnyékában
Második Magyar Krimifestivál. Holszezon Kortárs Irodalmi Fesztivál. Fricska, 2024. február 24.
- 17 Kovács Attila
Z gen-vallomások
Géem és Juhász Zoli. Little Moon Session. *Holszezon Kortárs Irodalmi Fesztivál*. Füge Liget, 2024. február 24.
- 17 Nyakas Krisztián
A komfortzónán kívül
Lord Iron Livah, zip – Terem, Mayberian Sanskülotts – Expreszszó. *Holszezon Kortárs Irodalmi Fesztivál*, 2024. február 24.
- 18 Hud Janka
Ahogy lemegy a nap
Holszezon Kortárs Irodalmi Fesztivál. 2024. február 22–25.
- 21 Nyakas Krisztián
Hycomat-zenekar – de így is fergeteges
30Y: X. Lemezbemutató koncert. *Holszezon Kortárs Irodalmi Fesztivál*. Expresszó, 2024. február 23.
- 22 M. Tóth Antal
Átmeneti zenei korok nagymesterei
Mendelssohn-bérlet 2023/24, II. hangverseny. Hangvilla, 2024. január 23–24.
- 23 Palágyi Sylvia
Dittersdorftól Lencsés Lajoson át az antik falfestményekig
Mendelssohn-bérlet 2023/24, II. hangverseny. Hangvilla, 2024. január 23.
- 24 Kovács Attila
Beugrás magas nívón
Kristóf Réka és a Mendelssohn Kamarazenekar. Bérleti hangverseny. Hangvilla, 2024. március 11.
- 25 M. Tóth Antal
Romantikus zenekari hangverseny a Hangvillában
Mendelssohn-bérlet 2023/24, III. hangverseny, Hangvilla, 2024. február 20–21.
- 28 Tolnay Imre
Anyag, tér és idő szövedékei
Emlék-képek – Lugossy volt és Svan kiállítás. Művészetek Háza Veszprém, Csikász Galéria. 2024. január 25. – február 25.
- 33 Hankó András
Mikrokörnyezet, kis város, nagy katarzis
Emlék-képek – Lugossy volt és Svan kiállítás. Művészetek Háza Veszprém, Csikász Galéria. 2024. január 25. – február 25.
- 34 Herth Viktória
Új szoborlakók a belvárosban
- 37 Hajdu István
Attalai
Attalai. Kurátor: Fehér Dávid. Művészetek Háza Veszprém, Dubniczay-palota. 2024. február 23. – április 28.
- 38 Balogh Elemér
Szekeres Károly és Vásárhelyi Emese
- 39 Éltető Erzsébet
Szabadon szárnyalni színek és formák között
A Veszprémi Művész Céh Női szemmel című kiállításának megnyitója. Balatonalmádi, Pannónia Kulturális Központ és Könyvtár. 2024. március 1.
- 40 Sipos Anna
A püspök lopott adománya
- 42 Bozsik Péter
Beszámoló egy vidám performanszról
Neven Ušumović: *A csalogány nyelve*. Műbíráló a Kádár Stúdió Irodalmi Törvényszékén. 2024. március 8.
- 43 Órsi Ágnes
A víz az úr – Veszprém „vizes” emlékei, látóival
Túrájő-program a Víziközmű Múzeum meglátogatásával. 2024. január 14.
- 43 Sugár Gabriella
Lanttal varázsolta el a művész a rezervátum látogatóit
Zenés beszélgetés Nagy Csaba lantművésszel. UFO – Nyitott rezervátum. Tatabánya, József Attila Könyvtár, 2024. február 27.
- 43 Rostetter Szilveszter
Liszt és Liszték nagybőjtben
Liszt Ferenc: *Via Crucis*. Liszt Ferenc Kórustársaság. Szent László-templom, 2024. március 15. és a Tihanyi Bencés Apátság temploma, 2024. március 16.
- 44 Szűcs István Miklós
Komoly és komolykodó kiállítás
Zongor Gábor kiállítása. Oliva étterem, 2024. március 11.
- 45 Molnár Erzsébet
Hullámokban
Baltoni Almanach. Pilipkó Erzsébet előadása. Laczkó Dezső Múzeum, 2024. március 12.
- 45 Órsi Ágnes
Veszprémi Szemle 72.
Pannon Egyetem, E kamaraterem, 2024. március 22.
- 46 Somody Zsuzsa.
Új városfilm született
A Veszprém-álom. 50 perc. Rendező-szerkesztő: Órsi Ágnes. Közösségi Kommunikációért Egyesület, 2023.
- 47 Farkasné Molnár Csilla
Veszprémi filmesek nemzetközi porondon
Utóhatás/Aftermath (2023). Rendezte: Elekes Gergő és Gallai József. Filmbemutató és közönségtalálkozó a Fotonban, 2024. március 8.
- 48 Vondervisztné Kapor Ágnes
Olvasat
Magyarázat mindenre. Rendező: Reisz Gábor. Foton Audiovizuális Centrum és Cinema City. 2023. október.
- Számunkat Gáspár Gábor fényképeivel illusztráltuk.**

Minden jó, ha jó a vége – ha jó minden, a vége jó-e?

Polcz Elaine – *Ideje a meghalásnak*. A KL Színház vendégelőadása. Kabóca Bábszínház, 2024. január 29.

„A különböző történelmi koroknak és civilizációknak megvolt a halál- és gyászritusa, pszichológiai feldolgozásmódja. A mai modern, természettudományosan gondolkodó ember keresi az utat, hogyan tudná elfogadni és feldolgozni a halál problémáját, megadni méltóságát és emberségét a halálhoz vezető útnak, a halálélménynek.” (Polcz Elaine: *Ideje a meghalásnak*)

Séd, 2023. 5. sz., 6. old.

Séd, 2022. 4. sz., 48. old.

Séd, 2023. 6. sz., 10. old.

Ennek az útkeresésnek sajátos színpadi adaptációja Markó-Valentyik Anna felnőtteknek szóló, egyszemélyes bábelőadása is, melyben a tanatológia hazai úttörőjeként ismert pszichológus, író és írófeleség, Polcz Elaine életét és munkásságát mutatja be. A mozgatható szájú, embernagyságú szivacsbáb mellett, melynek arcán valóban Polcz Elaine időskori vonásai ismerhetők fel, Ladányi Andrea tánckoreográfiája, Nagy Orsolya dramaturgi munkája és Karády Katalin dalai is sokat adnak a hajdani pszichológus-író nő legendás szépségének, tragikus nőorsának és példaértékű szakmai elhivatottságának hiteles ábrázolásához. A darab szöveggönyvét Polcz Elaine saját, témához kapcsolódó írásaiból állították össze, műfaja komplex-meghatározhatatlan; valahol a bábművészet és a táncszínházi előadás határán mozog.

A fémesszínű, hideg kórházberendezést idéző díszlet egyhangú fekete háttér előtt áll, Markó-Valentyik Anna és a derekára csatolt báb – mindkettőjükön gyöngyházzárszín selyemkombiné, leheletnyi csipke – szinte világítanak az előadótér masszív sötétjében. Fény és árnyék, öröm és bánat, ragaszkodás és félelem, földöntúli szépség és e világi borzalom; nem csupán a halált, de egész emberi létünket jellemző dichotómiák, melyek mindegyike a maga kendőzetlen erejével jelenítődik meg a színpadon. Markó-Valentyik Anna fiatalos, hamvas nőisége, kecses mozdulatai és a muppetbáb aszott szürke, ráncos szivacsbőre, ki-

álló szegycsontjai és ijesztő élettelenége groteszk, már-már szürreális egyveleget alkot. Máskor viszont ugyanez a látványélmény: a fiatal nő és „az idős hölgy” imaginatív egy(ütt)léte megindítóan természetes ábrázolását adja annak a drámai küzdelemnek, amit a még friss és egészséges szellem a testet rég emésztő kor egyre szaporodó nyavalyáival kénytelen vívni – egészen a végsőkig.

A báb által megszemélyesített Elaine idős kori alakja egyfelől tehát folyamatos dialógusban áll fiatalkori önmagával (Annával), ám eközben különféle emlékek jutnak az eszébe, így életének egy-egy fontosabb, sokunk számára ismert élménye, eseménye is felidéződik egy-egy párbeszéd erejéig. Anna ilyenkor szükség szerint Elaine édesanyjának, barátnőjének, volt férjének, vagy akár annak a haldokló gyermeknek a „szerepét játssza”, akivel Elaine korábban a kórházban dolgozott.

Nagy erénye az előadásnak, hogy komor témája és a nyilvánvalóan elkerülhetetlen befejezés ellenére egyáltalán nem akar megrázó vagy felkavaró lenni, inkább valamiféle derűs belenyugvás-katarzissal gazdagítja a nézőt. Igazi, a szívhez is szólóni tudó *memento morit* láthatunk tehát, amely az Instagram és az okosórák világában is érvényes humorral és emberséggel hozza közel hozzánk a halál veszélyesen népszerűtlenné lett, tabusított kérdéskörét. Ugyanez Polcz Elaine-nek is választott hivatása volt. A Magyar Hospice Mozgalom megalapítójaként fáradhatatlanul dolgozott azért, hogy betegek számára könnyebbé és elfogadhatóvá váljon az öregedés és a halál gondolata, s hogy amennyire lehet, az elmúlás is szép és emberhez méltó részemaradhasson mindannyiunk életének.

„Ha most történik: nem ezután; ha nem ezután, úgy most történik; s ha most meg nem történik, eljő máskor: készen kell rá lenni: addig van.” (Shakespeare: *Hamlet*)

Lovizer Lilla

Márciusban talált új otthonra a Kabóca Bábszínház. Hosszú évek társbérlete után saját épületben rendezheti meg a tavaszi évad bemutatóit Veszprém egyik kiemelt előadó-művészeti intézménye. A nagybetűs változást egy K iniciálé is jelzi, amely a „riso” grafikai stílusra épített új intézményi arculat egyik leglátványosabb eleme. A játékos és kreatív, színes és zöld „közösségi dzsungel” hatásosan rajzolja meg a Markó Róbert igazgató vezetésével generált új intézményi profil arculati kommunikációját.

Szivárvány után – Bábszínházünnep a belvárosban

VárLak Fesztivál. Kabóca Bábszínház, Deák Ferenc utca 13. 2024. március 22–24.

A veszprémi vár lábánál, az Úrkút és a Deák utca kereszteződésénél álló, sok veszprémi számára az iskolai élményeit felidéző „közgáz”-tornaterem, az 1906-ban épült egykori piarista gimnázium épületrésze rövid idő alatt tökéletes bábszínházi térévé változott. Bár a zsinórpadlás még hiányzik, de a helyszínre látogató vendégek már most megtapasztalhatták a látványos átalakulást. A decemberben elkezdődött költözési folyamat számos kihívás elé állította a több mint három évtizedes múlttal rendelkező intézmény csapatát. Rövid idő alatt, eredetileg nem bábszínháznak tervezett és felújított épületben kellett megvalósítani a bábjátékra és közösségi programokra egyaránt alkalmas művészeti tér koncepcióját. Veszprém Város Önkormányzata kiemelkedő fenntartói támogatással, hat új intézményi álláshely létesítésével alapozta meg a jelentős szellemi örökséggel rendelkező intézmény pozitív jövőképét. A 2023 szeptemberében egy belvárosi rendezvényközpont részeként átadott Deák utcai épület a Modern városok program és a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa projekt támogatásával újult meg.

A bábszínházavató ünnepen Veszprém város vezetése, a veszprémi kulturális intézmények, valamint a színházi, bábszínházi szakma képviselői jelenlétében avatta fel az új épületet Porga Gyula, Veszprém Megyei Jogú Város polgármestere. A hivatalos köszöntések mellett átadták a társulat örökös tagja megtisztelő címet is, amelyet első alkalommal Szabóné Zsida Ágnes gyártási csoportvezető vehetett át a bábszínházért hosszú éveken át folytatott kiemelkedő szakmai tevékenységéért.

Pályi János, a kaposvári Báb-Szín-Tér művészeti vezetője különleges bemutatóval köszöntötte az új otthonát ünneplő Kabóca Bábszínházat. A Blattner- és Kemény Henrik-díjas bábművész *Vitéz László és az elátkozott malom* című vásári bábjátékának sajátos változatát adta elő elsőszülött fiúgyermeké közreműködésével. A „nyeles tükörnek” álcázott palacsintasütővel ördögöt űző Vitéz László alakja a magyar bábművészet klasszikus hőse, aki generációkat szórakoztatott kedvesen agresszív, igazságszolgáltató fellépésével. Pályi az eredeti történetet a színházavató eseményre hangolta. Az aktualizált sztori „malomavatóvá” változott, ahol főhősünk az operaházba küldi a pusztító szellemet, a baritonját próbálgató, sztrájtól megrémült Mefisztót.

Az est folyamán az átadónapság résztvevői részleteket láthattak a Kabóca Bábszínház egyik készülő előadásából is, amelyet A. Tóth Sándor (1904–1980) a kubizmus világát érintő, figurális festményei inspiráltak. A festőművészként és rajzta-nárként ismert alkotóra azért is esett a választás, mert a modern képzőművészet és a bábművészet egyaránt figyelemre méltó alkotóként tiszteli.

Az Arc-en-Ciel (Szivárvány, 1928–1940) párizsi magyar bábszínház tagjaként tevékenykedő művész számos bábót, díszletet és plakátot készített a Blattner Géza által alapított és vezetett művészeti csoportnak. A marionett-társulat művészeti tartalmait A. Tóth Sándor mellett többek között Beöthy István, Csáky József tervezte. Egy év elteltével a Szivárvány az 1929-es párizsi nemzetközi bábkongresszuson a francia főváros első avantgárd bábszínházaként mutatkozott be.

A hatszereplős, hat festményt életre keltő veszprémi produkció többek között Ladányi Andrea rendező-koreográfus és Borlai Gergő zeneszerző munkája. Az elkészült előadást először június 22-én, a Múzeumok éjszakáján láthatja majd a nagyközönség. A különleges bábjáték narrátoraként A. Tóth Sándor *Art deco nő rózsával* (20×46 cm, olaj, vászon, jelezve jobbra lent: A. Tóth S. 37.) című, 1937-ben készült nőalakját választották. Az alkotás egykor a veszprémi Művészetek Házában állandó kiállítással rendelkező László Károly-gyűjtemény kedvelt darabjai közé tartozott. Az életre keltett női főhős mellett az előadáson számos nemzetközi és hazai kiállításon bemutatott festmény között feltűnt a veszprémi Laczkó Dezső Múzeumban (útkarbantartó) és a győri Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeumban (kötőrő) őrzött munkásábrázolások egy-egy darabja is. Az előadás részletéből láthattuk, hogy a nyári bemutató kiválóan szervezett koreográfiára és színészi munkára épül, amelyet a hozzá írott zenemű tesz teljessé. Az előadáshoz Bánki Ákos festőművész által készített videóinstalláció bemutatott verziója az archív fotográfiákat és a 20. századi festészet különböző alkotásait mixelve némi zavart kelt a szemlélőben.

A Kabóca Bábszínház legújabb produkciója olyan hiánypótló vállalkozás, amely a színpadon létrehozott interaktív pop-up galéria megvalósításával, a tánc és a zene nyelvén hozza közelebb a modern művészet és a bábjáték találkozásának nagy pillanatát a bábszínházi világnap alkalmából.

Grászli Bernadett

képp szétválík, Monori megszabadul aranyaitól. Akkor az egyetlen rendelkezik, saját halálával. Dramaturgiailag nehezen hihető fordulat, talán ezért is kap messianisztikus erőt istenhívó felesége szeretetről szóló mantrája. Palásthy Bea hiteles az okos feleség, a tehetséges kereskedő asszony megformálásában. Méltó erőt mutat egyensúlyként férjével szemben. Madár-

szerű rebbenései mögé rejtje erejét, amelyvel családját és a férjét, akivel folyton vitatkozik, megvédi. Szövetségük minden bántás ellenére egy életre szól. A piac minden szereplője ismerős, ami egyértelműen alakításukat dicséri. Csík György a díszletek mellett a jelmezeket is megtervezte. A Monori viselte gondos, úribb kinézésű öltözék, a kétféle színű csíkos, a nadrág és

a zakó, a kockás mellényhez ráadott csíkos ingek nagyszerűen jellemzik a felkapaszkodott férfit. A piackirály lánya minél inkább eltávolodik, annál elegánsabbá válik, egyben jelzi a szocialista társadalom, a későbbi fogyasztói konszolidálódását is.

A néző hazafelé azon törheti a fejét, napjainkban mi az érvényes értékmérő.

Dallos Zsuzsa

CtrlC – CtrlV

Romhányi József – Nepp József – Ternovszky Béla: *Mézza 2 – Szárnyal a kedv!* Zenés mesejáték. Rendező: Oberfrank Pál. Veszprémi Petőfi Színház, 2024. március 10.

Tíz percel a kezdés előtt megvilágosodik a faktor, ami sikerre ítéli a Petőfi Színház Mézza-előadását. A hátam mögött két négyéves fújja lelkesen: „Kriszta tiszta gyagya, mert vizes az agya. Bemutatom lüke Aladárt”. Eltekintve attól, hogy Aladár lüke, nyilvánvaló, hogy azok, akik a Mézza család történetét annak idején kitalálták, minden nemzedéki szakadékot áthidalni képes mesterművet alkottak, hiszen a négyévesek mamája maga is legfeljebb, ha négyéves lehetett a kezdet kezdetén, könnyen lehet, hogy még annyi sem.

Valaki más
Mark St. Germain: *Táncok.*
Latinovits-Bujtor József, 2023. május 6.
Mark St. Germain amerikai író, dramaturg, számos műve van a színházrepertoáron és a producer. Deklamációs műveket is írt, az emberiséget számos problémájával szembe fordítva. Legutóbb a *Táncok* című dráma, amelyben az Amerikában, hiszen a világ számos városában megrendezésre került, így van ez a Tánccal című dráma, amely 2014-ben került először bemutatásra a színházon.

Ha tehát a veszprémiek a Mézza-érzés kortalan erejét akarták munkára fogni, semmit sem kockáztattak, ha fatális balfogást nem követnek el, a siker, a hosszú, lelkes vastaps az első pillanattól ott bizsereg a többgenerációs nézősereg tenyerében. És nem követnek el fatális hibát, vagyis gondosan elkerülik az eredetiségnek meg a pusztá gondolatát is. Pontosan ugyanazt adják és pontosan ugyanúgy. Együgyűségében zsörtölődve káráló Paulát (Módri Györgyi), gonoszkodva vihogó, nagykaszas Krisztát (Hirschl Laura), fanyar és morózus szarkazmussal távolságot tartó Máris szomszédot (Cservenák Vilmos), hol emberül, hol kutyaül szóló Blökit (Keller Márton), az ösökön ezergenerációs távolból szörnyülködő Köbükit (Máté P. Gábor), nagyokos Aladárt (Győry Zsombor és Tar Benedek), aki üzletszerű mindentudással alapozza meg eljövendő vagyonát. És mindenekelőtt Mézza Gézát (Kőrösi Csaba), ezt az elfuserált apai szigor és bamba tanácsalanság között hanyórázó nevetséges és szeretetreméltó kisembert nyűtt szvetterével, suta mozdulataival, kissé éneklős hangsúlyainak mulatságos furaságával.

Séd, 2023. 3. sz., 33. old.

Elévülé
Topolcsányi Laura: *A hatodik szék.*
Létezik-e pusztább érzés, mint egyedül marad mindenki más együtt van...
Séd, 2023. 6. sz., 49. old.

Séd, 2023. 6. sz., 49. old.

Túl az Operencián
Leo Stein-Jenbach
Gábor Andor-Rátóczy Róbert: *Vesper*
Szerkesztés az operaciós címmel, szerkesztés az életről, szerkesztés az életről és a politikáról.
Séd, 2024. 1. sz., 55. old.

Séd, 2024. 1. sz., 55. old.

Ha az volt a cél, hogy mindannyian olyanok és csakis olyanok legyenek, mint a rajzfilmben voltak, ha az a groteszk inverz játék volt a cél, hogy ne a rajzfilm figurái mímeljének élő embereket, hanem az élő emberek rajzfilmfigurákat, akkor a terv teljesítve. Mindenki pontosan olyan, minden éppen úgy. Elsősorban is Kőrösi Csaba, akinek mézgasága már-már a volt idők művészpárodiainak tökéletességéig vitt kopírozása annak, amit egy csapat hajdan a semmiből valamit alkotva létrehozott. Ez az előadás viszont...

Ez az előadás kisgyerekkorom alkotói boldogságát juttatja eszembe, azt, amikor egy tetszetős rajzra hajszálvékony, áttetsző lapot tettünk, és az eredetét a magunkévá kopíroztuk, ahogyan ezt neveztük annak idején. Az eredmény egészen olyan volt, mintha igazi lenne, de nem volt, csak nyelvkiöltő ügyeskedés, amiről legfeljebb lelkes nagyszülők voltak hajlandóak azt képzelni, hogy lám, milyen talentumos ez a gyerek. Kopírpapírral készül a *Szárnyal a kedv!*, vagy ahogyan manapság egy új technológia nyelvén mondjuk, CtrlC – CtrlV-vel. Nemcsak a történet, nemcsak a karakterek, de a színpadkép minden eleme, a jelmezek, a zene, és itt-ott egy-egy, a rajzfilmből egészen konkrétan átvett részlet gondoskodik a másolói munkálkodás teljes sikeréről. Mert – nem vitás – teljes a siker, amit a mindössze nagyjából 40 perces előadás után derekasan elnyújtott tapsrend, a nyitódal számos újraéneklése és némi közönséggel vegyülő fényképosztogatás is megtámogat. Ha csupán a tetszés a cél, nem vitás, Mézzaék elérték az elérhető. Kérdés azonban, hogy valóban csupán a tetszés-e a cél.

Ezt vitatnám. A művészetnek, különösen a mi nyugati művészetünknek évszázadok óta önként vállalt küldetése az eredetiség. Van úgy, hogy a zsenialitás szinte nyomasztó erejével teremtődik, van, hogy csak nyomokban van jelen, de a Nyugat művészei mindig keresték azt, ami még nem volt, a tárgy, a szemlélet, a megformálás egyediségét. Nem hiszem, hogy ennek az ősi váagnak szabad olyan mértékben hiányozni akár egy gyermekelőadásból is, mint amennyire a *Szárnyal a kedv!*-ből hiányzik. Annál is kevésbé, mert a Petőfi Színháznak minden a rendelkezésére áll, ami a kevésbé járt út járását biztonságossá teszi. Ezek a tehetségüket számtalanszor bizonyított színészek éppúgy képesek valódi teremtésre, mint Oberfrank Pál, akinek alkotói erejéhez nem férhet kétség. És bizonyára lenne olyan, akár fiatal szerző is, aki új, eredeti, még-nem-volt darabjával örömmel lenne társalkotója a Petőfi Színháznak. És ha ez a sok tehetség valódi teremtésre szövetkezne, az éppígy garantálná a vastapsos sikert, még akkor is, ha a négyéves nem fújna jó előre a dalt, amit már a nagyszülők is fújtak.

Mostanában nagy keletje van – nem csak Veszprémben – a színre vitt filmeknek. Azt hiszem, érne egy vitát ez is, de ha szabad a már ezerszer játszott *Hamlet* ezeregyedszer is újra eljátszani, nincs kivétel a filmen már sikeres történet színpadi újrateljesítésében. Aminek azonban sem a kopírpapír, sem a CtrlC – CtrlV nem a megfelelő eszköze.

Asztalos István

Január 27. és február 4. között zajlott a BIDE, vagyis a Budapesti Nemzetközi Dokumentumfilm Fesztivál, amelynek veszprémi rendezvényén (február 1. és 3. között) a Pannon Egyetem Humántudományi Kara volt a házigazda. A helyszínt a Foton biztosította, összesen hét filmet láthattak az érdeklődők.

A Te tíz évéd hogy telt?

Budapesti Nemzetközi Dokumentumfilm Fesztivál. Foton, 2024. február 1–3.

Séd, 2023. 5. sz., 5. old.

Akik rendszeresen részt vesznek az ország valamely pontján a fesztiválon, hogy képből legyenek azokkal a dokumentumfilmekkel, amelyek a közelmúltban készültek és jelentős részük nagydíjakat is bezsebelt, ők bizonyára tudják, hogy minden évnek van egy mottója. Idén mottóként a következő kérdést fogalmazták meg a szervezők: A Te tíz évéd hogy telt?

Talán nem túlzás azt állítani, hogy ez a kérdés már önmagában érzékeny pontokat céloz az emberen. Több okból. Egyrészt a tíz esztendő roppant tágas horizont, számos sorsfordító pillanatot hordozhat, nehéz őket felkutatni, súlypontozni. Másrészt múltunkat mérlegelve gyorsan szembesülhetünk értékrendünkkel: ami nekünk sorsfordító itt, az pár száz kilométerrel keletebbre, a háború árnyékában magának a békének a jelképe. Itt a családalapítás, netán a pályaválasztás sokat ígérő jövőképe a lényeg, ott a túlélés beszűkülő reménye a tét. Szóval: A Te tíz évéd hogy telt? Miközben zavarba ejtő módon rakosgatjuk össze magunkban a válaszul szolgáló mondatokat, a képkockákat, az elmúlt tíz év történéseit, addig máshol, nem messze tőlünk, az életünkért, a hazájukért küzdenek.

A szervezők egyébként azért ezt a kérdést szegezik nekünk, mert a fesztivál tízéves. Egyértelmű, hogy nem arra kíváncsiak, milyen életszakaszban vagyunk éppen a tíz évvel ezelőttihez képest, hanem arra, mi történt a világban ez idő alatt. Anélkül, hogy az elmúlt egy évtized valóságának borzalmait részletesen sorolni kezdeném, elmondhatjuk, érzékelhetjük, tapasztalhatjuk, hogy rohamos tempóban történtek változások – csak hogy nem ott, ahol szükség lett volna rá...

A veszprémi rendezvény filmjeit remek dramaturgiai érzékkel válogatta össze Horváth Virág, a helyi fesztivál főszerzője, aki ügyelt arra, hogy a súlyos, szívbe markoló, fájdalmas valóságot bemutató filmek között éppúgy helyet kapjon a derűs, pozitív végkimenetelű alkotás is. Minden vetítés után kerekasztal-beszélgetéssel készültek a szervezők, civil nagykövetek és szakértők segítettek értelmezni, elemezni a film valóságát, s magát a valóságot.

Ahogy már utaltam rá, a fesztivál által felvetett kérdésből adódik, hogy a szóban forgó filmek nem feltétlenül az önfeledt kikapcsolódásra szolgálnak, s ez már a programfüzetből is kiderült. A rendezvény a *Manifesto (Kiáltvány a gyerekekért)* című orosz filmmel indult. Az alkotás 2022-es, és a teljes mű olyan videofelvételekből áll össze, amelyeket tinédzserek készítettek a 21. században. A reggeli készülődéstől kezdve az iskolába történő érkezésükig minden aprónak tűnő mozzanat megjelenik, mígnem eljutunk egy iskolai felvételhez, ahol erőszakos cselekedetekre kerül sor. A film elsősorban arra világít rá, hogy a jövő a gyerekek kezében van, de korántsem mindegy, hogy mit kapnak az idősebb generációktól, hiszen az elszenvedett kegyetlenséget észrevétlenül tovább lehet vinni és adni.

A film utáni beszélgetés számos etikai kérdést vetett fel, mondhatni sokkal inkább az erkölcsi oldal, a tartalom ragadta meg az érdeklődőket, mintsem maga a forma. Az alkotás egyik szakértője, Elekes Gergő mindazonáltal kiderítette, hogy a felhasznált videók nem a versenyfilm céljából születtek, hanem a sok kis montázs teljesen öncélú, akár ifjúkori magamutogatásnak az eredménye. Viszont azzal, hogy a rendező beemelte ezeket a felvételeket, erős politikai kritikává, az orosz birodalmi rend bírálataivá váltak, a fiatal-kamasz készítőik eredeti szándékától olykor teljesen függetlenül. Sok országban az ilyen felvételek miatt nem feltétlenül lenne félnivaló, no de Oroszországban! S ahogy beszélgettünk a filmről, szembetűnővé vált mondataink feleslegessége, a történelem elemzésének, az orosz helyzet ecsetelésének totális üressége, a

Fotó: Elekes Gergő

tehetetlenségből fakadó szomorúsága. Mi itt és most végignéztük a filmet, s utána hátradőlhetünk. Ám a kamera odakint tovább fog, a nyers valóság tovább zakatol és szedi áldozatait.

No de ne csupán a tragédiákon legyen a hangsúly, ezért megemlítem *A mi kis hazai pályánk* című izlandi filmet, ami olyannyira szerethető, mint amennyire a többi felzaklató. A helyszín Hellissandur, egy 369 lakosú halászfalu, s egy 25 évvel ezelőtti álom megvalósítása a téma. Elsőre gyermekdednek tűnhet a célkitűzés, hogy a helyi futballcsapat újjraélesztése mellett sikerüljön összefogással focipályát építeni, amely megfelel a nemzeti FA-kupa szabályainak. Vödrönként hordták a földet, az egész falu füvesített, és íme: megépült. Igen ám, de azóta egyetlen klub sem tette be a lábát a hazai pályára, mivel az akkori csapat idegenben csúnyán kikapott. Most, több mint húsz év után a legfőbb cél az lett, hogy a kitartó munkával épített hazai pályán végre győzhessen a hazai csapat.

Bevallom, amikor elolvastam a film ismertetőjét, egyenesen megijedtem attól, hogy egy teljes estét kell majd a focival töltenem, miközben nem is értem sem a szabályokat, sem pedig azt, hogy az izlandi futball pontosan hol helyezkedik el a nemzetközi, profi mezőnyben. Az előítéleteim hamar halványulni kezdtek, hiszen a film első percétől fogva humoros, önironikus, önreflexív embereket hallunk nyilatkozni arról, hogy a cél elérése érdekében miként kellene felfrissíteni sportmúltjukat. A kietlen, fagyos izlandi faluban a csapat közös célért kezd dolgozni, ráadásul a munkájuk mellett, nulla pénzért, nulla pénzből. Romantikus történetnek is tűnhet, hogy miként kovácsolódik össze nem csupán a klub, de az egész falu, ugyanakkor egy csepp túlzás sincsen abban, hogy a szereplők belülről fakadó mentalitása meddig képes elvinni őket a sikerek útján. Persze kinek mi a siker?

A cél az ő esetükben teljesült. Mindenki boldog. Csakhogy addig is azok voltak. Az izlandi csapatnál a foci valami sokkal többről szól, mint egyetlen meccsről. Az emberi kötődésekről, a legtágabb értelemben vett világhoz való viszonyról. Az együttlétről, az összetartozásról, a hitről. Az életről. Elképzelem, ahogy a film hősei élnek napjaikat, s nincs kétségem: mindenre úgy tekintenek, ahogyan a focira. A lehetőséget látják, nem a bezáró tehetetlenséget. A megvalósítandó jót, nem a kesergést, nem a lemondást. Akik jelen voltak a veszprémi vetítésen, mindannyian párásodó szemmel, mosolyogva figyelték ezt az önmagát igazoló életformát. Mély nyomot hagyott az optimizmus. Az optimizmus, ami tanulható. Tanulandó. Merthogy nem az a jó, ami megadatik, hanem az, amit cselekszünk. A jó az kihívás, az feladat, az bizony teljesítendő kötelesség.

Szabó B. Eszter

Nézzünk dokufilmeket!

Budapesti Nemzetközi Dokumentumfilm Fesztivál. Foton, 2024. február 1–3.

2024. február 1. és 3. között immár negyedik alkalommal rendezte meg a Pannon Egyetem Humántudományi Kara a Budapesti Nemzetközi Dokumentumfilm Fesztivál (BIDF) helyi vetítéseit, melynek idén először a veszprémi Foton adott helyet.

Az ünnepélyes megnyitón vendégeink Porga Gyula, Veszprém polgármestere, Szentgyörgyi Szilárd, a Pannon Egyetem Humántudományi Karának dékánhelyettese, Németh Rajmund, az EKF projektmenedzsere, valamint András Ferenc, a Társadalomtudományi Intézet igazgatója voltak.

Hangsúlyozták, hogy az egyetem továbbra is feladatának tekinteti a dokumentumfilm-fesztivál támogatását, és hogy az EKF 2023 során megújult vagy létrehozott intézmények továbbra is helyet adnak a minőségi kultúrának.

A vetítéseken Nagy Krisztina és Szabó B. Eszter voltak a háziasszonyok. A filmeket eredeti nyelven, felirattal láthattuk. A bemutatást követően a nézők beszélgetésen vehettek részt, amelyre szakértőket is meghívtak.

A gondolkodó ember számtalan témán járhatja az eszét, és folyton keres magának újakat is. A dokumentumfilm éppen ebben segít: gondolkodtat. Egyrészt odairányítja figyelmünket valóságunk már ismert, észlelt területeire, és eszközeivel elmélyíti, kibővíti tudásunkat, megtanít több szempontból értékelni. Másrészt új területeket tár fel, még ismeretlen vidékekre, jelenségekre mutat rá. A dokumentumfilmtől a valóságot várjuk, őszinteséget és bátorságot. A mit, hogyan, mennyit mértéke azonban itt is jelenvaló, ezért aztán a választott témákon túl a rendező filmes nyelve, láttató szándéka vezet minket, nézőket, és a tényeken kívül vagy általuk különféle élményekben is részesít. A film során az alkotók szemüvegén át nézzük a világot.

A BIDF veszprémi szervezőjének köszönhetően sokféle szemüveget vehettünk fel sokféle témához és nemzetiséghez: orosz, ukrán, izlandi, bolgár, spanyol, indiai, norvég témával foglalkozó filmeket is láthattunk. Horváth Virág, a veszprémi fesztivál főszerzője elmondta, hogy tizenöt film közül választhatta ki azt a hetet, amelyeket Veszprémben vetítettek a dokufilmek kedvelőinek.

A *Manifesto* című orosz dokumentumfilm „A te harcod” blokkban szerepelt. Rendezője Angie Vinchito. A film a dokumentálás dokumentálása. Megrázóan direkt, különleges alkotás a módszer szempontjából. Orosz iskolás gyerekek saját mobiljukkal készült felvételeinek sorrendbe illesztése. Ezek a felvételek a YouTube-on is elérhetők. Akár rövid, néhány másodperces vagy hosszabb videók, melyek szereplői önmaguk, társaik, szüleik, tanáraik. Láthatunk a reggeli ébredés, fogmosás ártatlan képein kí-

vül bombariadót, tanári túlkapást, kegyetlenkedést. A gyerekek mindent dokumentálnak, és ezt közreadják a világnak. Mindezt teljes természetességgel teszik. Tehetik, mert okoseszközeik rendelkezésükre állnak. Van-e határa a privát szférának? Van-e következménye a láthatóvá tételnek?

A *Harcban* című film „A te országod” kategóriában szerepelt. Az Oscar-díjra jelölt rendező, Karim Amer az ukrán külügyminiszter és a vezetés más kulcsfontosságú politikusainak mindennapi tevékenységébe vezet be minket. Mit jelent ez a háború, mit tehetnek a harcok befejezéséért, a béke helyreállításáért küzdők a diplomácia eszközeivel? A kamera követi őket, a helyszínek, események, hangulatok váltakozása, a párbeszéd lebilincselően izgalmasak.

A Smari Gunn és Logi Sigursveinsson által rendezett izlandi film, *A mi kis hazai pályánk* „A te vágyad” szekcióban szerepelt. A „Kell egy csapat!” szent ügye már ismert számunkra a *Régi idők focijából*, Minarik Ede mosodás küzdelmei által. Csak eltelt száz év, és a helyszín sem Budapest, hanem egy izlandi halászfalu a tengerparton. A töretlen lelkesedés, a játszani és győzni vágyás, a csapatszellem, a rendíthetetlen elhivatottság ismerős, de jelen esetben mindez a jóléti társadalom hátterével kerül bemutatásra. A rendező hónapokon át követi a csapat alakulás folyamatát, miközben bepillantást nyerünk a játékosok hétköznapjaiba is. Velük együtt izgulunk, nevetünk, szurkolunk, miközben szórakoztató és egyben felemelő élmény hallgatni szellemes megnyilvánulásait. Mindenki összefog, hogy a falu huszonöt évvel ezelőtt saját erőből létrehozott füves pályája alkalmassá váljon a nemzeti bajnokság mérkőzéseire.

A Tonislav Hristov rendezte bolgár film, *Az utolsó szépfiú* a rövidfilm kategóriában szerepelt. A mű angol címe *The Last Seagull*, azaz az utolsó „sirály”. A „sirály” a tengerparti szépfiúk elnevezése még ma is. Az 58 éves szépfiú főszereplő kiöregedik szakmájából, és szembesül mindazzal a nehéz és életbe vágó kérdéssel, amelyet eddig aktív korszaka eltakart. Keresi az anyagi és lelki biztonságot, keresi, kikhez és hová tartozik, és azt is, kik tartoznak hozzá. Rendezni próbálja elhanyagolt családi kapcsolatait, kifejezni előttörő érzelmeit. A film nemcsak a „sirályok” életével kapcsolatos gondolatokat kelti a nézőben, hanem a másik oldal, a szolgáltatásokat igénybe vevő nők helyzetére is rávilágít.

„A te titkod” blokk egyik filmjét a spanyol Paloma Zapata rendezte. A *La Singla*ban a hatvanas-hetvenes években kiemelkedő tehetségű süket flamenco-táncosnő, Antonia Singla történetének eredünk nyomába. A kutatás során számos elemi erejű táncfelvételt és fényképet láthatunk. Párhuzamosan halad a jelenben kutató és a táncosnő múltbéli életének folyama, mígnem a jelenben találkozik térben és időben.

Szintén „A te harcod” kategóriában láthattuk Vinay Shukla *Amíg még nézhetjük* című filmjét. A főszereplő, Ravish Kumar riporter munkássága ritka példája a meg nem alkuvó, a valóság, igazság feltárására teljességgel törekvő, csakis a tényeken alapuló érzékeny hírközlésnek. Rendíthetetlen marad az öt és elveit érő méltatlan támadások, a magára maradás, a tévécsatornája működésének ellehetetlenítése közben is. Higgadsága, emberi tartása, hitelessége példaértékű személyes kapcsolataiban és munkája során egyaránt.

A fesztivál filmjeivel utazhattunk térben és időben. A világ sokszínűségének néhány figyelemre érdemes mozaikkockáját illesztettük össze, alakítva, árnyalva és gazdagítva nézeteinket. Az alkotók bátrak voltak helyettünk, nekünk, értünk.

Nézzünk dokufilmeket!

Horváth Viktória

Fotó: Elekes Gergő

Lúdbőrzést keltő szavak mentén

Irodalmi találkozások Kemény Istvánnal. *Olvasólámpa*. Művészetek Háza Veszprém, S-stúdió, 2024. január 24.

Sophie Hard –
Keret nélkül

Kemény Zsófi este,
2023. november 25.

A tavaszi szünetben a legújabb kötetét olvastam Kemény István új regényét, a *„Keret nélkül”* címűt. A könyv az a költészet, ami a szavak között keresi az újat, a szavak között keresi az újat, a szavak között keresi az újat.

Tartalmas és színvonalas volt az idei *Olvasólámpa* programsorozat legelső alkalma, melyen Kemény István József Attila-díjas, Baumgarten-díjas író és költő, napjaink irodalmának mindenki által elismert, egyik legnépszerűbb és megkerülhetetlen szerzője mutatkozott be Veszprémben, a Művészetek Házában. Sok izgalmas verset és prózát hallhattunk az este folyamán, melyeket né-

Séd, 2024. 1. sz., 22. old.

hol, egy-egy jól időzített pillanatban a moderátor, Fekete Richard kérdései, reakciói szakítottak meg, aki irodalmárként, ráadásul Kemény István kutatójaként igazán jól ismeri a szerző eddigi életművének minden sajátosságát.

Az esemény hagyományainak megfelelően ebben az esetben is az olvasás volt a középpontban, de a két főszereplő izgalmas párbeszéde szintén maradandó élményt nyújtott.

A beszélgetés kezdetén Kemény István a *Lúdbőr* című esszégyűjteményéből olvasott fel. Richard egyből a borítón látható szereplőkre hívta fel a figyelmet, ami nem véletlen, hiszen a kötet külseje már egyből vonzza a tekintetet: a borító háttérének élénk magentaszíne erős kontrasztot alkot a Bartis Attila által készített fekete-fehér fotóval, amin négy fiatal ül egymás mellett. Ennek a fotónak a keletkezési történetét ismerhettük meg az első felolvasott szöveg által, s hirtelen ott érezhettük magunkat mi is 1989. október 23-án, a Parlament főbejáratainak lépcsőjén, a fiatal Kun Árpád, Szirmay Ágnes, Kemény István és Poós Zoltán mellett.

Kemény István nemcsak felolvasott, hanem el is mélyedt a könyv születési körülményeiben, beszélt az esszéírás és az értekező prózák megalkotásának mibenlétéről, jelentőségéről, a kettő egymáshoz való viszonyáról.

Különös élmény volt hallgatni azt is, amikor a szerző *Egy gyűrű és egy pálcá* című írása került terítékre. Kemény a különféle irodalmi felfogásokról, főként az ironia és a pátosz kontrasztjáról beszélt, bemutatva, hogy számára mit jelent az egyenes és a kör motívuma mint a végtelen fogalma, és hogy miként alkalmazza

mindezt saját írásaiban. Ezzel összefüggésben *A semmieset* című, eredetileg felkérésre íródott gyerekverssel folytatódott az este, melyet mindenki feszült figyelemmel és nagy érdeklődéssel hallgatott végig. Kemény mesészerű, illetve abszurd-fantasztikus logikai játékokra épülő verstípusának kései változata e remek és fülbemászó költemény, ami arról szól, hogy a számok elvándorlásuk során otthon felejtik a nullát, s arról tanakodnak, hogy visszamenjenek-e érte.

A felolvasások között Kemény István a dalszövegírói tevékenységére is kitért, aminek apropóján elhangzott a *Világ túlvégén* című, Kollár-Klemencz László zenei alapjára íródott hatásos mű. Ezt követően bevezetést kaptunk a szerző írásfolyamatának mikéntjébe, mely során megtudtuk, miként születik meg tollából egy-egy alkotás, hogyan áll össze műveiből az a koncepciózus rend, amely Kemény műveit meghatározza. Kíváncsian figyeltük, miként jutott el a szerző az úgynevezett ötletfüzetektől a számítógépes versszerkesztésig, de szintén érdekes volt annak a momentumnak a felelevenítése, amikor egy sárvári íróműhelyen megismerkedett egymással az alkotó és jelen találkozó moderátora. Felidéztek a matematika és versírás kapcsolatát, s mindenki egyetértett abban, hogy a természettudomány szavainak versben történő használatával bizony nem lehet mellélőni.

Az idő észrevétlenül szaladt el ezen az estén, amelyet összességében jó hangulat és sodró lendület határozott meg. Az értő moderátor igyekezett minél több érdekes dologra reflektálni Kemény István költői és írói világával kapcsolatban, aki érdekes sztorijaival és hatásos felolvasásaival végig fenntartotta a közönség figyelmét.

Éltető Erzsébet

Holtszezon Kortárs Irodalmi Fesztivál, 2024

Költészettel tisztálkodni

Sziveri 70. Ladányi István/Fenyvesi Ottó/Pintér Viktória/Vecsei H. Miklós.

Holtszezon Kortárs Irodalmi Fesztivál. Papírkutya, 2024. február 23.

Volt (van) egy költő, aki nagy valószínűséggel felröhögne a dolgaink állásán. Keserű, ugyanakkor éles nevetéssel adna számot közös ügyeinkről, vagy inkább ügyetlenségünkről. Pucér, fehér segge szembefordulna a hatalommal. Terpeszben állna, talán épp könnyít magán, talán épp falhoz állítják. Nem eldönthető, ki uralja épp a testet. Sziveri János 70 éves lenne... jegyzetelné szakadatlanul a bárgyú világot.

Négyen beszélgetünk. Ladányi István irodalomtörténész, Fenyvesi Ottó költő és Vecsei H. Miklós színművész felé fogalmazom meg a kérdéseket. A fejemben jól összeállt a dramaturgia, külső nézőpont, belső nézőpont, a versek hanghoz juttatása. Aztán Sziveri itt is „beleszól”, nem tűri az ilyen jellegű kontrollt, az előre leosztott lapokat. Vecsei H. Miklós úgy beszél Sziveriről, mintha nemzedéktársa volna. Onnan indít, hogy nem ismerte egészen eddig a felkérésig a költő nevét, és odáig jut el, hogy felismeri a verseknek azt a kérlelhetetlen etikai praxisát, ami az irodalom nyelvén képes bármilyen közösség számára sallangok nélküli iránymutatást adni. Ezek a szövegek félreérthetetlenül közlik, hogy Sziveri bizony nem tűrte, ha *a jellem ingre-gatyára vetkőzött*. Talán pont ez a direkt beszéd, ez az eltussolást nem tűrő attitűd lesz az, amiben Vecsei látja azt a potenciált, ami képes lehet bemozdítani minket, ezt a kilúgozott világban kallódó fiatal generációt. Eszembe jut Németh Zoltán hálózatos kutatása (*Tiszatáj*, 2014/1.), amelyben rávilágít, hogy miképp térnek el egymástól a Sziveri-kultusz (regionális, nemzedéki, intézményi kánon) és a kortárs magyar irodalomtörténetben megjelenő Sziveri-hálózat mintáza-

tai. A tanulmányból kitűnik, hogy Sziverit az irodalmi kánon nem emelte be, nem ismerjük. 1989 utáni irodalomtörténeteket számba véve Kelecsényi László Zoltán és Németh Zoltán munkáiban találunk említést a költőről. Az iskolában nem tananyag, az egyetemen meg nem feltétlenül kerül szóba. Ezt azonban nem hozom fel, úgy érzem, csak elnehezítené a beszélgetést, pedig fontos szimptóma. És különben is, mire észbe kapok, már Vecsei olvas és bizonyítja, hogy a Sziveri-sorok még mindig csak az alkalomra várnak, hogy eseményterük azonnal hat, ha hanghoz jutnak a betűk. Vecsei nem ugrik az asztal tetejére, nem teszi ki a testét annak, hogy szétrázza a szöveg. Itt most visszavonulót fúj a szavaló, a vers önértékén tud működni. *A narancs narancs*. Ennek a versnek a szókulisszái közül nyitunk rá a múlttra. Fenyvesi emlékezik. Mint egy kollázs darabjai, rákódnak egymásra a képek: ő meg Sziveri, a két légfűró, vajon mi az, mi kettejükből még összerakható? Mennek, mit mennek, rohannak bele az európai kultúra kellős közepébe. Biennálék, koncertek, színházak, antikváriumok, kocsmák. Einstein a parton. Folyamatos határátlépések, a szabadság fogalmának megsejtése. Érdekelne, hogy hol gyökerezik Sziveri nyughatatlan-

sága. Élete első korszaka is egy hatalmas rohanás, igazi Sturm und Drang. (Muzsla, Mostar, Becskerek, Újvidék, Pancsova, Újvidék.) Ez az iram vajon már itt, a lelegején menekülés valami elől, vagy csupán a kíváncsiság hajtóereje? Túl sok mindent takarnak ki a versek. Az avantgárd nem számol az életrajzzal, a pszichével, más érdekli, mondja Fenyvesi. Számára ezek a versek mégis életrajziak, minden szónak tudja az élményhelyét. Végtelen variációk tárháza a világ. Itt még *szabad gyakorlatok*. Ladányi hozzáteszi, hogy Sziveri első versei a költői praxis kialakításának próbájaként olvashatók, ugyanakkor ez a fajta beszédmód hamar kimerült a költő számára. Divatos volt és elfogadta a rendszer. Sziveri látványos irodalmi antrét akart, eszé ágában sem volt asszimilálódni egy már igazolt hagyományba, főleg nem olyanba, amit a hatalom kimondva-kimondatlanul, de jóváhagyott. *Vajon aki olvasztótégelyben ül / tehet-e valamit e fénykörön belül?* Mindemellert Sziveri életének nem adott meg az a kifutópálya, az a korral jövő távlat, amiből a költők számot vehetnek. Túl gyorsan vált a *[h]ippy imák erdei virága sebként pirosló zúzott pipaccsá* hajában (*Civil március*). Erős motívumok, de Sziverinél valahogy mindig összejátszik a

kezdet és a vég. Valahol a genezis és apokaliptikus keresztmetszetében zajlanak versei. Amikor a motívumokról beszélünk, Ladányi is egyszerre a bibliai elemeket hozza fel, ezek blaszfémikus újrafogalmazására tér ki. Ehhez kapcsolódik Vecsei H. Miklós észrevétele, aki a Sziveri-verseket istenes versekként olvasta. A költő ebben az olvasatban nem dicséri az Istent, de nem is számonkérő. Isten Sziveri világában jelen van. Csak van, ugyanúgy, mint a mész, a varjak, a salak, a csont, a penész vagy a segg. Már nem különíthető el a fent és a lent, a transzcendencia hiánya behozza ebbe a kevert térbe a morbiditás fogalmát. A költő tudja, ebben a világban *tisztálkodik*, itt kell fürösztennie magát. Igazi *hidegpróba*. Fenyvesi nem konkrétan a versekből emel ki motívumot, hanem az *Új Symposion* szerkesztőségének 1983-as felszámolásából fakadó ellehetetlenülésről beszél, Sziveri talán első igazi talajvesztéséről. Vecsei erre olvas rá: *csak belőlünk zabáltak egykoron / de undorral visszaköptek / bámulnak reánk most értetlenül / akik utánunk jöttek*. S bár Sziveri volt ennek a koncepciózus leépítési folyamatnak a fókuszában, nem mehetünk el amellett, hogy itt mégiscsak egy nemzedék széthullásáról és egy nagyon komoly kulturális hagyomány felfüggesztődéséről kell számot adni. Nézem Sziveri kiadott kötetének évszámait, és megütközve látom, hogy az életmű töredéke tudott csak megszületni a *Symposion* égisze alatt. A *Dia-dalok* (1987) című kötettől, Thomka Beáta szavaival élve, szakadatlan visszaszámolásra emlékeztetnek a versek. Ez a vég felől befogható perspektíva egyre szorongatóbb atmoszférát teremt a szövegekben. Ladányi Istvánt a Sziveri-versek félelemmintáiról kérdezem. Az irodalomtörténész rámutat, hogy ebben a költészetben mennyire transzparens jelenség a test, valamint annak biológiai funkciói. Ezekben a versekben a félelem mindig lokalizált, nagyon konkrétan köthető a testhez: *tapétabőr-fedezékem alatt / félek a tinta-foltos sötétben / ha szorul / a falrepedésben az árny-ék / félek a nyakonverőfényben*. A félelemhez és tulajdonképpen az egész Sziveri-költészethez Fenyvesi Benes József grafikáit kapcsolja. (A szerkesztőség felszámolásakor Sziveri leakasztja a Tolnai Ottó által bekeretezett Benes-grafikát a falról, s ez a kép lesz utolsó életében megjelent kötetének [*Bábel*] címlapja.) Benes, akárcsak Sziveri, a szerves és szervetlen elemek felcserélhetőségével kísérletezik, a testet mint laboratóriumot használva. Mindketten érzik, hogy a küzdelem végső soron a test birtoklásáért zajlik. A test, mint a közöségiség és az egyéniség, a privát szféra és a társadalmiság ütközőzónája, mindkét művész esetében központi motívummá válik. Ez már nem a *felhasználhatatlanul ép* versek világa, hanem a tücsökfejű janicsároké, a vérző phallosz-rigóké, a koponya-pipacsoké, a húsdarálóban kopaszodó formafejeké. Akár egy Kis Róka Csaba-képen, teszi hozzá Ladányi. A beszélgetés végén Vecsei felolvassa a *Bábel*t, az egyik legszebb magyar halálverset: *eleget féltem eltűnök nem-sokára*.

Pintér Viktória

„Bácsisabb lett”

Varró Dániel: *Túl a Maszat-hegyen 2*. Holszezon Kortárs Irodalmi Fesztivál. Papírkutyá, 2024. február 24.

Az idei Holszezon fesztivál utolsó napján a *Túl a Maszat-hegyen 2*-t mutatták be a Papírkutyában. A szerzőt, Varró Dánielt Szabó B. Eszter kérdezte, a felolvasással egybekötött beszélgetést pedig a Molnár György által megzenésített (és előadott) versek fűzték össze.

A program kezdetére alig maradt üres szék a Papírkutyában. A közönség soraiban az óvodás és általános iskolás gyerekek, a gimnazistaforma kamaszok, illetve az egyetemisták mellett szülők, nagyszülők, a reakciók alapján rutinos Varró Dani-olvasók ültek, akik a *Túl a Maszat-hegyen* – egyébként bő húsz éve megjelent – első részét követően kíváncsian várták a verses meseregény folytatását.

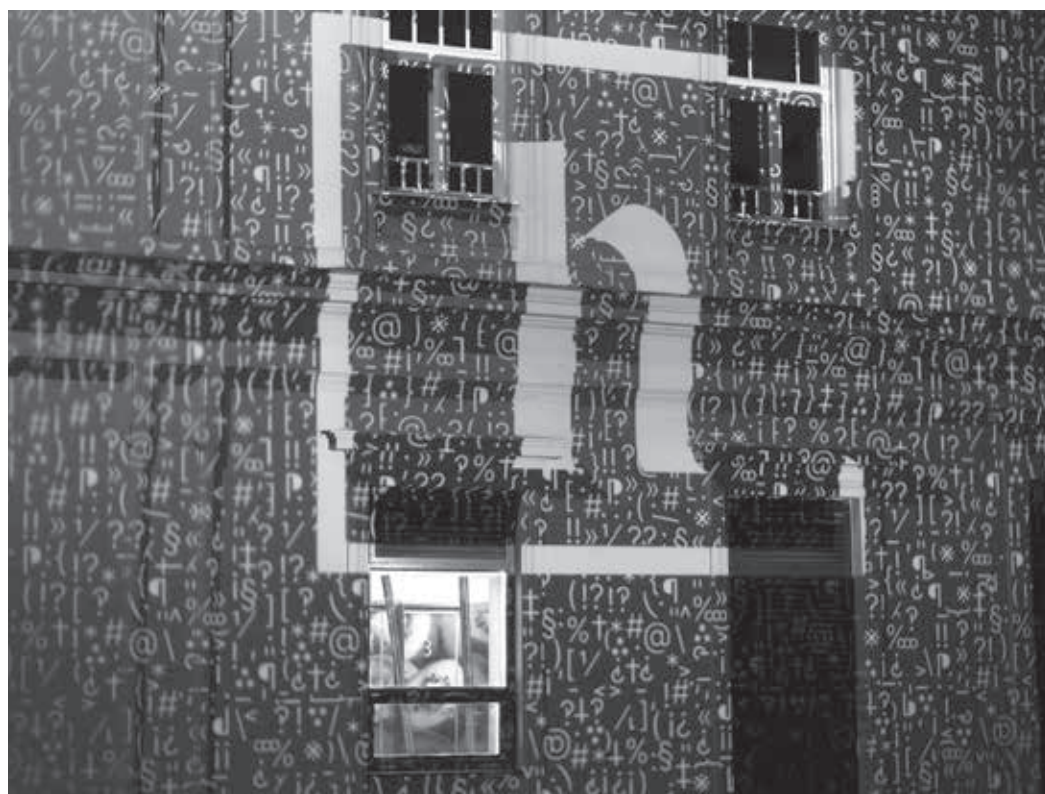
A kérdések zöme is az eltelt időre, illetve a két szöveg írásfolyamatának különbségeire vonatkozott. A szerző szerint az első regényhez képest a folytatás komolyabb, valamivel „bácsisabb lett” (a lányom által rám bízott kötetet is „Varró Dani bácsi”-ként dedikálta a költő), melyben sokkal több figyelmet fordított a történetre, valamint az első részben nyitva hagyott (saját bevallása szerint elfelejtett) részletekre. A könyvnek az előhangot megelőző (!) prologusában olvashatjuk, hogy egy könyvbemutatón egy kislány megkérdezte Varrót, hogy az első rész végén a cellában felejtett Emil bácsinak mi lett a sorsa. Ugye megmenekült, és minden rendben vele? A szerző természetesen megnyugtatta ifjú olvasóját, s az új műben – nomen est omen – *elvarrta* a szálát (hasonlóképp a Makula bácsi különleges rokoni kapcsolatára és a főhős, Muhi Andris fantasztikus képességére vonatkozó odavetett utalás is dramaturgiai funkciót nyer az új könyvben).

A két kötet írásának összevetésén túl hallhattuk a laptopkábeles vers történetét, egy-egy szintén ismert passzust a Varró-tételre készülő érettségizőkről és a *Szívdezzertben* olvasható, *Átok* című versre adott reakciókról, továbbá újdonságként megtudtuk, hogy Varró Béni, a szerző legkisebb gyermeke hogyan érte el, hogy az új könyvben a Maszat-hegy alvó vulkánna váljon, hogyan került be (szintén általa) a böngyöjbák karaktere, valamint hogy a kötet írásakor a szerző egyáltalán nem foglalkoztatta vélt olvasóinak életkora, tehát nem voltak korosztályi szempontjai.

Jelen sorok írója többször hallotta már élőben a költőt, s összességében örvendetes volt, hogy az egyébként saját bevallása szerint is introvertált Varró a jó húsz évvel (de még a tíz esztendővel) ez-előtti szerepléseihez képest is sokkal magabiztosabban nyilvánul meg a kérdezett szerepében. Ez akkor is igaz, ha egyébként az est legszórakoztatóbb pillanatai a felolvasásokhoz és Molnár György dalaihoz kötődtek. Hallottuk például megzenésítve a hercegnős és a lovagos limerickeket (például Arielről és Obi-Wan Kenobiról), a *Bömbölgetőt*, valamint a *Hetvenkedőt* (mindet az *Akinek a...*-sorozatból), illetve Varró az új kötetből felolvasta a *Hón* című nonszensz verset és az est csúcspontjaként *Makula bácsi flashbackjét* is.

Varró terveit szerint a 3. rész 2026-ban érkezik, már a címe is megvan: *Túl a Maszat-hegyen 3*. Az alcíme: *Maszat Jan-ka és a mágikus fogmosószett*. A lányom is várja, én is.

Fekete Richard

Hozzávalók: egy hatalmas tudású néprajzkutató szövegei a magyar monda- és néphagyomány csodás lényeiről, a Cser Kiadó vezetői, akik fantáziát látnak egy ilyen kiadványban, két egyedi eljárással dolgozó grafikus illusztrátor képei, fűszerezés: linó- és digitális technika.

Fenevadragu Ősmagyar módra

A *Bestiarium Hungaricum* kötet bemutatása. Holszezon Kortárs Irodalmi Fesztivál.
Incognito kávézó, 2024. február 24.

Szűken számolva majd' ezeréves adósságot ró le Magyar Zoltán néprajzkutató, Németh Gyula és P. Szathmáry István illusztrátorok a magyar mitológia és hiedelemvilág teremtményeit bemutató *Bestiarium Hungaricum* kötettel, ha abból indulunk ki, hogy a valós állatokat és a képzelet fantasztikus szüleményeit megjelenítő gyűjtemény egy, az első ezredforduló idejére keltezhető képi fordulat nyomait erőteljesen viselő műfaj, és többségük még a középkorban készült. Időkapszulával van tehát dolgunk – több szempontból is. Ha kinyitjuk, az ősi magyar fantáziavilág szülte, szimbolikus képekkel, azaz archetípussal találjuk szemben magunkat. Mint minden rendes archetípus, a csodaszarvas, a sárkány, a táltos ló, a lidérc, a vízbornyú, az alakváltó és égitestfaló lények, az ördög és egyéb démonok vagy a halállal társítható jelenségek mind-mind olyan képek, amelyek jelentése jóval túlmutat önmagukon. Egész történeteket foglalnak ök magukba, és jellegüknel fogva lenyomatai annak, ahogy a történeti időkre jellemző racionalitást megelőző mitopoétikus gondolkodás vélte látni a világot és a benne működő erőket.

Mi tagadás, van valami ironikus bája annak, hogy a magyar bestiarium most, a 21. század elején, egy olyan korban jelenik meg, amit Umberto Eco 1970-es és '80-as években írt esszéi alapján akár új középkornak is nevezhetnénk. (Még mindig – vagy már megint?) Az időkapszula ebben az értelemben jelen időnk is magába foglalja annak tudományos, technikai és művészeti tartalmával. A tudomány szempontjából nélkülözhetetlen hozzávaló mindaz a gyűjtő, leíró, rendszerező és elemző munka, ami Magyar Zoltán mögött áll, az illusztrációk pedig nélkülözhetetlenek ahhoz, hogy a bestiarium megfeleljen

a műfaj követelményeinek: azaz a szövegben foglaltakat képek elevenítik meg.

Ha jól körülnézünk a könyvkiadás háza táján, talán a kép/szöveg szimbiózis az egyik legjelentősebb különbség a „rég” és az „új” középkor kifejezési formái között. Legalábbis Magyarországon. A középkori kódexekben, a reneszánsz emblemakönyvekben az írott szó és a rajzolt, festett kép szerves egységet alkot, kiegészítik és erősítik egymást. Manapság viszont, ahogy P. Szathmáry István a beszélgetés egy pontján megjegyezte, egy makacs verbálsovinizmus következtében jelentősen csökkent az illusztrált szövegkiadások száma. Költői kérdés: talán komolytalanságnak tűnhet az ún. magaskultúra berkeiben szemet hizlalni mindenféle képi tartalom? Ezen elv szerint, aki nézelődni (is) akar olvasás közben, az fogyassza a populáris kultúra termékeit, a képregényeket és egyéb, javarészt valóban a szemnek üzenő kiadványokat? Képtelenség!

Az Incognito kávézóba szervezett további programok témája is igazolni látszik a fent említett örökség hatását: Sipos Nikolett és Fekonya Róbert a fantasy műfajra és adaptációira, valamint a gótikára fókuszáló beszélgetése is érintette a Disney- és a Marvel-univerzum tevékenységében az enyhén neomitologikus beütésű vonalat. Mert mi is történik? Kultúrhéroszok és mondabeli szörnyek jönnek-mennek, akciónak hol a saját, ismerős képükben, hol többé-kevésbé burkolt, de bizonyos archetipikus jegyek alapján mégis beazonosítható formában. A mondavilág e művészi leszármazottaiban is a sötétség és világság erői és képviselői küzdenek egymással különböző létszinteken és az adott műfajtól elvárható végkimenettel. Vagy ha formabontás a szándék, akkor épp azzal szemben. Az esetek többségében a kötele-

ző járulékos veszteségek és a sötétség időszakos uralma után azért, némi riadalmat követően, mégis nyugodtan hátradőlhetünk a végén, hogy a világ megmentetett. A horrorfikció műfajában már nincs ilyen szerencsénk, különösen, ha a fenyegetést jelentő szörnyűség otthon van – vagy ami még rosszabb: bennünk. A gótikus kísértetkastélyban előbukkanó látható és láthatatlan rémségek, a békés családi otthont felforgató gonosz tárgyak, vagy épp egy úrhajón áldozatokat szedő, a magyar hiedelemvilág vízbörjújára erősen hasonlító (ld. a *Bestiarium* 64. oldalát) idegen lény az észszerűség birodalmán túl, a lélek bugyraiban lappangó sötét és formátlan érzések kivételéseiként is értelmezhetők.

A barlangrajzok idejétől számítva az emberi gondolkodástörténet mítoszteremtő és archetípussalkotó fázisa a bizonyíték a képek szerepére abban a folyamatban, mely során az észlelt és tapasztalt jelenségeket értelemmel, ok-okozati összefüggésekkel, egyéb logikával próbálja az emberi elme felruházni. A mitopoétikus fázis utáni korokban élők – magunkat is beleértve – viszont hol tudatosan, hol tudat alatti „üzenet” hatására, azóta is használják ezt az örökséget. Igazolja ezt a *Bestiarium*ban olvasható több olyan történet vagy hiedelemsszöveg, mely szinte a kortárs világba helyezi a csodás lényeket, legyen az vérmedve, természeti démon vagy váltott gyerek; ez utóbbi egyik esetéről megtudjuk, hogy „Prügyön történt, nagyon régen”, majd pár mondattal később: „És még ma is megvan az ember Prügyön. Vissza lett cserélve.” (108. o.)

Köszönet a szerzőnek, az illusztrátoroknak és a kiadónak ezért a mágikus gyűjteményért. Várjuk a következő kötetet. Úgy hírlík, az boszorkányos lesz.

Bús Éva

Zsiráf, kisiklott reneszánsz karrierút és Poirot mint kapudrog – Véres kulisszatitkok a Benedek-hegy árnyékában

Második Magyar Krimifesztivál. Holtszezon Kortárs Irodalmi Fesztivál. Fricska, 2024. február 24.

Séd, 2023. 2. sz., 17. old.

Séd, 2023. 2. sz., 19. old.

Holtszezon
 csak a közelmúltban figyeltem fel arra, hogy a mindennapokban milyen kevés tudatosságot szentelek eredeti mesterségemnek, a fordítói szakmának, pedig, ha jól megnézem, az elmúlt huszonkét évben bármilyen fordulatot vett is az életem, a műfordítás stabilan velem volt, sőt, utánam nyúlt akkor is, amikor egyáltalán nem számítottam rá. Az elmúlt években úgy alakult, hogy több remek thrilleren és krimin is dolgozhattam, így nem volt kérdés, hogy hol is töltöttem ezt a szombati napot – mint ahogy az sem, hogy „szakmai továbbképzésemről” be is számolok majd.

Csodás kora tavaszi időben érkeztem délelőtt Veszprém ikonikus étteremlakásába, a Séd patak partján álló, több mint 550 éves malomépületből kialakított Fricskába. A „tömve telt” kifejezésről inkább a virágok jutnak az eszünkbe, pláne így a tavasz közeledtével, de nem tudom más-ként jellemezni azt, ami a *Második Magyar Krimifesztivál* helyszínén fogadott. A szervezők és a házigazdák azonban állták a sarat: kedvesen és professzionálisan kezelték a helyzetet, mindannyian kaptunk ülőhelyet, és étlen-szomjan sem maradtunk.

A négy kerekasztal-beszélgetésből a „Friss vér” címmel hirdetett elsőről (természetesen valódi vér nem folyt – Szilágyi Zsófia beszélgetett három elsőkönyvessel, Patkó Ágnessel, Hidas Bencével és Bánhidi Lillával) sajnos lemaradtam, de így is megtelt a napi memóriatáram délután ötre.

A következő három beszélgetés fókuszában a „Vérfagyasztó fordulatok” (Szlavicsek Judit, Réti László és N. Nagy Zoltán vallott Kálai Sándornak a thriller műfajáról), a „Vérbeli nyomozók” (Baráth Katalin, Csabai László és Gráczer L. Tamás Patkó Ágnesnek árult el egynehány kulisszatitkot) és a „Vérszomjas gonoszok” (Mészöly Ágnes, Szántó Dániel és Zajác D. Zoltán Cserháti Évának próbálta felfedni lelke sötét bugyrait) álltak. A megható-

rozott tematika nem volt kőbe vésve, mind a kilenc íróról megtudhattuk, mi indította el az írás irányába, hogy miért pont a krimi és thriller zsánerműfajok mellett tették le a voksukat, hogy mit olvasnak ők maguk, mi számukra a legnehezebb az írói munkában, és természetesen azt is, hogy mit olvashatunk tőlük újdonságként a közeljövőben.

A lebilincselő beszélgetésekből – a teljesség igénye nélkül – megtudhattuk többek között azt is, hogy mit gondolt Réti László az író azonosulásáról a főhősével („szép állat a zsiráf, de otthonra azért nem kéne”), hogy rengeteg krimi-író „kapudrogja” volt Agatha Christie és Sir Arthur Conan Doyle, valamint azt is, hogy ki miként választja meg az aktuális regénye helyszínét és a kort, amelyben íródik. Hallhattunk a karakterépítés fortélyairól (például arról, hogy miként lett Gráczer László Tamás főhőse egy középkori hóhér), ennek kapcsán a dialógusok hitelességének, életszerűségének szerepéről, valamint arról is, hogy ki milyen formában használja a nyomozósegédet (vagy segédek) eszközként az olvasó megszólítására.

A legváltozatosabban kitárgyalt téma az írói munkamódszer volt; a precízen, Excel-táblázatban megtervezett fejezetrendtől a „kiskönyvön” és a színkódolt, papíralapú, kaotikus vázlatokon át a nem lineáris írásfolyamatig mindenről hallhattunk. A bűncselekmény ábrázolásánál még a „szemérmes” jelző is elhangzott – minden szerző egybehangzóan vallotta, hogy a legfontosabb és legérdekesebb soha nem a bűn elkövetése, hanem a motiváció különlegessége és eredetisége.

A körülöttünk vibráló *fast culture* generációjában továbbra is rengeteg ember számára természetes a mozdulat, ahogy felcsapja az aktuális regényt a hosszú nap végén vagy a reggeli kávé mellett, esetleg a vonaton, és elmerül egy izgalmas krimi vagy thriller fordulatos világában. Ha e sorok olvasója is közéjük tartozik, amikor legközelebb új olvasmány után kutat a boltok valódi vagy virtuális polcain, jusson eszébe: a magyar krimi él és számtalan új történetet tartogat számunkra.

Nyakas-Fehér Fatime

Gáspár Gábor fotóesszéje a Holtszezonról

A szerkesztői telefon csörgése a napi rendszeres gyakorlásom ideje alatt érezte, valami fontos lehet: „Nincs kedved a *Holtszezon* valamelyik zenei eseményéről írni?” Lehet erre nemet mondani? Szabadon választhattam, és a programokon végigfutva a zenei konfekcióipartól sejtetően a legtávolabb eső eseményre koncentráltam. Jól tettem. A Little Moon Session keretében Géem és Juhász Zoli kettőse zenébe ágyazott kötetlen, őszinte hangvétellel és izgalmas kérdéseket, témákat, vallomásokat felvetve a székemhez tapasztott.

Z gen-vallomások

Géem és Juhász Zoli. Little Moon Session. *Holtszezon Kortárs Irodalmi Fesztivál*. Füge Liget, 2024. február 24.

Zenei oldalról közelítve egy platformon mozgó, abból nem is igen kilépő, a kelta bárdokra jellemző balladisztikus egyszerűséggel szólnak dalaik, többnyire. Ugyanakkor érezhetően sokféle stílust befogadtak fiatal koruk dacára, és a plágium legkisebb jele nélkül alkalmazzák is. Mindvégig érezhető az angol-ír-kelta popkultúra iránti tisztelet, bennem távolról Chris Rea és a Jethro Tull sejlík fel, de maguk is említenek pár – számomra ismeretlen – idolt, akiknek hatása ott rezonál muzsikájukban. Gitárok és egy master keyboard, meg pár villogó kütyü segítségével kellemes hangzást varázsolnak. Jó a hangosítás, a zenébe ágyazott és a zenék közt elhangzó szövegek érthetősége szempontjából ez kiemelkedően fontos is (dicsérendő a keverőknél szorgoskodó hangmester). Mindenki a saját szövegére komponált saját dalát éneklí, hol szólóban, hol együtt, hol két szólamban, hol két gitár, hol billentyű-gitár felállásban. Apropos, billentyű! Géem, alias Golarits Marci érezhetően képzett muzsikus. Dalainak harmóniai felépítése és maguk az akkordok is a jazzel való érintettségét mutatják helyenként. Éneke mélyen belülről fakadó, tiszta intonálású férfihang. Az a kevés improvizáció, ami elhangozhat, alázatosan nemes veretű, mentes mindenféle kényszeres túljátszástól, miközben érezhetően többre is képes. Gitárjátéka – ha kell – feszes, időnként pozitíve meghökkenítő ritmikái és hangkiugrásokkal. Juhász Zoli dalai talán egyszerűbbek struktúrájukban és akkordjaikban, de van valami ebben a srácban, ami az ütős szövegek fölé született kíséretet nagyon is lüktetővé varázsolja. Gitárszólamai inkább pentatonikusak, nem csoda, ez a zenei világ ezt kívánja. Van pár „érdekes” (értsd kieső) hang, és az éneklés maga nem a fő erőssége, de hihető, élvezhető, az erős szöveg mondanivalóját hűen követő a dallamvezetés és a zenei alap is. A KFT együttestől feldolgozott ráadás szám a maga egyszerűségével, rejtett erotikájával, fanyar humorával, egy kis zongoraimpróval jó zárásnak bizonyul az ovációt tekintve. Az unplugged megszólalásokból eredő kisebb problémákat – elhangolódo gitárok, más hangnemben indítás – kedves közvetlenséggel kezelik. Derűsek a hangszeres olcsóságára tett célzások, szimpatikus a közvetlenségük, mindenfajta allűr távol áll tőlük, két intelligens arc a színpadon.

A fő hangsúly az összekötő és a dal-szövegeken van. Szabad, kötetlen, időnként megkapóan esetlen, már-már naivan nyílt, őszinte, tiszta, ugyanakkor markánsan megfogalmazott. (Társadalom)kritikájukban élesen metszőek, érzékelhető véleményük és az aggodalmuk, szúrós allegóriákkal szemléltetve. Személyes élettükről mesélve érezhető némi melankólia, humoruk hol szarkasztikus, hol élesen vágó, generációjukra jellemzően. Van pár nagyszerű fordulat, például a *Dallas* sorozat és Dosztojevskij-művek párhuzama, ahol nem hagynak kétséget a nyárspolgári felfogást tekintve. A *Vonatpótló* című opus nehéz létrejöttét hogyan vezérelte a gyermekkori esemény értetlenségétől a megvilágosodásig az egyetemi matematikazseni kollégiumi szobatárs egy bizonyos vonakodó lánnyal való kapcsolatára tett megállapítása: „én csak egy vonatpótló busz vagyok a csajnak”. A *Játszótér* a Covid idején a hatágyas kollégiumi szoba magányának és az ablak alatti tér zajának viszonylatában céloz a lét bonyolultságára. A *Csillapító* megrázó, személyes vallomás, a *Népmese* jelenkori kórkép. Dalaik egy része angol nyelvű. Nem a fellengzősség hozza ezt, a pop(zene) alapnyelve az angol, onnan ered, ráadásul Juhász Zoli fiatalon Angliában nevelkedett, számára természetes ez a közeg. Csak hozzáteszem, a mai angol nyelv rövid szótagszámú szavai sokkal könnyebben zenésíthetőek, általában véve a magyar nyelvű daloknál is sokszor megfigyelhető az erre való törekvés.

Egy kicsit a helyről. A Füge Liget Kávéház – új keletű hely Veszprémben – kellemes közeget ad az eseménynek. Hangulatosak a koncert sötétjébe az üvegfalakon át beszűrődő utcai fények, a Megyeháza és a múzeum, a lombkorona nélküli (megmaradt) fák felsejlő sziluettjei egy kies táj hangulatát idézik. Nem elhanyagolható a kifejezetten kedves és udvarias fiatal személyzet mosolya. Jó tehát a közeg, a zene és a szöveg is.

Az emberi élet tengelyétől azonos távolságban vagyunk, csak ők onnan, én meg innen, de mondanivalójuk megérintett, felidézte az övékkel azonos korú énem gondolat- és érzelmvilágát, és a zömében nagyon fiatal közönséggel együtt tényleg otthon éreztem magam.

Kovács Attila

A komfortzónán kívül

Lord Iron Livah, zip – Terem, Mayberian Sanskülotts – Expresszó. *Holtszezon Kortárs Irodalmi Fesztivál*, 2024. február 24.

Hajtott a kíváncsiság, s tulajdonképpen, ha zenéről van szó, gond nélkül feszegetem a határait, aztán kis idő elteltével úgyszólván kiderül, mennyit tudok elviselni a hallottakból. Ezzel viszonylag rendszeresen próbálkozom, csak míg diákkoromban kötelező volt kortárs zenei koncerteken megjelenni, addig felnőttkorban a komfortzónán kívüli zenehallgatás már opcionális és kíváncsiságfüggő. Belevetettem hát magam a veszprémi éjszakába, nem is sejtve, hogy ifjúkorom Fintor klubos hangulatát fogja idézni az este. A Terem egyébként is a leghasonlatosabb veszprémi klub az összes közül, ha már az Enyhe Fintort említettem, pláne, ha azt nézzük, hogy a közönség fele folyamatosan az utcán beszélget és dohányzik, és folyamatos a ki- és bejárás. A berendezés, a közönség, a személyzet, a teljes arculat a bútoroktól a fényeken át egészen a végében felragasztott matricáig olyan érzést kelt, mintha visszarepültem volna az időben pár évtizedet. És mégis mai, semmi retró, egyszerűen csak arról van szó, hogy én ebben a szubkultúrában nőttem fel.

A bulit Lord Iron Livah nyitotta, akinek a tavalyi *Holtszezon* fesztiválon csak a grafikai munkáival találkoztam, amik nekem azonnal bejöttek. Veszprémi művészként akkor úgy gondoltam, hogy fogok én majd még vele találkozni, és nem is kellett erre sokáig várnom. Utólag is hallgatva a munkáit, olyan érzésem van, hogy ahogy szippant befelé a dolog, úgy jövök rá, hogy mennyire tág a világegyetem, és bár kevés rapet hallgattam valaha is, eny-

mák, talán kevesebb az új ötlet. Vártam az estét, miként hangzik a zenekar élőben.

Próbáltam megfejtetni, és talán sikerült, hogy vajon miért nem jött át nekem sosem az Y-koncert. A zenéiket szerettem, egy-egy buliban óriásiakat táncoltunk rájuk, de koncerten sosem kaptam meg tőlük az átütő élményt. A rájuk jellemző, szövegeken belüli rengeteg refrén most is zavart, néhány szövegnél nem jöttem rá, miről szól, és nagyon untatott a repetitívesség. Mint pl. az *Arra indulok el*, aminek még a zenei aláfestését sem kombinálták túl a srácok. Az egyszerűség, amit kevés általam hallgatott zenekarnál tapasztaltam eddig koncerten, afelé terelt, hogy talán nem is olyan kiváló zenészek a fiúk. Már-már akusztikus érzésem volt, annyira nem töltötte ki a fületem a hangszerek játéka. Vagy lustaság, netán minimalizmus lenne, hogy nem csillogtatják zenei tudásukat szándékosan? Végül arra a megállapításra jutottam, hogy valószínűleg ezzel érik el azt a sokakat megérintő egyszerű hangzást, amihez sokan képesek kapcsolódni, így felesleges tőlük várni a bonyolultabb zenei megoldásokat. A Hobo-számot

játszva azért leesett az állunk. Megbizonyosodhattam róla, hogy nincs baj a technikai tudással (bár a számot gyakrabban hallhatnánk!).

Meglepetés, hogy a lemezbemutató ellenére is sok klasszikust játszottak. A Presszó tele volt, a korosztály vegyes, sokan együtt öregedtünk a zenekarral, de volt jó pár számokat éneklő, ugráló, önfeléd tizenéves is. Összességében kellemes, szórakoztató és érzelmeket felelevenítő koncertet hallhattunk, akadt néhány kellemes új nóta is, amit idővel talán jobban megszeretünk a nyári fesztiválokon.

Másnap irodalmi beszélgetéssel kezdtem, a Füge Ligetben a Móricz Zsigmond-ösztöndíjas Vincze Bencével és Purosz Leonidasszal beszélgetett Nagy Krisztina. Bencét régről ismerem, diákként irodalmi táborban találkoztam vele, ahol foglalkozást tartottam. Azóta követem az útját, figyelem, hogyan bontakozik ki. Most a készülő kisregényéről és a díj életére gyakorolt hatásairól beszélt. Leonidasz szkeptikus a díjazását illetően, s költősége mellett a drámaíróságát helyezi előtérbe. Fájdalmas volt hallgatni, mennyire ugyanazokkal a problémákkal küzdünk mi s ez a fiatalabb korosztály, a 10 év korkülönbség ellenére. Hasonlóan keressük az utunkat, a hangunkat, próbálunk zsonglőrködni idővel, pénzzel, és feszülünk újra és újra, hogy egyszerre több dolgot csináljunk. E generáció képtelen egyetlen dolgot csinálni, de meglepően jó mindenben, amibe belekezd. Nem tudom, ez hogyan volt régen, de biztos, hogy 30 év múlva ez is más lesz. Mintha a káosz és kreativitás maximumát élnénk, minden pozitív és minden negatív hozadékaival együtt.

A beszélgetés után a Terem felé igyekeztünk, hogy Lord Iron Livah (Szántó Áron) barátunk rappelését meghallgassuk. A pénteki szokatlanul szellős Terem immár tömve lett, valószínűleg a hiphop az új rock-metál, mert amint felmerül ez a hatbetűs szó, azonnal fiatalok lepik el a legkisebb klubokat is, és töltenek meg expresszónyi tereket.

Áron érdekes hangzásokat és zenei betéteket alkalmaz. Mozaikokból összerakott, szövegbetéteket is tartalmazó alapjaival, amik mégis összhangban maradnak a főként Veszprém környéki, telepi életet és korosztályos problémákat visszatükröző szövegeivel, a veszprémi underground élet lakmuspapírja és generátora ő, akinek ténykedését érdemes figyelemmel kísérni. A zenélés mellett nemrég képkiállítása volt a Foton komplexumban.

A Terem után az est fő attrakcióira, a Mayberian Sanskülottsra sétáltunk át, utána a különleges formáció, a mius X attaray következett, akik itthon ritkán, külföldön és fesztiválokon gyakrabban lépnek fel. És ugyancsak színvonalas a munkásságuk.

A Mayberiant ismertem régebbről: '80-as évekbeli hangzása és az énekesnő sajátos hangja dreampop-elemekkel ötvözött visszhangos csengésekkel. Lágy stílusuknak köszönhető, hogy a vidéki klubokban nem vonzanak nagy közönséget. Tavaly a Platon Karataevvel szerencsésebb párosításba állhattak volna, de akkor

nem tudtak eljönni; a mius X attarayról én sem hallottam eddig, valószínűleg nem voltam ezzel egyedül, ugyanis az estére kb. 50-en jöttek el.

A Mayberian tagjain ez a megilletődöttség érezhető is volt, hangot is adtak neki. Bár a zenéjük minőségi, a lassúsága és a számok hasonlósága egy idő után unalmassá vált, emiatt a felénél otthagytuk a koncertet. A műsra azonban visszamentünk, és milyen jól tettük! Bár többen nem lettek, ez mit sem vont el az élményből, amihez foghatót nem tapasztaltam a magyar zenei szférában. A *naked waves* névre keresztelt előadás, mert ez az volt, elképesztő, egyedi fénytechnikával festette alá a hihetetlenül sokrétű zenét, ami egyszerre tartalmazott elektronikus elemeket, hangszerjátékot és gyönyörű éneketéteket. Minden érzékszervünkre kiható zene, amit megalkottak, teljes mértékben leköti a figyelmet és komoly érzelmi hatásokat érnek el vele. Az Expresszó korábban is bizonyított mint koncerthelyszín, most is tökéletesen visszatükrözte a profi zenészalkotást. Oly hihetetlen fényjáték követte a zenét, amit eddig fesztiválokon sem láttam. Fehér fénynyalábok öleltek körbe bennünket, táncoltak velünk, mi pedig úgy éreztük magunkat, mintha az űrben lebegnénk, ahol a zene visz minket magával.

Hud Janka

Hycomat-zenekar – de így is fergeteges

30Y: X. Lemezbemutató koncert. *Holtszezon Kortárs Irodalmi Fesztivál*.
Expresszó, 2024. február 23.

Roma irodalom tisztított ablaküvege
Papirkuty

Et egyszerűen tünő kérdés: az előrel belőlük a téma...
Séd, 2023. 2. sz., 23. old.

Lemaradtam? Kimaradtam? Igazából nekem a '90-es évek undergroundja, rockja, meg úgy nagyjából mindene kimaradt. Mire a 30Y indult, én már javában koncertező zenész voltam, több csapattal is, így volt elég dolgom, nem merültem el túlzottan a kollégák munkáiban. a 30Y-ról is csak annyi jutott el hozzám, hogy Kispál-klónok, de hogy ez mennyire nem igaz, azt nem derítettem ki. Azt már tudom azóta,

hogy a 2000-es évek elején Pécsen indult csapatot valóban a Kispál és a Borz karolta fel, de 20 évnek kellett eltelnie ahhoz, hogy végighallgassam egy koncertjüket úgy, hogy csak rájuk koncentrálok. Mondjuk ehhez nagyban hozzájárultak Beck Zoli tavalyi előadásai a *Holtszezon* fesztiválon, amiket szintén megnéztem (Veseivel a *Kártyajátékban* nyújtott könnyed helyzetgyakorlatok és a HS7-es Szűcs Krisztiánnal színpadra vitt *Másnap*, ami az általam ismert legjobb Cseh Tamás-műsor, amióta Tamás nem él).

Nincs üzenetesség. Ez a zenekar Wikipédia-oldalán szerepel, mint részükről alapvetés. Pedig minden adott az üzenet megfogalmazásához. Az óriási összetartozás-érzés, ami süt belőlük, meg a sajátos reflexek a közvetlen környezetünk történéseire, reflexiók a belül lejátszódó mozira, amik üvöltenek kifelé a dalokból. A párkapcsolati játékok, testvéri és baráti kapcsolatok hétköznapijai és a nagyvilág viharai, amelyek mindezeket átszűrődnek. Legújabb üzenetük ekképp olvasható a honlapon: „magunkra és egymásra tekintésnek ennyi új perspektívája nem jött még elő, nem tártunk fel ennyi sebet, örömet, kétséget, indulatot magunk és a másik előtt. A minket körbevevő világ se költözött még ennyire a bőrünk alá, nem volt ekkora sötétség, és nem voltunk talán így együtt még ennyire dühösek, tehetetlenek, kiszolgáltatottak. Közben meg mi négyen nem álltunk ennyire más élményvalóságban még a privát életeinkben, mint épp ezekben az években. Az X, a mi X-ünk erről beszél. Nem az élet teljességéről, nem is annak akarásáról, inkább csak az abba vetett hitről, a bizalomról, a távolságok lebonthatóságáról, a szabadság naiv akarásáról és a szeretetről, ami nélkül egyetlen emberi élet se élhető. A miénk legalábbis biztosan nem.”

Az az érzelmi és képi világ, amit Bereményi Gézától és Csengey Dénestől kaptunk Cseh Tamáson keresztül, szinte zökkenők nélkül úszik át egy másik korosztály kultúrájába, a saját nyelvükön keresztül, megtámogatva a '90-es évek magyar jelenkorral átítatott amerikai zenéjével. A koncert mellbevágóan erős volt, dacára annak, hogy a basszusgitáros lábsérüléssel, ülve játszott a bulit, a billentyűs pedig a két fülére összesen 45 százalékot hallott. Gondolkodtak is, hogy lemondják a koncertet, de annál sokkal jobban szeretnek játszani, hogy ezt megtegyék.

És kerek volt minden. A billentyűs úgy vokálozott félsüketen, hogy a sérüléséből semmit nem lehetett észrevenni, és olyan húzása volt a koncertnek, hogy öröm volt hallgatni. És lehetett érteni, amit Beck Zoli énekelt. Ez már nem az első alkalom volt, hogy sikerül a szövegeket is értelmezni egy expresszós koncerten. Kiválóan szólt az előzenekaruk is, a Felső Tízezer. Hallgatva őket olyan érzés fogott el, mintha egy '90-es évekbeli amerikai gimis bálon lettem volna. Vidám volt. Épp egy akusztikus műsorukat hallgatom, miközben írok, és élvezem. Csupa öröm és boldogság! Jövünk legközelebb is.

Nyakas Krisztián

Átmeneti zenei korok nagymesterei

Mendelssohn-bérlet 2023/24, II. hangverseny. Hangvilla, 2024. január 23–24.

A Mendelssohn Kamarazenekar bérleti hangversenyének programját a rokokó korszak (Carl Philipp Emanuel Bach), ill. a romantikus és a 20. századi „modern” stílusok közti átmeneti időszak (Josef Suk) műveiből állították össze.

A rokokónak vagy gálánsnak nevezett zenei korszak a virágzó barokk betetőzése után, az 1730-as évektől az 1780-as évekig tartott. Már nem volt barokk, de még nem volt klasszikus sem. Ezekben az évtizedekben megváltozott az európai zene. A barokk pompája, nagyszerűsége, tökéletes, kiforrott, bonyolult stílusa után a közönség másképp vágyott. A zenei rokokó komponistái egyszerűsége, közérthetősége, tetszetősége, a hangulatok kifejezésére törekedtek. Felértékelődött a dallamosság, a szenvedélyesség és az érzelmesség.

Az új stílus egyik legjelentősebb komponistájának már a kortársak is a „nagy” Bach második fiát, Carl Philipp Emanuel Bachot (1714–1788) tekintették, aki kezdetben inkább tradicionális zeneszerző volt, de élete második felében már a következő nagy zenei korszak, a bécsi klasszicizmus előkészítő mesterévé vált. Csaknem harminc évig Berlinben, Nagy Frigyes porosz király szolgálatában állt, 1768-ban Hamburgba távozott, ahol a barokk zeneszerző, Georg Philipp Telemann (1681–1767) utódként a templomok zeneigazgatójává és a Gymnasium Johanneum kántorává nevezték ki (a zenetudomány máig „hamburgi Bachnak” nevezi). A 310 évvel ezelőtt született zeneszerző előtt két korszakos jelentőségű művének bemutatásával tisztelgett a Mendelssohn Kamarazenekar.

Először az 1771-ben vonósokra és continuóra komponált, H. 661 jegyzékszámú háromtétéles (Allegretto–Larghetto–Presto) *h-moll szimfónia* hangzott el, amely az átmeneti zenei korszak valamennyi stílusjegyet magán viseli. Virtuóz vonósjáték, izgalmas hangulatok és harmóniaváltások, bensőséges lassú tétel, kromatika, dráma és melankólia jellemezte a kitűnő előadást. A szimfónia szünet nélkül (attacca) megszólaló három tétele – egyik méltója szerint – „izgalmas utat jár be a hóvihartól a fenyegető sötétségig”. A drámai fordulatokban, zenei színekben gazdag kompozíció nem születhetett volna meg a rokokó korszak egyik legjelentősebb zenei iskolája, a mannheimi udvari zenekar előadói stílusának ismerete nélkül. A „mannheimiek” a század közepén nagy szerepet játszottak a klasszikus hangszerezés kifejlesztésében, a sajátos díszítések, dinamikai újítások (beírt crescendók) elterjesztésében. Előadásukat hallgatva az egykori ifjú generáció muzsikusi revelációval fogadták az új hangzásvilágot. Játékukról Mozart 1777-ben így írt lelkendezve apjának: „Az ember azt hitte, hogy a hangok egy varázslatos szigetére került. Fortéjuk olyan, mint a mennydörgés; crescendójuk, mint egy hatalmas vízesés; diminuendójuk, mint egy szelíd folyó, amely eltűnik a távolban; zongorájuk, mint a tavasz lehelete”. A Mendelssohn Kamarazenekar stílusos előadásában ezeket a zenekari hatásokat élvezhettük.

Ezután lépett a pódiumra az est vendégművésze, az Európa-szerte és a tengerentúlon egyaránt ünnepeelt oboaművész, Lencsés Lajos, aki a Mendelssohn Kamarazenekarral C. Ph. E. Bach *B-dúr oboaversenyét* (H. 466) adta elő. Az oboára, vonósokra és basso continuóra komponált háromtétéles versenymű előadása egészen kivételes élményt jelentett. A 81 éves mester játéka lenyűgöző volt. Zenei jelenlétével zenésztársait és a hallgatóságot szinte megbabonázta. A zenekar ünnepélyes bevonulózenéje után megszólaló oboát méltán tartják az emberi hanghoz leginkább hasonlító instrumentumnak. Nincs lehetőségem a teljes, gyors–lassú–gyors szerkezetű mű részletes elemzésére. Nekem különösen tetszett a pompás lassú tétel, a Largo e mesto (nagyon lassan és fájdalmasan) tétel bensőséges, visszafogott drámaisága.

A Mendelssohn Kamarazenekart a kiegyenlített vonóshangzás, zenei stílusbiztonság jellemezte. A hallgatóság szeretettel,

ovációval fogadta játékukat, amit az előadók két ráadással köszöntek meg. Először a Nagyváradon is működött osztrák rokokó zeneszerző és hegedűművész, Carl Ditters von Dittersdorf (1739–1799) *G-dúr oboaversenyének* Allegro tételét adták elő, majd Lencsés Lajos az 1920-as évek zenészcsoporthoz tartozása, a Francia Hatok egyik tagjának, Louis Durey-nek (1888–1979) szólóoboára írt rövid darabját mutatta be.

A koncert második felében Kováts Péter és együttese más zenei világba kalauzolt bennünket: Josef Suk (1874–1935) cseh zeneszerző és hegedűművész 1892-ben komponált *Esz-dúr vonósszerenádját* adták elő. Cseh földön ő volt a romantikus korszak (Smetana, Dvořák, Janáček) után az egyik legjelentősebb komponista. A prágai konzervatóriumban Dvořáknak volt kedvenc tanítványa (később veje is), aki nagy hatást gyakorolt zeneszerzői stílusára. A kor egyik legkitűnőbb cseh hegedűművészenek is tartották, negyven éven át volt a világhírű Cseh Vonósnégyes másodhegedűse. A vonós kamarazenét tehát komponistaként és előadóművészként is kiválóan ismerte.

A hagyomány szerint 1892-ben Antonín Dvořák a nyári szünet előtt az akkor 18 éves, addig inkább komor darabokat komponáló konzervatóriumi tanítványát, Josef Sukot ezzel a tanácsal bocsátotta el: „Csináljon valami élénket a változatosság kedvéért”. Így született meg 1892 nyarán a tartalmas, de szelíd és napsütötte *Esz-dúr szerenád*. A visszafogott tempójú első tétel (Andante con moto) fő témája Brahms hegedűversenyére emlékeztet. A nem túl gyors, de kecses táncritmusokat felvonultató scherzo (Allegro ma non troppo e grazioso) után a mű központi része egy lassú lírai tétel (Adagio). Tréfás finálé (Allegro giocoso, ma non troppo presto) zárja a művet.

Suk vonósszerenádjának fergeteges előadása méltán aratott nagy sikert. „Hallgassuk meg, milyen vonós kamarazenét komponált az após” – javasolta Kováts Péter. A Mendelssohn Kamarazenekar ráadásként a koncertet Dvořák Op. 46/8. *G-dúr szláv táncával* zárta.

M. Tóth Antal

A Mendelssohn Kamarazenekar januári hangversenye előtt valószínűleg senkinek nem jutott volna eszébe, hogy a hegedűművész, karmester és zeneszerző, valamint az oboaművész nevét összekapcsolja egy Veszprémhez közel talált római kori falfestménnyel. Lencsés Lajos oboaművész ráadása után Dittersdorf neve, ha eddig talán nem is mindenkinek, de ismerősen cseng majd sokak számára, de hogy hogyan kapcsolódik mindez az antik falfestményekhez, arra Lencsés Lajos koncerten elhangzott szavai adnak magyarázatot.

Dittersdorftól Lencsés Lajoson át az antik falfestményekig

Mendelssohn-bérlet 2023/24, II. hangverseny. Hangvilla, 2024. január 23.

Sine ira et studio

Az első tematikus írtóval a vártam a WFP23 – Work in Progress program keretében. 2023. január 20–22.

Az Európa Kulturális Örökség-program keretében megvalósuló a Veszprémi oboaművészeti és hegedűművészeti iskolák közötti együttműködés keretében. A 2023. január 20-án tartott koncerten a két intézmény közötti együttműködés keretében. A koncerten a két intézmény közötti együttműködés keretében. A koncerten a két intézmény közötti együttműködés keretében.

Séd, 2023. 2. sz., 41. old.

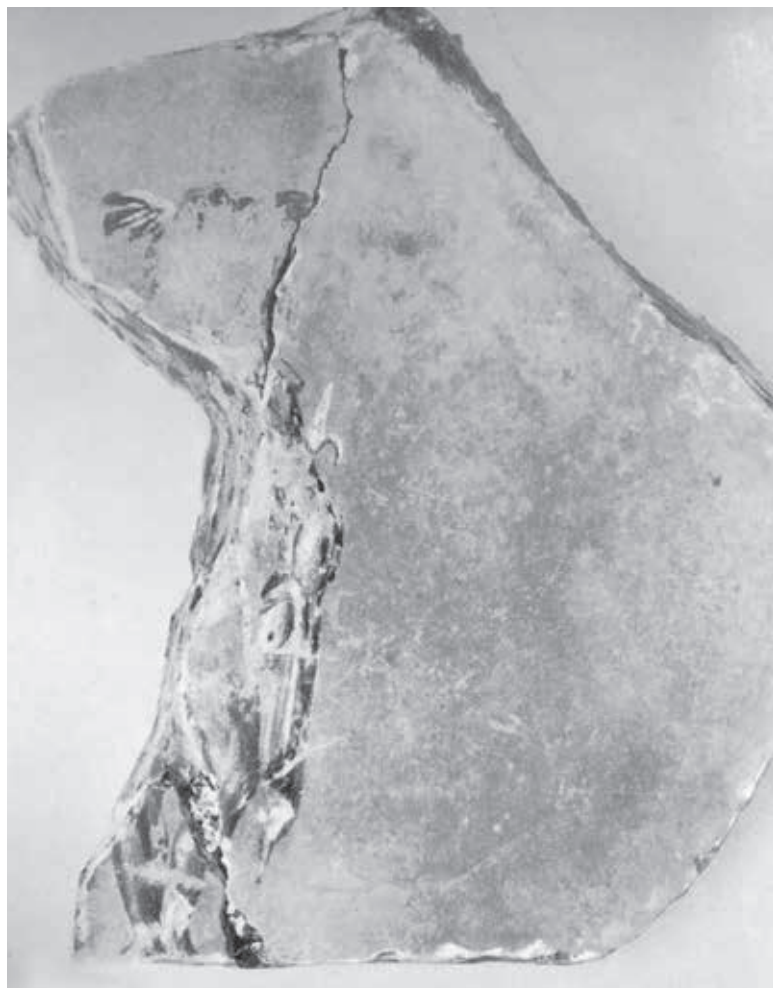
A Mendelssohn Kamarazenekar 2023/2024-es második bérleti hangversenyének első részében C. Ph. E. Bach két műve hangzott el. A második, a *B-dúr oboaverseny* nem is akármilyen megszólaltatását a párizsi zenei újság megfogalmazása szerint a mai nagy oboisták egyikének (vö. a hangverseny műsorfüzete), Lencsés Lajosnak köszönhetjük. Az oboaművész ráadással is megörvendeztette

hallgatóságát. Mielőtt játszani kezdett volna, néhány szót szolt a zeneszerzőről, Dittersdorfról, akinek magánéletébe is egy kis betekintést engedett. Úgy látszik, a nagyváradi püspök, Patachich Ádám szolgálatában (1764–1769) álló zeneigazgatónak, karmesternek nem volt könnyű dolga a fiatal hölgyekkel, hol a szigorú apa, hol talán egyéb nehézségek miatt. Végül azután feleségül vette a vele egy időben Nagyváradon éneklő Nicolini kisasszonyt. Az udvarlásai közben adódó nehézségek emlékeztethették Dittersdorft azután a görög–római mitológia hős Perseusának történetére, amelyben a félig isteni származású, fején és lábain szárnyakat viselő hős győz a rosszon, legyőzi az akadályokat, megszabadítja és végül feleségül veszi Andromedát. A történetet Ovidius (Kr. e. 43 – Kr. u. 17 v. 18) is megénekelte a *Metamorphoses* (*Átváltozások*) című művének negyedik könyvében. Az aithiópok földjén

ugyanis Cassiopeia királyné elkövette azt a hibát, hogy a messze földön szépségükről híres tengeri nimfákkal szemben dicsérte lányát, Andromeda szépségét. A sértett nimfák kérésére Poszeidón isten tengeri szörnyet küldött az országra és lakóinak elpusztítására. Szorult helyzetében a király a szörny eltávolítására jóslatot kért. Országának megmentése érdekében nem tehetett mást, mint fel kellett áldoznia egyetlen lányát, a gyönyörű szép Andromedát. Sziklához láncolva tette ki a szörny falánk kedvének. Ekkor repült át Aithiopia felett szárnyas saruinak segítségével Perseus, aki a magasból meglátta és egyből megszerette Andromedát, s azonnal segítségére sietett.

A jelenetet így írta le Ovidius a *Metamorphoses* IV. könyvében:

„Perseus köti lábra a szárnyát
újra s a görbe vasú sarlót felfűzi övére
s tollas sarka a híg levegőt szeli-szegdéli, szárnyal.
Sok nép földje fölött szállt át, mind tűnt el alatta,
végre az aithiopok s Cepheus mezejére tekintett.
Ott ártatlanul Andromedát, mivel anyja hibázott
nyelvével, szörnyű bűnhődésre tetette ki Ammon.
Karja kemény sziklához van láncolva a lánynak...”
(Fordította: Devecseri Gábor)

A balácai „sárga-lila szoba” Perseus-ábrázolása
Gesztelyi Tamás meghatározása nyomán

Lebegő nőalak
Thomas Edit és Bartha László összeállításában

A szörny legyőzésében Perseus segítségére volt a Medusa általa levágott feje, amely még holtában is kővé változtatott mindenkit, aki csak rátekintett. A hős jutalomként feleségül vehette a megszabadított Andromedát.

A Bécsben 1739-ben született és Csehországban 1799-ben meghalt Carl Ditters (azaz 1773-tól Carl Ditters von Dittersdorf), vagy általában csak Dittersdorf, nagyon termékeny zeneszerző volt. Életrajzi adatai szerint 34 operának, legalább 120 szimfóniának, 70 különböző hangszerekre, így oboára is írt versenyműnek volt például a szerzője. A szimfóniák közül ez alkalommal ki kell emelnünk azokat a szimfóniákat, amelyeket Ovidius *Metamorphoses* című elbeszélő költeménye ihletett. Dittersdorf Ovidius művére írt 4. *F-dúr szimfóniájának* témája Perseus és Andromeda története, amelyben az oboának is fontos szerep jutott. S akkor talán nem csodálkozhatunk azon sem, hogy Lencsés Lajos oboaművész Dittersdorft választotta ráadásaként.

Andromeda megszabadítása sokat ábrázolt motívuma volt a római kori falfestészetnek. Kedvelt volt Pompejiben, ahol a megszabadítás eseményeinek több mozzanatát is megörökítették, de nem hiányoztak jelenetei a provinciákból sem. Lencsés Lajos oboaművész itt, Veszprémben bizonyára nem sejtette, amikor Dittersdorffal kapcsolatban utalt erre a mitológiai történetre, hogy Veszprémtől pár kilométerre, az egykori római kori villában, Balácán is megfestették Perseus hősi tettet vagy annak egy részletét. A legkorábbi falfestmények közé sorolt ún. sárga-lila szoba falfestménytöredékeinek nagy száma lehetővé tette, hogy már az 1906–1926 közötti első feltárási szakaszban rajzos összeállítási javaslat születessen, 1950 óta pedig folyamatosan szerepeljen a veszprémi múzeum (ma Laczkó Dezső Múzeum) állandó kiállításán, majd pedig a balácai római kori villa főépületének kiállításában. Ezek természetesen csak részrekonstrukciók voltak, az eredeti helyiség valamennyi festett oldalának összeállítására mindeddig még rajzban sem került sor. A falképek közepén megfestett figurák közül kettőt kell ez alkalommal kiemelnünk. Korábban a hiányos férfialakot Mercurius (a görög Hermész) istennel, az erősen kiegészített, lebegő nőalakot pedig egy menáddal, a bor és mámor istenének (Dionüszosz/Bacchus) egyik kísérőjével azonosították. Mercuriust, az istenek hírnökét, a pásztorok, a kereskedelem, az utak és a tolvajok istenét fején és bokáján szárnyakkal ábrázolták, s kígyós-szárnyas botja nélkül bizony könnyen összetéveszthető Perseusszal. A Zeuszról és a halandó Danaétól származó Perseus ahhoz, hogy le tudja győzni a szörnyű Medusát, a nimfáktól és az istenektől láthatatlanná tevő sisakot, sarujára illeszthető szárnyakat, tarisznyát és görbe (görbülő) kardot kapott. Bár szárnyas sisakról nem esik szó Perseus esetében, ábrázolásain gyakran Mercuriushoz hasonlóan, fején (is) szárnyakkal jelenik meg. Megkülönböztetésüknek egyik eszköze a kígyós-szárnyas bot, illetve a görbe vagy a vége felé enyhén görbülő kard.

A balácai szárnyas alak meghatározásának átértékelésére időközben sor került. Feltehetőleg az újabb tisztítások eredményeképpen kapott hangsúlyt a hegyben végződő, világos színnel megfestett kampós tárgy, amely nem lehet más ebben az esetben, mint Perseus vége felé görbülő kardja. S mivel a balácai ábrázoláson a fején szárnyakat viselő alaknak kardja is van, a „sárga-lila szoba” falképének egyik középső alakja sem lehet Mercurius, hanem sokkal inkább Perseus. Előfordulhat azután az is, hogy egy másik rekonstrukciós elképzelésben a lebegő nőalak Andromedaként jelenik majd meg.

Így ér össze a történet, ez az összefüggés a balácai falfestmények és a Mendelssohn Kamarazenekar szolistája, Lencsés Lajos, valamint Dittersdorf között.

Palágyi Sylvia

Irodalom:

- Apolodórosz: *Mitológia*. Fordította: Horváth Judit. Budapest, 1977. 5–250. p.
- Trencsényi-Waldapfel Imre: *Mitológia*. Budapest, 1960. 5–420. p.
- B. Thomas Edit: *Baláca. Mozaik-freskó-stukkó*. Budapest, 1964.
- Gesztelyi Tamás: *Das Bildprogramm des gelb-lila Zimmers in Baláca. Balácai Közlemények* 3. 1994. 22–28. p.
- mek.oszk.hu/03600/03690/03690/.htm
- en.wikipedia.org/wiki/Carl_Ditters_von_Dittersdorf

A Mendelssohn Kamarazenekar bérleti hangversenye a Hangvillában eleve izgalmas műsort kínált. Az izgalmat fokozandó, az eredeti fellépő, Baráth Emőke betegsége már-már veszélybe sodorta a produkciót, amikor Kristóf Erika – nem is akármilyen énekével – beugróként megmentette az estet. Teljes értékű produkciót kaptunk szolistától és zenekartól, dacára a kevés próbalehetőségnek. Ez pedig profizmus a javából.

Beugrás magas nívón

Kristóf Réka és a Mendelssohn Kamarazenekar. Bérleti hangverseny. Hangvilla, 2024. március 11.

Séd, 2024. 1. sz., 3. old.

A Hangvilla közönsége, ahogy jómagam is, Kováts Pétertől, az együttes művészeti vezetőjétől, az est dirigensétől kapjuk az információt, kényszer alakította változások története az énekes szolista személyében és némileg a műsorban is. A gyomromban éreztem, ahogy a vis maior szülte helyzetben szorítok a fellépőknek, hiszen a műsor nem kis kihívás, a felhangozni várt (koncert)áriák Mozart zsenialitásának

kiemelkedő és magas nehézségű opusai, amelyek elegendő felkészülést, próbát és belső felkészültséget igényelnek. Még akkor is, ha esetleg repertoárdarabról lenne szó.

Az első műorszám a német-angol barokk szerző, Händel *Salomon* (1748) oratóriumából Sába királynőjének érkezése. Nemes veretű barokk darab, a kor paradigmáinak megfelelő, maradéktalanul korrekt előadásban. Händel, aki hatalmas kortársánál, Bachnál erőteljesebben vonzódik a homofon szerkesztési módhoz, bár nem marad hűtlen a polifóniához sem, monumentális, mozgalmas hangzásképet kíván a zenekartól, és a Mendelssohn Kamarazenekar ezt nyújtja is nekünk. Az indítás tökéletes.

Fokozódik az izgalom és a várakozás. Kristóf Réka – kedves mosolyú egyéniség – lép a színpadra, biztató taps fogadja. A bevezetőből ismerjük meg zenei pedigréjét – a 2017-es *Virtuózok* abszolút első helyezettje, az Állami Operaház és német operaszínpadok állandó vendége, egy fesztivál alkalmával még a New York-i Carnegie Hallban is fellép, Fischer Ádámmal és Kirill Petrenkóval is dolgozik – ami a Mozart-áriákat hallva igazolást is nyer. Indításként – az eredeti műsortervtől való eltéréssel – a *Figaro házassága* opera grófnéjának két gyönyörű és énekest próbáló áriáját hallhatjuk. Minden tiszteletem a Mendelssohn Kamarazenekaré, hiszen látható, hogy Kristóf Réka „fejből” énekel, a zenekarnak viszont nem sok ideje lehetett felkészülni, próbálni, és mégis nagyszerűen szólal meg a mozarti újításként rézfúvósokkal is kiegészülő zenekar. Hangszeres tudás, stílusismeret, tempók a helyükön vannak, az áttört technika sehol sem okoz törést. Az ének pedig árad, igaz, mélyen szépségesek maguk a művek. A szoprán énekesek, ahogy az alt fekvése felé közelítenek, „rá szoktak nyomni” a hangerőre, hogy kompenzálják a számukra kedvezőtlen légében való éneklést. Kristóf Réka nem teszi, nem érezni semmiféle erőlködést, a természetesen adható legjobb dinamikával énekel, éneklő allegrói – ez is mozarti találmány – biztos énektechnikát mutatnak, még akkor is, ha az olasz szöveg kicsit elmosódik. Nincs ez másként a két eredeti műsorterv szerinti, K. 127-es *Voi avete un cor fedele* szopránra és zenekarra komponált koncertáriában és a K. 165-ös *Exultate, jubilate* vallásos, négyteteles motettában sem Mozart milánói korszakából, amelynek *Alleluja* tétele szívet markolóan gyönyörű. Érzí ezt a közönség is, és többszörös vastappal készíti ráadásra az énekesnőt és a zenekart. Kottából énekelve, beugrás magas nívón! Szünet.

Wassenaer (Unico Wilhelm, Count van Wassenaer Obdam) holland nemesember – és kiváló barokk szerző, a koncerten felhangzó *IV. f-moll concertino* kompozíciót hallva. Bach és Händel kortársa, akik az egyetemes zenetörténet legkimagaslóbb alakjai. Hol helyezkedik el ezen a zenei horizonton Wassenaer? Semmi esetre sincs szégyellnivalója, a hat concertinója közül az estre kiválasztott f-moll versenyművet tekintve biztos nincs. Pedig anonim kiadások voltak eredetileg, a parókás korszakban nemesember nem szerette nyomtatásban látni a nevét. (Apropó, a mi Esterházy Pál generálisunk *Harmonia celestise* is csak az I. világháború után találta meg egy fiókban, pedig a magyar barokk egyetlen valamirevaló zenei alkotása.) Később felmerül más szerzők neve is (Pergolesi, Locatelli), de a zenetörténet (Albert Dunning) bebizonyítja: a szerző Wassenaer. Nem kétséges, hogy a kontrapunktikus, cembalo continuóval megtámasztott, tipikus barokk formanyelven megszólaló műnek helye van a zene és zenetudomány legalább ezüstsínű lapjain. Kovács Péterék a teraszos dinamikával, continuo technikával megtámasztott concerto-, concerto grosso-hagyományokat tökéletes stíluslátással interpretálják.

Azt mondják, Sztravinszkij utóromantikus. Én meg – mérésen – kijelentem, hogy utó-reneszánsz-barok-klasszicista-romantikus, aki az orosz népdal heterofonikus hagyományait kiválóan ötvözte korának legújabb elemeivel, beleértve a jazzt is. A 20. század egyik legnagyobb zenei zsenijéről beszélek, arról a

Rimszkij-Korszakov-tanítványról, aki – Bartókhoz hasonlóan – a korok egymásra rétegződött zenei hagyományain teljesen originálist alkotott. Szeriális korszakában ugyan egy időre Schönberg hatása alá kerül, de mindig érezhetően jelen vannak a nagy elődök iránymutatásai, még Ravel impresszionizmusa (és harmóniai) is, mindig eredetien rezonálnak. Oroszország, Franciaország, Egyesült Államok, megannyi lakhely, megannyi hatás az orosz népmesék világától az amerikai *ragig*. A *Petruska*, a *Tavaszi áldozat*, a *katona története*, a *Tűzmadár*, kit ne ragadnának magukkal ezek a muzsikák. Az esten felhangzó *Pulcinella* szvit inkább a neoklasszicista korszakának terméke. A szerzőre jellemző politonális – amit egy kedves ismerősöm a koncert után csak „érdekesnek” titulált –, a kontrapunktikus elemek és a gazdag ritmikai világ (ütősök nélkül) végig jelen vannak az – eredetileg Nápolyban látott *commedia dell'arte* előadás inspirációja és Gyagilev felkérése nyomán született – *Pulcinella* balettből zenekari szvitté átkomponált változatban is. Pergolesi és Domenico Gallo dallamai Sztravinszkij szemléletében. Lenyűgöző mű! Nagy kihívás a zenekarnak, kell is az egy valamirevaló csapatnak. És jó! Tényleg jól játsszák! Muzsikust és karmestert próbáló a nyolctételes zenei építmény. A ritmusképletek, az áttört hangszerelési technika, a politonális hangzásvilág, a klasszikus harmóniakeretet szétfeszítő polimodalitás csak értő kezekben szólhat jól. Nos, jól szólt!

Kovács Attila

Romantikus zenekari hangverseny a Hangvillában

Mendelssohn-bérlet 2023/24, III. hangverseny, Hangvilla, 2024. február 20–21.

A német romantika legnagyobb mesterei szimfonikus műveinek az előadására a mintegy 60-tagú szimfonikus nagyzenekarrá bővített, jövő évben 40 éves Mendelssohn Kamarazenekart a Kossuth- és Liszt Ferenc-díjas karmester, Kovács János vezényelte.

A hangversenyt Felix Mendelssohn Bartholdy (1809–1847) *Hebridák* című nyitányával kezdték. A fiatal hamburgi komponista ifjúkorában, 1829–32 között nagy európai luxuskörutat tett, amelyet Angliában, Skóciában kezdett, és német földön, Weimar, Nürnberg, München, Bécs és Pozsony érintésével folytatott. Itáliában Velence, Firenze, Róma és Nápoly zenéjével ismerkedett. Hosszabb időt töltött Párizsban, majd ismét Angliába utazott. Emlékeit, benyomásait zeneművekben örökítette meg.

Az Op. 26. számú zenekari alkotás nem tekinthető hagyományos nyitányának, inkább szonáta formában komponált programszerű szimfonikus költeménynek. A szerző a mű 21 ütemnyi bevezető zenei anyagát még a körutazás alatt, 1829 végén vetette papírra, a kompozíció elkészítése azonban évekig húzódott. A mű bemutatója csak 1833. januárban volt Berlinben. Az érzékeny lelkű, mindössze 19 éves zeneköltőt a Hebridák szigetcsoport ködös, titokzatos tájaival, barlangjaival, zord bazaltorgonáival való első találkozás mélyen érintette. Szeretett volna ebből az élményből a hangulatot megörökítő művet komponálni. Közel öt év kellett ah-

hoz, hogy megszülessen a német kora romantika egyik, máig méltán népszerű remekműve. A Kovács János által dirigált zenekar Mendelssohn korai alkotását színesen, hangulatosan, jól frazeálva adta elő.

A koncert a szintén Hamburgban, szegény családban született Johannes Brahms (1833–1897) hegedűre és gordonkára, 1887-ben komponált, Op. 102. jegyzékszámú *a-moll kettős-versenyével* folytatódott. A német késő romantika legnagyobb zeneszerzője most is, mint egész munkássága alatt, a bécsi klasszikusok stílusában, a klasszikus zenei formákban komponált. Az előadott mű inkább tekinthető egy barokk korra jellemző concerto grossónak vagy a klasszikus korszakban kedvelt töbttételes szonáta koncertanténak, mint romantikus versenyműnek. A szólisták itt kevésbé versengenek a zenekarral, inkább csak kiemelkednek belőle, egyúttal részei maradnak az együttesnek. Ezt a kettőséget fejezte ki az előadás: a hegedűszólista Kovács Péter, a zenekar koncertmestere, a csellószólista pedig Kárász András Péter, a gordonkaszólam vezetője volt. Kiváló előadást hallhattunk. A háromtételes versenymű izzó feszültségű első tételében (Allegro) a poétikus témák a két szólóhangszeren és a zenekar között megosztva szólaltak meg, briliáns volt a hegedű és a cselló kadeneciája is. A lassú tételben (Andante) a kürtök és a fafúvók szignálja vezette be a vonóskar egyszerűségében is megkapó énekét, amely a két szólóhangszer közös dalolásában folytatódott. A tétel közepés részében a szólóhegedű és cselló szenvedélyes dallamfolyondárakkal fonta körül a zenekar játékát. A finálé (Vivace non troppo) nagy ívű daktilus lüktetésű dallamát a szólógordonka indította. A nyugodtabb, tömörebb hangzású második téma a két szólóhangszer uniszónóján hangzott fel. A tétel (egyben a versenymű) a zenei fő gondolat ellenállhatatlan áradásával fejeződött be. A hallgatóság a produkciót vastapssal honorálta. Ráadásként a szólisták egy 20. századi szerző kevésbé ismert művét, Erwin Schulhoff (1894–1942) osztrák–cseh komponista hegedűre és csellóra írt duóját adták elő.

A szünet után a zenekar Franz Schubert (1797–1828) D 417 számú IV. c-moll „Tragikus” szimfóniáját játszotta. Ez volt a rövid életű zeneszerző első moll hangnemben írt szimfóniája, amelyet 1816 áprilisában, 19 éves korában komponált. A „tragikus” elnevezést maga adta szerzeményének, amely azonban inkább átmeneti szomorkodást, álmodozást, kamaszkori komolykodást jelent. Pándy Marianne találó megfogalmazásával: „...a megnyitó tétel kódjának napsugaras C-dúrja, illetve a zárótétel hasonló optimista befejezése arra készlet, hogy e tragikumot ne vegyük túlságosan komolyan”. A mű a szerző életében nem hangzott el, első előadása Schubert halála után több mint 20 évvel, 1849-ben Bécsben történt, mérsékelt sikerrel. Nyomtatásban csak 1884-ben jelent meg. Schubert fiatalkori szimfóniáinak egyik ritka csodálója Antonín Dvořák volt, aki „a dallamok karakterét”, a „harmonikus progressziót” és „a hangszerelés sok finom részletét” tartotta sokra.

A mintegy félórás szimfónia négy tételből áll. Az első, c-mollban komponált Adagio molto (igen lassan) résszel indul, amelyben a tragikusnak szánt fortissimo akkord után a hangulat bájos ringatássá szelődik, a tétel vidáman tovafutó Allegro vivace (igen gyorsan, élénken) tempójelzésű szakasszal és egy C-dúr akkorddal fejeződik be. A második, lassacskán, mozgalmasan előadandó tétel gyengéd pianissimóval indul, érzelmesen, ábrándosan folytatódik, majd időnkénti felsőhajtások után fokozatosan

halkulva elenyészik. A harmadik, táncos tétel falusias, gondtalan hangulatú menüett, a trió részben főleg a fafúvós hangszerek, a fuvolák és az oboák kapnak szerepet. A zárótétel vidám, játékos hangulatú, gyors tempójú, helyenként szomorkás színekkel, a végén felhőtlen C-dúr akkorddal.

Fontos fogódzó a mai hallgató számára Schubert korai szimfóniájának értékelésekor Dvořák fentiekben utalt elismerő véleménye, amely a dallamvilágon, a modulációs, dinamikai gazdagságon és az igényes hangszerelési finomságokon alapul. Óhatatlanul a zenepedagógus Auer Lipót tanítása jut eszünkbe, aki egyik könyvében így írt az előadás módjának és a zenei árnyalásnak a fontosságáról: „A zene halála a monotónia, az egyhangúság, ennek ellenszere az árnyalás, a nuance”. A megfelelő árnyalás három eszköze pedig a dinamika, vagyis a zenei hangok hangosságának a megállapítása, a hang minősége, a zenei színek megjelenítése és a tempójelzések szinte végtelen gazdagságának értő betartása.

Azt hiszem, a fiatal Schubert szimfóniája veszprémi előadása megítélésének ez a kulcsa. A kiváló zenészekből álló zenekar jól muzsikált, Kovács János pedig biztos kézzel, tudással, a dinamikai és tempójelzések értő betartásával, a schuberti dallamvilág finom színeinek érzékeny kikeverésével prezentálta számunkra a művet.

M. Tóth Antal

Anyag, tér és idő szövedékei

Emlék-képek – Lugossy volt és 8van kiállítás. Művészetek Háza Veszprém, Csikász Galéria. 2024. január 25. – február 25.

A veszprémi Csikász Galéria boltíves tereit finom és rusztikus felületű pasztikák, falait pedig finom szövött textilek töltik meg, egymással és az intim terekkel párbeszédet folytatva. Visszafogott, pasztelles, meleg színvilág és lágyan ívelődő, olykor feszültséget sugalló formák fogadják a látogatót a több mint harminc éve Veszprémben alkotó Lugossy házaspár kiállításán.

Séd, 2024. 1. sz., 11. old.

Az életörömről, a hétköznapiakban és a természetben megtalált erőről és harmóniáról mesélnek a maguk esszenciális, letisztult formavilágával az idén nyolcvanéves, zilahi születésű Lugossy László

első teremben látható szobrai. A szobrász az utóbbi években elsősorban fát, az önmagában is organikus jelleget árasztó anyagot használ pasztikai munkájához. A fa felületi játéka, szabálytalan szerkezete további ívek, meg-megtörő felületek vagy éppen szabályosabb geometriai alakzatok létrehozására készítetik a zilahi születésű művészt. Lugossy a kolozsvári Ion Andreescu Képzőművészeti Főiskola szobrász szakának elvégzése (1968) után egy ideig Kolozsváron élt, majd feleségével, Edittel Nagyabányán telepedtek le, 1990-ben pedig Veszprémbe költöztek.

A természeti és civilizációs fragmentumokból építkező kárpitok készítője, Lugossy Edit is az említett kolozsvári főiskolán végzett, ő falkárpit- és szőnyegtervező szakon, 1973-ban. Olykor mitikus jelképeket, olykor antropomorf jelleget hordozó okkeres-barnás-vöröses színvilágú kárpitjaival számos kiállításon szerepelt Romániától Németországon át hazánkig, és több díjat nyert (Nagyabánya, Veszprém). *Genezis* című 4x6 méteres alkotása a veszprémi városháza Kossuth-termét díszíti. Lendületes

vonalvezetésű, egymásba fonódó, egymást metsző formák összhangjából felépülő textiljei teljessé teszik a környezetükben megszólaló szobrok tératmoszféráját.

Lugossy László kezdetben nem foglalkozott kővel, csak bronzal és egyéb fémekkel, majd egy olaszországi szimpóziumnak köszönhetően fordult az új anyag felé. Veszprémben és a megyében számos köztéri alkotása látható, ezenkívül több díjat készített városi megrendelésre. Az anyag kínálta lehetőségeket széles mesterségbeli tárházzal kiaknázó Lugossy Románia, Németország és az észak-balatoni, valamint más magyarországi térségek számos kiállítóterében mutatta be művészetét. A galéria második és harmadik, kicsit szűkebb fehér terében Lugossy László kőalkotásai vonzák magukhoz tekintetünket fekete és halvány, finoman érzett felületükkel. *Gótika* című műve megszólaltatja a késő középkor égbé törő építészeti nyelvezetét, bár szabálytalan, szenvedélyes formaképzése természeti inspirációt tükröz. A természeti erőket, köztük az anyaság csodáját közvetíti nekünk *Liguriai ékkő* és *Fekete Madonna* című fényes felületű, sötét kisplasztikája, míg lágy íveket is tartalmazó *Fal* című műve halvány, szürkés-rózsaszínes árnyalataival ölt testet csakúgy, mint szürke, fehér koloritjával *Látókönyv* című szobra. A sötét-világos színvilágú pasztikák kontrasztját oldja Lugossy Edit *Gyökereink* címet kapott, az élővilág erőit egy zárt, magyszerű, de felfelé törekvő alakzatba rendezett kárpitja.

Lugossy László középkori mondvilágot idéző, de kortárs szobrászati nyelvezettel előadott bronz kisplasztikái (*Védelem, Sárkány*) és Edit *Összetört almok* címre keresztelt 2009-es, drámai tömörséget és lírai könnyedséget egyszerre árasztó textilje vezetik tovább a nézőt a következő kis teremben. Hidegebb, keményebb hatású fényes-fémes felületek, hajlított és szálkás formák társítása, ritmusa jellemzi Lugossy '90-es években készült szobrai. A rozsdamentes, tükröző acéllemezéből és hegesztett kis elemekből hol architektonikusan, hol organikusan felépülő pasztikák a bennünk lévő, meg-megbillenő egyensúlyról és bennünk élő emlékképekről mesélnek elvont vagy olykor narratív szobrászi kifejezésmóddal. A tavaly elhunyt Lugossy Edit nagyméretű kárpitja, a *Ritmusváltás* sárga, barna színű, felfelé törekvő, nyíló és eredő erőket szembesít szürkékben megnyilvánuló, a mélyben sarjadó, örvénylő energiákkal. Az erők, a szépség kőbe dermedésének, archaikus formák megidézésének, a világ apró csodáinak szobrászati foglalatjai Lugossy László kiállítását záró-nyitó kőművei is: a *Kincs*, a *Bakonyi szél* és a *Vért*.

A két művész több évtizedes, az anyagban rejlő szépséget elmélyült alkotómunkával kibontó, nagy ívű munkássága a királynék városán túlmutató egyetemességével a Művészetek Háza egyik méltó évnindító tárlatát jelentette.

Tolnay Imre

Mikrokörnyezet, kis város, nagy katarzisz

Emlék-képek – Lugossy volt és 8van kiállítás. Művészetek Háza Veszprém,
Csikász Galéria. 2024. január 25. – február 25.

Noha valahol az elme-háttértárolóinkban megvannak az információk a Veszprémben élő és alkotó művészekről és más, nagy formátumú szellemi emberekről, akkor csodálkozunk igazán rá, hogy kikkel is osztjuk meg ezt a pár négyzetkilométert, amikor az adathalmazokból egyszer csak nagy felbontású, színek millióit felvonultató kép áll össze bennünk. Például egy kiállítás kapcsán.

Rohan az idő: idestova három és fél évtizede annak, hogy a Lugossy Edit–Lugossy László művészpár az erdélyi Nagybányáról Veszprémbe költözött. Méghozzá azzal a határozott elképzeléssel, hogy végleg itt telepednek le. Elköteleződtek. Beleszótták magukat a város idegrendszerébe.

A 2023 nyarán elhunyt textilművész, Lugossy Edit, valamint szobrász férje, az idén tavasszal 80. születésnapját ünneplő Lugossy László művei saját jogon is katartikus élményt nyújtanak, főleg, ha egymás mellé kerülnek. Ezt mindenki tapasztalhatta, aki figyelmesen, lelkét megnyitva végigjárta a Csikász Galéria bensőséges tereiben egy hónapon át látható tárlatot. A látogató úgy érezhette, hogy Edit textiljei és László szobrai meghitt beszélgetést folytatnak egymással, amelybe mintegy magától értetődő természetességgel ő is bevonódik. Mint egy családi barát. Az első teremben máris egy otthonos, meleg színekkel teli nappaliban érezhetjük magunkat, ahol az élet zajlik. László faszobrai (*Öröm, Vigyor, Mesefa, Enyészet, Ciccó*) az embert a legszűkebb környezetében körülvevő jelenségeket ragadják meg. Hétköznapi, természetesnek vélt, ezért általában alig-alig észrevett dolgok, amelyek a legtöbbünk számára attól kezdve válnak értékessé, amikor rájövünk: egy napon eltűnik ez a kis világ, vagy mi tűnünk el

belőle. Úgyhogy becsüljük meg, csodálkozunk rá, ahányszor csak megadatik. Edit metafizikus mondanivalójú, *Lehetőségek* címet viselő falikárpitja tehát nem is kerülhetett volna jobb helyre, mint ide. Szelíden karon fogtak hát minket, sétálhatunk tovább – és egyre beljebb.

Edit kárpitjai közül főként azok kerültek be a kiállítás anyagába, amelyek a végső, nagy kérdéseket járják körül (*Hol sírjaink domborulnak, Porrá leszünk, Gyökereink, Töredékek, A visszatérő szellem, Összetört álmok*). Honnan jöttünk? Hová tartunk? Mi marad utánunk? A meleg színvilágú, az eredendő női-asszonyi szelídséget sugárzó kárpitok finoman simogatják, gyolcsba bugyolálják lelkünket. Szinte halljuk, ahogy Edit – immár abból a másik dimenzióból – azt mondja szelíden: „Ne féljete!”

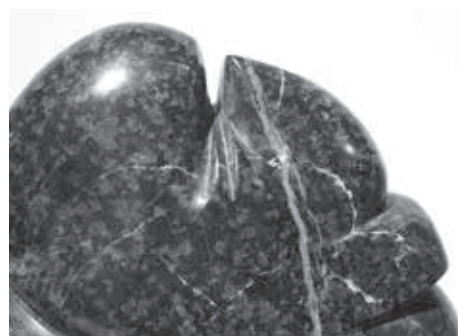
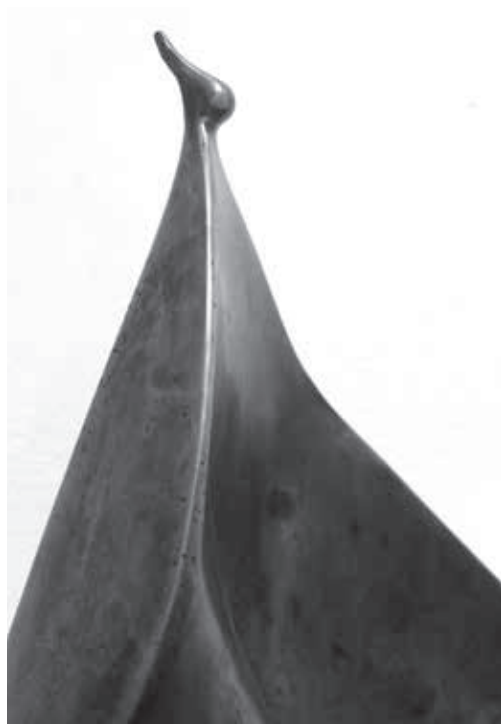
László márvány-, verde imperial és gránitszobrain ugyan hűvösen csillan meg a fény, ám árad belőlük a tűz, az erő. A *Bűvöletet*, a *Gótikát*, a *Liguriai ékkövet*, a *Fekete Madonnát*, a *Falat*, a *Kincset*, a *Vértet* és a *Látókönyvet* nézve úgy érezhetjük, hogy e motívumok már az Idők kezdete óta ott voltak a matériában, arra várva, hogy valaki kibontsa azokat onnan. Kemény, nem egykönnyen megmunkálható anyagok. Csodás mintázataikkal, ereztükkel valahogy mégis engedelmesen si-

mulnak az alkotói szándékhoz. „Vaskor” – juthatott eszünkbe az öntöttvas és bronzszobrokat nézegetve. Ez a vaskor azonban nem az aranykor ellentétéként jelenik meg. A *Mágusból*, a *Mitológiai győzelemből*, a *Sárkányból*, az *Idillből* és a *Védelemből* valami ősi, atavisztikus minőség tör elő, amely nem tűr meg magán semmiféle mázat, csillogást.

Utóbbiból úgyis bőven részesítettek az utolsó helyiségben látható rozsdamentes acélszobrok. De nem is annyira a csillogás volt itt a lényeg, mint inkább a tükröződés, amely új jelentéstartalmaival ruházza fel a *Szimbiózis*, a *Legenda*, a *Megbillent egyensúly* és a *Magány borítékolva* alkotásokat. Ez utóbbi kettő különösen elgondolkodtató. A '90-es években vagyunk, amikor megkérdőjeleződtek eladdig megkérdőjelezhetetlenek tartott értékek – bárha egy részük talán csak hiedelem volt –, ellenőrizhetetlenül, kiszámíthatatlanul csúsztak szét rendíthetetlenek hitt struktúrák. A folyamat azóta is tart. Az egész világon. Már kecsegtetnek (?) bennünket az Új Világgal, ahol nem szükséges létkérdésekkel birkózni, továbbá nem lesz se bű, se bánat, még halál se.

Majd túléljük. Ilyen útravalóval, amit Lugossyék és a hasonló kaliberű alkotók összekészítettek nekünk, ez nem is lehet kérdés.

Hankó András

Részben az Európa Kulturális Fővárosa projekt miatt, részben a belváros rekonstrukciójának köszönhetően a közelmúltban több új és régi-új köztéri alkotás került Veszprém tereire. Komolyak és játékosak egyaránt.

Új szoborlakók a belvárosban

A Kálvária-domb alatt

Az Erzsébet liget elején lévő teret három hölgy figyeli. Erzsébet királyné büsztjét 1901-ben avatták fel, majd a politika elrejtette a múzeum raktárában. 1989-ben felújítva, megszépülve a Laczkó Dezső Múzeum mellé költözött, később kijebberült, a megyeháztól a könyvtár felé vivő út mellé. Most ismét helyet változtatott, nem az autókat nézi, hanem a múzeumba, zeneiskolába igyekvőket, a játszótéren szórakozó gyerekeket. Zala György mellszobra a 20. század elején jellemző historizáló elegancia gyönyörű példánya. A szépségről híres királynét csaknem 40 évvel korábbi megjelenésében ábrázolja, fiatalon, sugárzóan, a koronázási ruhájában. Itt a helye a műnek, a királynék városában. (Az országban több helyen látható ugyanez a mű, de szépségét ez sem csorbítja.)

Szintén nem új és szintén nem csak Veszprémbe látható Csikász Imre *Ülő lány* című, bronzba öntött alkotása. A Kiscelli Múzeum kertjében üldögél az egyik testvére, a budapesti Városligetben a másik. A veszprémi lányka 1999-től, amikor a múzeum bronzba öntette a gipszmintát, a Laczkó Dezső Múzeum előcsarnokában fogadta a látogatókat. 2023-ban a játszótér közelében egy apró dombra helyezték.

Először csak a szoborhoz szervesen hozzátartozó bronzalapon ült, később alacsony kőtalapzatot kapott. Nekem jobban tetszett posztamens nélkül, de a múzeum szakemberei aggódtak a szobor épségéért. Így sem tornyosul fölénk, mondhatnánk: egy közülünk. Az életnagyságnál kisebb szobor már-már naturalisztikusan élethű, de a klasszicizáló harmóniája, finom bája a realitást esztétikává emeli. 1911-ben, Rómában készült a szobor, amellyel Csikász Imre elnyerte a korszak rangos képzőmű-

vészeti elismerését, a Ráth György-díjat. E női akttanulmányt nézve egyértelmű, hogy milyen erős hatást gyakoroltak Csikászra a reneszánsz szobrok.

A zeneiskola elé is akt került. Mégsem kell féltelnünk gyermekeinket a megrontástól, Veszely Jelena *Furulyás lány*ának vastagsága, tömörszerű ábrázolása csak jelzi a test nőiségét. Izgalmassá teszi a megformálást, hogy bár nincs furulya a szoborlány kezében, a kéztartásából mégis egyértelmű, hogy milyen hangszerezen játszik.

Veszely Jelena 103 évesen, 2020-ban hunyt el, utolsó évtizedeiben Tihanyban élt. A művésznő lánya ajándékozta a városnak a szobor gipszváltozatát, a bronzba öntést Kontur András szobrászművész véggezte, a munkát a terület rekonstrukcióját végző Vemévszer finanszírozta.

Wehner Tibor így fogalmazott: statika és dinamika ellentétének összefogása a művésznő alkotásainak legfőbb jellemzője. Érvényes ez a megállapítás a most Veszprémbe került szoborra is. Oszlopszerűen stabil az alak, de az enyhe kontraszt mégis mozgásba lendíti, jobb térde kissé hajlított, csípője ettől mintha ringana. A képzeletbeli furulyát tartó keze mögé, ha bekukkantunk, a lány az ajkát pontosan úgy csücsöríti, ahogy furulyázás közben szokás. Az ötvenes-hatvanas években mintázta a művésznő ezt a szobrot, s annyira szerette, hogy mindig maga mellett tartotta.

E három szoborhölgy szinte körbefogja az Erzsébet liget hangulatossá formált, közösségi térré magasztosult, Kálvária-domb alatti területét. Negyedik szoborként Laczkó Dezső őrzi a teret, Medgyessy Ferenc alkotása visszakerült eredeti helyére, a múzeum előtti két díszpiller közé.

Ha továbbhaladunk az Erzsébet sétányon, nonfiguratív műveket láthatunk: Veszprémi Imre Munkácsy-díjas szobrászművész alkotásait. A sétányon hármat, a Kálvária-dombon ötöt. Könnyed hatású fémposztamenseken állnak a robusztus mészkö, illetve gránit- és márványalkotások, egy sorozat darabjai. A durván faragott, nyers felületek és a lágyra csiszolt bevágások váltakozása teszi feszültséggel telivé e műveket. Ráadásul a művész merészen festékhez is nyúlt, hol a sima felületet, hol a durvát határozott, karakteres színnel hangsúlyozta. A természet és a beleavatkozó ember közti feszültséget láthatjuk ezekben az absztrakt szobrokban, de a testek belső és felületi egyensúlyának megteremtésére törekvést is érzékelhetjük bennük.

Jól néznek ki e pasztikák az Erzsébet sétányon, de a Kálvária-dombon: mint ha oda születtek volna. A Bakony lábánál fekvő város apró, de a történelem súlyát viselő dombján igazi otthonra találtak. A Balatonszabadiból származó, a nyolcvanas évektől Olaszországban élő Veszprémi

Imre 2013-ban hunyt el, művei örökösének a magyar államot nevezte meg. Így kerültek életművének darabjai a Laczkó Dezső Múzeum kezelésébe, s most e hét szobor városunk legújabb, sétára, nézelődésre invitáló részére. Veszprémi Imre látványos alkotása közelünkben a Káli-medencében, a Kornyi-tónál lévő *Emberi komédia*, a mészköből és acélból készült, többalakos kompozíció.

Kavicsfogó mindenfelé

2020-ban Kolodko Mihály miniszobrai hódították meg a városlakók és turisták szívét. A szakemberek véleménye már megozstóbb: ezek az apró karikatúrák

művészetnek számítanak? Szakmai szempontból rendben vannak, anyaguk nemes, ötletesek és bájosak. Az optimista művészettörténészek abban bíznak, hogy e kis lektűrök átvezetik a nézelődőket az „igazi” szobrokhoz. A pesszimisták úgy vélik, inkább elszakítják tőlük.

2022-ben tovább folytatódott a sor: Csík Richard festőművész készítette, szintén bronzból a nem mini, de mindenképpen kicsi kavicsfogú álteknős-sorozatot. Őt alkotásról van szó, közülük négyet helyeztek ki. Az olvasó kavicsfogút a megyei könyvtár elé, a gördeszkázót a Kálvin parkba, a geográfust a Cholnoky-lakótelepre, a templom közelébe. A negyedik, az egyetemista a Pannon Köztér előcsarnokában látható most, a vasutas az állomás környékén talál majd otthonra. A sajtó tudósított a szobrok felavatásáról, de azóta is csend van, nem indult mozgalom, mint Kolodko szobrai esetében.

Ezen nem csodálkozom. Nem lettek szerethető, aranyos figurák, bár elfogadom, nem is könnyű ilyené alakítani a körülbelül 200 millió éve területemen őshüllőt. (A Laczkó Dezső Múzeumnak sikerült 2018-ban, amikor plüssfigurává szelídítették.) A testén lévő tüskéit, a két lábára állítva kissé gnómmá váló alakját az attribútumokkal sem sikerült lágyítani. Ijesztő jószágok, és ránézésre zavarosak, tudni kell, hogy mit keressünk, például a geográfus esetében: fényképezőgép, iránytű, geológuskalapács, valami sokak számára ismeretlen mérőeszköz tűnik fel itt-ott a testen, a fején pedig kalap billeg. A görkorcsolyás és az újságot vagy könyvet olvasó valamivel jobban sikerült.

Lehet, hogy én vagyok túl finnyás, de nekem a Jeruzsálemhegyre került, életnagyságú, kádártai mézskőből, *Lugossy*

László szobrászművész által kifaragott változat sem nőtt a szívemhez. Ez a példány túl merev lett, túl szögletes. De az, hogy létezik e szobor, dicsérendő. Közadakozásból és az EKF támogatásával készült, valódi civil kezdeményezésként.

A Veszprém Megyei Honismereti Egyesület van a másik két kavicsfogúprojekt háttérében: a Halagút – a Sinter-dombon, illetve alatta lévő kicsi alagút – falának őstengerré festése nekem tetszik. Tudom, hogy tervben van a „felvezetése”, információval, táblákkal kiegészítése.

A Harmat utca, Dózsa György utca találkozásánál, a viadukt déli torkolatánál street art produkció készült, szintén összefogással. Gyulai Attila festőművész azt a pillanatot ábrázolja, amikor Laczkó Dezső felfedezi a kavicsfogú álteknős maradványát. Háromdimenziós az ábrázolás, azt olvastam, de bevallom, nekem még nem sikerült megtalálnom azt a helyet, ahonnan nem földre terített vászonra festett kép, hanem érzékelhető mélységű, térhatású. Ahogy megjött a tavasz, a fű kizöldült a kép körül, a környezete sokkal szebb lett, mint télen volt.

Portrék a falon

Pályázatnak köszönhetően gazdagított városunk egy szabadtéri kiállítással, ahogy Wehner Tibor művészettörténész fogalmazott: a teljes magyar köztéri emléanyagban különleges és páratlan emlékművel. A Színházkert északi, vöröskő támfalára Nagy Sándor szobrászművész 40 portréja került.

Nagy Sándor a 20. századi magyar szobrászat egyik legeredetibb szemléletű alkotója, aki mestere, a Laczkó Dezső-szobrot készítő Medgyessy Ferenc szemléletét továbbfejlesztve, prehisztórikus korok formai motívumvilágát építette művészetébe. Hosszú munkássága alatt egyre jobban egyszerűsödtek alakjai. Portréi – amelyek a Színházkertben láthatóak – valójában ideologyszerűségük, nemcsak minden részlettől mentesek, de a férfi- és női jellegzetességek is eltűntek róluk. A 20. század névtelen hősei ők, akiket időtlenségbe emelt a művész. E szobrok kapcsán is hangsúlyozni kell, hogy a helyszín, ahol láthatóak, ideális számukra. A vöröskő támfal megtettesült múltként biztosít háttérrel a fejeknek, kihangsúlyozva azok üzenetét. Ugyanakkor a plasztikák magát a falat nemesítik fel. De a kert bokrai, fái, sétaújtjai is hozzátartoznak az élményhez, amelyet – szintén Wehner Tibor megfogalmazása szerint – e megrendítően szép szoboregyüttes nyújt nézőinek.

10 liter borért

A vár felújítása még nem fejeződött be, 2025 tavaszáig sok minden történik még. Amikor tavaly látogathatóvá vált, többen meglepődtek két felújított vagy annak tűnő szobor láttán. Emiatt mondom el, hogy a *Szentháromság-szobor* felújítása még nincs kész. Sárgás színe, amely sokak nemtetszését váltotta ki, csak a védőréteg árnyalata, nem ilyen marad.

Ellenben Erdey Dezső *Szent Imre-szobra*, amely korábbi színétől eltérően most fémes-fekete, nem lett lefestve. Sőt, most kapta vissza eredeti árnyalatát, miután az ólomtövezetből készült műről a bronzírozó festést eltávolították.

Végezetül egy mosolygató történet mesélek el. Többen kérdezték tőlem, tudok-e valamit az amforát tartó puttóról, amely hajdanában a vidámpark csónakázótávon, csobogóként díszlett. A nem túl sok művészi értékkel bíró kis szobor a vidámpark felszámolása után a Kapuváry-ház (az akkori tanácsháza) udvarába került, apró parkosított terület közepébe. Aztán eltűnt.

A Csutorás utcában jártam, s ahogy benéztem egy udvarra, meglepődve vettem észre az *Amforát tartó fiú* már csonka szobrát. Tényleg ezt látom? Mire rászántam magam pár hét múlva, hogy becsöngessek a házba, a szobor eltűnt az udvarról. Egy ismerősöm azonban felhívott, hogy megtalálta, a Stromfeld utcában. Az egyik 10 emeletes ház bejárata mellett kialakított kertben álldogál. A közös képviselő segítségével eljutottunk ahhoz a lakóhoz, aki nemrég költözött a házba, és engedélyt kért, hogy a saját tulajdonában álló szobrot kitehesse, sokak örömeire.

Becsöngettünk az idős úrhoz, aki öntudatosan válaszolta, hogy az övé, sok évvel ezelőtt 10 liter borért vásárolta a MÉH-telepen. A tulajdon az tulajdon! Rendes tőle, hogy ismét közkinccsé tette.

Herth Viktória

Szekeres Károly és Vásárhelyi Emese

Azt olvastam nemrégiben hazánk egyik neves műkritikusának kedvetlen írásában, amit persze enélkül is lehetett tudni, hogy elárasztanak bennünket a silány-nál is silányabb, művészetinek nevezett rendezvények, képzőművészetinek nevezett kiállítások, és a nagyközönség, akihez szólniuk kellene ezeknek a rendezvényeknek, többnyire már csak unottan legyint, mégpedig, sajnos, válogatás nélkül: elegendő van belőlük. Vagy ha mégis fölberedne benne a kíváncsiság, és odadugja az orrát, a közszemlére tett mutatványok és termékek meddőhányójából aligha képes kibányászni az esetleg ott rejtőző gyémántszemcséket. Akkor inkább majd odaülök a tévé elé, mondja. Az kényelmesebb. Ahol aztán persze még megszámlálhatatlanabb és még gyatrább a kínálat.

Hát igen.

Ahogy mindennapi életünkben is eláraszt bennünket a környezetünkben megfélemezhetően föltorló szemét, lassan belefulladásunk a művészetinek nevezett termelés szökőárszerű hordalékába is. Ezrével, ha nem százezerrel öntik elénk az amatőrök, vagy ami sokkal rosszabb, a gátlástalan szélhámosok és kalandorok, a feltűnési viszketegségben szenvedő akarokok és a tehetségtelenségüket erőszakoskodással tetéző ámokfutók könyveit, filmjeit, „műtárgyait”. Elég egy futó pillantást vetnünk, mondjuk, egy könyvesbolt kirakatára, hogy lelkünk mélyéig elborzadjunk az ott látható hitványságoktól.

Ember legyen a talpán, aki eligazodik ebben a kuplerájszerű és egyre terebélyesedő, gusztustalan zürzavarban.

Az említett gyémántszemcséket azonban, ha ízlésünk méltóságát és eleganciáját meg akarjuk őrizni, ha tíz körmünkkel is, ki kell kaparnunk a trágya alól is.

Ilyen gyémántszemcsé, a hányingert keltő felszínes kavargásban üde kivétel ez a mostani alkalom is. Amikor is két, minden tekintetben hiteles alkotó egyéniség áll szerényen, ám megingathatatlanul

magabiztos lábakon közénk, hogy ízelítőt adjon két keze munkájának és szelleme szabad szárnyalásának eredményeiből, gyümölcséből: Szekeres Károly és Vásárhelyi Emese.

Mindketten a magyar élet sokszor keserves mindennapjainak küzdelmei során jutottak el odáig, hogy művészeti életünk meghatározó egyéniségeivé váljanak. Életútjuk önmagában is hitelesíti ezt a jelenlétet.

Egyébként házastársakról van szó, ha nem tudná valaki. Mindketten a Magyar Iparművészeti Főiskola porcelán szakán végeztek, tízévnnyi különbséggel, majd a Herendi Porcelángyár, illetve a szomszédos Városlódi Majolikagyár kemencéi tüzeinek közelében tökéletesítették mesterségbeli tudásukat, tanulták ki szakmájuk csínját-bínját. Hogy aztán mindegyikük a maga rögös útját járva ostromolja meg a magyar iparművészet legmagasabb csúcsait.

Mivel jómagam csupán bámulója vagyok alkotásaiknak, és szakszerűen nem tudom méltatni munkásságukat, hadd idézzek a művészettörténész Gopcsa Katalin egyik írásából a kettejüket bemutató néhány mondatot:

Íme: „Első jelentős veszprémi kiállításán (Szekeres Károly) használati edényeket és falburkolatterveket, építészeti kerámiát állított ki. A használati edények készítése végigkíséri pályáját. A kezdeti idő nemesen egyszerű vonalú, karakteres barna edényeinek mázát, technológiáját is ő alakította ki... A másik nagy tevékenységi kör az autonóm kerámiatárgyak formálása. Szekeres építkezik a kerámiából: új meg új anyagokat, masszákat gyúr össze, a megfelelő formát keresve a gondolatnak. A hetvenes években revelációnak hatott, ahogy keverte a samottot a porcelánnal, új színezési lehetőségeket is kikísérletezve. Ma már új mázakat használ, növények, föld és különböző faktúrájú anyagok lenyomataival változatos felületeket alakít ki, lyukasztva csipkéz és vag

át agyaglapokat, hogy újból összeilleszesse őket. Nagyszabású (és talán legmáramarandóbb, legtöbb szemet megnyugtatóan gyönyörködtető, ezt én teszem hozzá) munkája az volt, amikor felújítása során falburkolatot készített a veszprémi színházba. Itt Szekeres Károly a Medgyaszay-féle gondolatot folytatta, az építész által megkezdett részletekben-szegélyekben megjelenő megoldásokból indult ki, majd két, egymáshoz kapcsolódó területen azonos motívumok felhasználásával építette a kompozíciót... Legújabb önálló plasztikai más formákat alkotnak, mint a korábbiak: ezeket az 1995-ös önálló kiállításán lehetett először látni: amorf anyagba helyezett, áttört kockakonstrukciók. Egyes vonalak határolta üres mértani testek, éleik által megformázva. A racionális elemekből összeállított kerámiakeretek alapja masszív és tömör, szabálytalan tömegű agyaghalom. Ember alkotta szabályos forma konfrontálódik más rendszer szerinti, természeti formával...”

Ennyit Szekeresről.

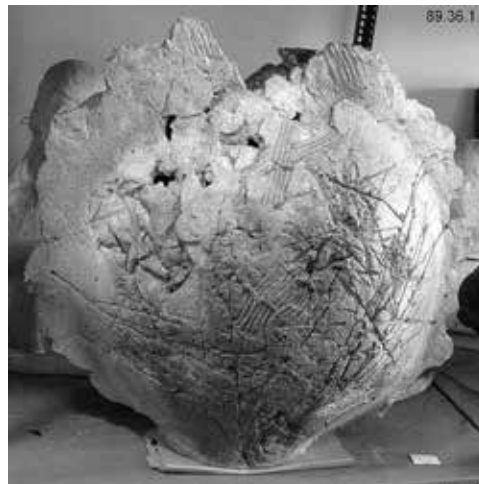
És ugyancsak a művészettörténész szavai Vásárhelyi Emeséről:

„Szellemisségében rokon gondolatok öltenek formát, de más anyagból, más technológiával készítve Vásárhelyi Emese (alkotásaiban). Szabályos mértani testek, mint alapformák, mint kiindulási anyagok magukon viselik történetüket: mindazt a sok »rettenetes megpróbáltatást« (magas hőfok, lefojtás, lehűtés stb.), aminek a művész, alakítandó a formát, kiteszi az agyagot. És az agyag mindent visszamond. Vásárhelyi Emese korábbi alkotói periódusában készített porcelánobjektjein is együtt látható a különbözősége miatt feszültségeket hordozó két forma: a szabályos mértani test és az azt körülvevő vagy azon elhelyezett, lazán hajlékony porcelánanyag-lepel.”

Majd: „A hideg fehér porcelán anyagot váltotta fel Vásárhelyi Emese a melegebb hatású, közvetlenebb agyaggal. Kerámiáiból a négy elem: a föld, a tűz, a víz

Szekeres Károly: Gömb

Szekeres Károly: Váza I.

Vásárhelyi Emese: Erózió IV. 1987

és a levegő üzenetét szokták elemezni. De Vásárhelyi Emese műveiben az elemek segítségével az idő kap kiemelt szerepet. A természetben a nagy hatalmú idő, Kronosz az, aki óriási hegyláncokat formál át... Vásárhelyi Emese repedezett réteges tömbjein álló hasábjai – nehogy összetévesszük őket a természeti idő megmunkálta sziklákkal – szabályos formákból alakulnak, meghatározva, repedésekkel, töredezőekkel átformálva a formaváltoztató idő emlékművei... (De) Vásárhelyi Emese, mint bevallotta... »nem szégyelli, szeret korongozni« (is), szereti hamar látni az eredményét annak, amit csinál. Ezért időről időre formáz különböző edényeket (is)... s minden látszat ellenére a merész alkotók közé tartozik, aki egy technológia filozófiáját átérezve, követi azt.»

Jómagam mindkettőjükben valami ősi, elementáris hatású alkotóerőt érzek, munkájukat igen nagyra becsülöm.

A művészettörténész elemző, méltató megállapításait és a magam őszinte és lelkes hitvallását végül hadd egészítsem ki egy-két szárazabb, ám nem kevésbé fontos adattal: mindketten számos jelentős hazai és nemzetközi kitüntetés, díj és egyéb elismerés birtokosai, de rangjukat nem kitüntetések adják meg. Jelenleg Balatonfüreden (Arácson) élnek, ám, amint az általában lenni szokott, a hivatásosság alig vesz róluk tudomást, ahogy a közismert mondás is tartja, saját hazájukban nem tekinti őket prófétának. Ugyanis nem tartoznak a sürgő-forgó, tülekedő, nyüzsgő típusú emberek közé. Olyan mű-

vészek, akik számára maga a mű a legfontosabb.

Végül hadd fogalmazzak meg egy kétségekkel teli kérdést: válságokkal teli, szakadékból szakadékbá bukdácsoló világunkban szükségünk van-e egyáltalán arra az obskúrus, művészetinek nevezett abrakra, amivel tömnek bennünket, mint moslékos lötyedékbe áztatott kukoricával, újabban táppal a hizlalandó libát. A kérdést egyáltalán nem költőinek szántam. A magam választát mindjárt meg is adom: a ganéjt könyörtelenül ki kellene söpörnünk utcáinkról, tereinkről, kertjeinkből. És a lelkünkéből. A beavatott, hajlíthatatlan alkotó emberekre van szükségünk. És az ő teremtő munkájukra.

Balogh Elemér

Szabadon szárnyalni színek és formák között

A Veszprémi Művész Céh *Női szemmel* című kiállításának megnyitója. Balatonalmádi, Pannónia Kulturális Központ és Könyvtár. 2024. március 1.

„Ha madarat szeretsz, égbolt legyél, ne kalitka” – hirdeti Szabó T. Anna *Senki madara* című kisregényének képzőművész hősnője, mindezzel kifejezve az alkotótevékenység teljes szabadságának átélését. Ő a művészet szabad szellemének megtestesítője, egy télre befogadott darumadár, aki a következő ősszel ösztönei szerint, szabadon képes csak élni, az alkotás kiolt-hatatlan tüzeiben és vágyában. A mottóként elhangzott idézetet azért is gondolom találónak e megnyitó kapcsán, mert az itt látható alkotások is felfűzhetőek az ég és a madár motívumainak tengelyére, melyek közös metszéspontjában megjelenik a mindent elsöprő tenni akarás és művészi vágy, vagy ha úgy tetszik, szabadság, amely ennek a csodálatra méltó tárlatnak a kiállított munkáiban visszatükröződik.

A Veszprémi Művész Céh összesen 17 női művésznének különféle technikával készült alkotásaiban gyönyörködhetünk most itt, a Pannónia Kulturális Központ kiállítóterében, mely munkák mind egytől egyig kifejezik mindazt a finomságot, könnyedséget, melyet a szebbik nem, a női lélek magában hordoz.

Az ember a földön jár, a madár az égen szárnyal – szoktuk mondani. Érdeemes elgondolkodni azon, milyen más perspektívából szemléli a mi világunkat és mozgásterünket az égi madár, mint ahogyan mi szoktuk. Könnyedén emelkednek fel a felhők fölé, és eljutnak olyan magasságokba, amelyeket mi is igyekszünk elérni: az égbe. Számukra mindez annyira könnyed és természetes, míg nekünk néha nagy erőfeszítéseket kell tennünk az ilyen magasságok eléréseért.

Akárcsak az itt látható égen, az ebben a térben impozánsan felsorakozó madarak mint műalkotások a felemelkedés, a szárnyalás, az elérhetetlen világ jelképeként mutatkoznak meg. Ég és föld között,

alkotó és befogadó között szárnyalnak, így válnak közvetítővé ember és a felső világ között. Tekintet és látvány között. A madár az emberi lélek szimbólumaként, a fel-emelkedés, az égbe szállás, az Istennel való kapcsolat emblémjaként számos itt látható műben megmutatkozik.

Kulcsár Ágnes két alkotásán is központi szerepet kap ez a motívum. *Kertek II.* című képén egy mozgalmas, mégis nyugodt táj elevenedik meg szemünk előtt, melybe finom eleganciával, halvány vonalakkal lép be a páva alakja, mint a halhatatlanság, az örök élet és a világmindenség megtestesítője, ahogy ez az alkotás is vibráló, üde zöld és sárga színeivel a folyamatos megújulást érzékelteti.

A madárnak a szárnya adja a szabadságát. „Szabad, mint a madár”, mondjuk arra az emberre, aki megkötések, korlátok nélkül él. A madár a szabadság jelképe is, de van, mikor szárnyaszegetten vagy kalitkába zárva ennek ellenkezőjét fejezi ki: a rabságot, megkötöttséget. Ezt ábrázolja Kulcsár Ágnes másik madármotívummal ellátott festménye, melynek láttán eszembe jutott a megnyitó elején elhangzott mottó: „Ha madarat szeretsz, égbolt legyél, ne kalitka.”

Tungli Zsuzsa rajzain képzeletbeli erdők, tájak nyernek formát, amit sokszor a valódi természet, a Bakony ihlet. Mesebeli képekben öltönek formát az élénk színek, melyeket használ, *A nagy fa lakói* vagy a *Kerek lombú fa* című művén is ez látható, sajátos képi világában egyfajta meseerdőt, varázskertet fedezhetünk fel.

Korényi Dalma szintén madarakat sorakoztat fel. Szó szerint. Raffay Dávid fogalmaz így egy írásában: szobrai mind oltárok. Világuk mesebeli, egyszerű a formaviláguk, tiszta, mégis vad a színviláguk. (Raffay Dávid: *Édesanyám művészete*. Napút, 18. évf. 4. sz., 50. o.) E kiállításon is ezt ta-

pasztalhatjuk, a művésznő kitárt szárnyú, színes, mégis kifinomult installációba, sorba rendezett madarai kápráztatnak el bennünket.

Réti Ágnes is megihlette a madártéma, itt látható alkotásai különleges kontrasztokban mutatkoznak meg: a sziluetszerűen megjelenő állatképekhez – melyek a *Duett I. és II.* címet viselik – finom, alig látható pasztellszínekben társul egy-egy virágmotívum, melyekben az élességet lágyítja az érzék, érzékiség, erőt a puhaság, törekenység.

Csontos Katalin grafikáiban is a mozgékony, de apró, törekenyen hangsúlyos vonalakat vélhetjük felfedezni, *Madarak, macskák, magunkfajták* című munkája éppúgy, mint a *Körhinta*, ember és állatvilág, ember és ember kapcsolatát, a dolgok dolgokkal való összefüggését, a természet körforgását igyekszik aprólékos pontossággal láttatni.

B. Hegedűs Piros *Girl's dream I-II.* festményei szintén magukért beszélnek: rózsaszínes, pasztell színvilága abszolút megidézi a lányos ábrándokat, álmodat, harmóniát és eleganciát csempészve a könnyed vonalak közé. A világ minden rezdülése érződik rajtuk, női szemmel a harmóniát, egyensúlyt, melegséget keresve színekben, kompozíciókban és a tartalmakban.

Fekti Vera évek óta szenvedélyesen gyűjti a régi Balatonról szóló könyveket, újságokat és képeslapokat. Kollázsaiiban a korai fotográfiák által megörökített régi fürdőházakat, gyógyházakat és nagyanyáink fürdődivatját mutatja meg, mindezt fotókkal, textilekkel, merített és öntött papírt használva. Az alkotásai olyan életképeket és pillanatokot örökítenek meg, amelyek fotószerűek, ugyanakkor művészi festettek. Az itt látható munkái kivéltik a múltat, egyedi módon ábrázolva a Balaton régi időkbeli atmoszféráját.

Meghitt nyugalmat árasztanak Oláh Kati naplementében tündöklő fái, ahol a fények áttetsző fényvel hatolnak át a már sötétbe hajló ágak között, de Marosi Diána ég-országút kompozíciója is magába szippant kék és szürke színjátékával.

Gaál Ágnes négyzet alakú képei – egy 1x6 és 1x9 képből álló alkotás, egy-egy külön tablóra ragasztva – két önálló képként is értelmezhetők. Így a nagy kép-pé alakult kis vásznak a térben jól egyensúlyoznak a kisebb-nagyobb művekkel. Tájak vagy azokból kiragadott pillanatok, részletek bukkannak elő, amelyeket színeivel áthat a mező és erdő zöldje, az ég és víz kékje, az alkonyat vöröse és az anyaföld barnája. Festészetében megbújik a költészet íze, ahol nem a pusztát látványt, hanem a kiszemelt motívumról benne élő képet vetíti ki, ábrázolja. Nagy Veronika a színek és rétegek összhangjának megtervezésével szintén harmóniát áraszt képeivel. Inspiráció, technika, fények olvadnak össze lombokat és egy templomi ablakot ábrázoló alkotásában.

Wieloch-Varga Krystyna olajfestéssel, gobelintervezéssel és -szövésével,

valamint kézzel festett ruhák tervezésével foglalkozik. Munkái alapvető témája a természet és a természeti jelenségek, az izgalmas, organikus motívumok és színek gazdagsága. A jelenlegi kiállításon két gobelinje látható, melyek alakjukkal és formájukkal az élet körforgását, ciklikusságát, a lét teljességét fejezik ki, akár csak Meixner Etelka szintén kör alakban elhelyezkedő, a kék és vörös árnyalataiban pompázó porcelánmunkái.

Varga Edina *Madonna* című festményét láthatjuk a tárlaton. Különleges vizuális lenyomat e kép, ha rátekintünk, egy vizuális misztériumjátéknak lehetünk tanúi, intuitív, érzékeny alkotása tökéletesen illeszkedik a tárlat művei közé.

Szabó Ágnes Erzsébet is a vallás témaköréből választott képeket erre a kiállításra. *Isten szeme* című grafikája igazán szimbolikus, ahogy egy aransárga háromszögből kinéz ránk, befogadóra egy éles kontúrral ellátott szem. Már-már hipnotikus hatással bír, ha rátekintünk erre az alkotásra, de hatásos a keresztre feszített Jézust négyféle módon ábrázoló munkája is, vagy a finoman megmunkált, szintén vallás tematikájú üveginstallációk.

Tomay Katalin iparművész munkáiban geometrikus konstrukcióként indult anyagok feszülnek egymásnak és alakulnak át, különleges, formabontó metamorfózisként léteznek a tárlat terében.

Bokros Júlia – aki szintén keramikusként alkot – munkáiban, ahogy az itt látható műalkotásában is, a Zsolnay-féle eoziintechnika mutatkozik meg, de egy egészen sajátos, egyedi módon, hiszen művei eltérnek a Zsolnaytól a modernebb, kevésbé vagy egyáltalán nem

Fotók: Jáger István

szecessziós formaadás, valamint a más színhasználat terén. Zöld színei világosak és áttetszőek, s művei közül kiemelkednek a különböző árnyalatú mélykék alkotások.

Ha körbenézünk, akár női, akár férfi-szemmel ebben a kiállítótérben, láthatjuk, hogy mennyi sokféle, szívet-lelket gyönyörködtető kép és tárgy sorakozik fel egyetlen nagyszerű egységben. A művek egytől egyig másfajta, de mindegyiken közös, hogy valahol ott a nő, a női lélek, amely nemcsak megfigyel és lát, láttat, nemcsak megtapasztal, hanem érez. Együttérez. Minden apró rezdülést, a fák, levelek, madarak, virágok és vizek finom, alig hallható neszéiben is észreveszi, magáévá teszi a szépet.

A *Női szemmel* kiállítás magáért beszél, az itt látható alkotások bizonyára inspirálóak lesznek bárki számára, aki megtekinti ezt a tárlatot, melynek terébe belépve nemcsak szemünk, hanem szívünk is megnyílik, szabadon szárnyal a világ és a művészet szépsége felé.

Éltető Erzsébet

A püspök lopott adománya

1909 márciusában báró Hornig Károly püspök súlyos ajándékot küldött a veszprémi múzeumnak: Strobl Alajos márvány domborművét dr. Czobor Béla arcképével. Laczkó Dezső igazgató örömmel fogadta a reliefet, amiért levélben is köszönetet mondott.¹ A műről csak két évvel később, 1911 februárjában derült ki, hogy valójában lopott. De honnan és hogyan került a Czobor-relief Veszprémbe?²

1909. február 20-án Boros Béla dr. Bartha Sándor, a *Magyar Székesfőváros* című hetilap szerkesztőjének megbízásából egy faragott márványrelieffel kereste fel a veszprémi püspököt. 1000 koronát szeretett volna érte kapni, de Hornig csak 200-at kínált. Két nappal később végül megegyeztek, és 1909. február 23-án a püspök 400 koronát utalványozott Bartha budapesti címére.³

Dr. Zala Dezső ügyvéd 1911. február 20-án kelt levelében jelezte Hornig Károlynak, hogy a megvásárolt mű lopott. Azonban meglepő módon nem követelte annak visszaadását, inkább finoman puhatózott: „...azon kéréssel bátorkodom Kegyelmes Uramat zavarni, lehetséges volna-e az, hogy a kérdéses dombormű az adott vételár visszatérítése ellenében jogos tulajdonosainak Salamon Irén urnőnek visszaadassék. Az esetre, ha Kegyelmességed ezen erekljétől megválni nem akarna, hajlandó volna-e azt rövid használatra Stróbl szobrász művész urnak, vagy jogosult igazolt meghatalmazottjának kiadni abból a célból, hogy a domborműről ügyfelem egy újabb másodlatot készíthessen. Megjegyezni kívánom, hogy a dombormű másod példányának elkészítéséhez Stróbl szobrász művész úr kifejezett beleegyezését adta. Nem mulaszthatom el annak megemlítését, hogy fenti bármely kérelmünk teljesítése Kegyelmes Uram részéről mód felett leköteleznél sze-

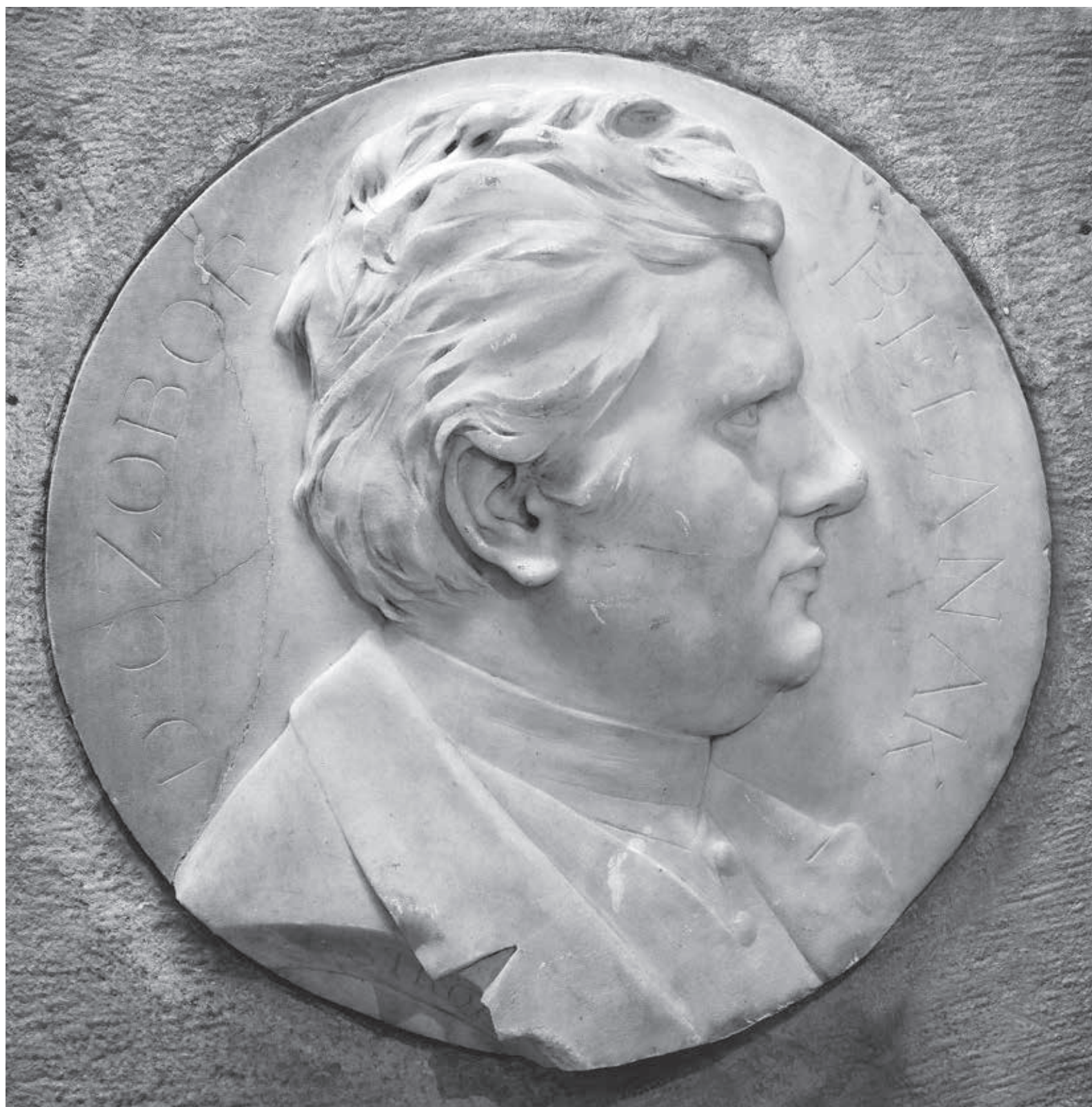
gény bajba jutott ügyfeleimet, akik az egész kellemetlen bűnyűgben hibájukon kívül jutottak.”⁴

A finomkodó hangnem nemcsak a püspök személyének szólt, hanem annak is, hogy Zala a tolvajok képviseletében járt el. Azt szerették volna, hogy Strobl másolatot készítsen a műről, és azt adják vissza a jogos tulajdonosnak.

Am a levélre írt feljegyzés szerint Hornig nem kívánt a továbbiakban az ügygel foglalkozni: „...miként jutottam én, s mily áron a Czobor féle reliefhez; - őszintén megvallo, hogy kissé reám erőszakoltak; ha jól emlékszem, kezdetben 1000 koronás, s aztán 400-ért adták. Miután én azonban e műtárgyat a veszprémi megyei múzeumnak ajándékoztam, méltóztassanak a további tárgyalásokkal annak igazgatójával, Laczkó Dezső tanár urral kezdeni...”

A püspök a vonatkozó iratok összegyűjtéséről és azok múzeum részére való megküldéséről rendelkezett.⁵

Laczkó azonban határozottan elutasította a dombormű kiadását: „Hivatkozásul megkeresésére sajnálattal kell tudatnom, hogy az abban kifejezett óhajnak – a Czobor reliefet illetően – a múzeum nem tehet eleget. Ajándéktárgyakat visszaadni, sem a műzeális anyagot a múzeumból használatra kiadni felhatalmazásom nincsen.”⁶

Bár az ügyvéd az eredeti vételár visszafizetését is felajánlotta a mű visszaszerzésének érdekében, úgy tűnik, Laczkó ezt sem fogadta el, hiszen a fent említett tárgyat máig a veszprémi múzeum őrzi.

Czobor Béla, aki elsősorban a magyar muzeológia és műemlékvédelem megalakulása körül tevékenykedett, személyes jó barátja volt Strobl Alajos szobrászművésznek. A róla készült, szóban forgó reliefet Strobl az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat őszi kiállításán mutatta be 1888-ban. Ahogy a körbefutó vésett felirat is bizonyítja, a mű egyben ajándék is volt „Dr. CZOBOR BÉLÁNAK”, amelyet dolgozósobájában tartott. Miután 1904-ben elhunyt, a dombormű unokahúga, Salamon Irén tulajdonába került, aki ideiglenesen Telcs Ede szobrászművésznél helyezte el azt, nehogy baja essen. Idővel azonban itt is útban volt, ezért az unokahúg úgy tervezte, Strobl műtermébe viteti át. Erre azonban már nem került sor, mert egy éjszaka ellopták. A *Pesti Hírlap*ból meglepő részleteket tudhatunk meg az ügyről, ami sajnos nem teljesen áll összhangban a Veszprémben megőrződött levelek tartalmával, mert a „felszentelt püspökön” kívül említ még néhány, a bűnügyben érdekelt, rejtélyes alakot: egy régiségkereskedőt, egy szállodatulajdonost és egy bécsi régiséggyűjtőt is.⁷

Ami viszont bizonyos, hogy az áron alul megvásárolt reliefet Divisch Ferenc kövezősegéd és felesége, a szintén Telcsnél házvezetőnként dolgozó Csepkovics Józsa lopta el. Ők aztán potom 20 koronáért adták tovább Steiner Lajos bútorkereskedőnek, majd titokzatos utakon a mű végül Veszprémben kötött ki.⁸

A márványt itt-ott megtörő repedések és erőteljes felületi kopások egyértelműen bizonyítják a faragvány kalandos útját.

Sipos Anna

Jegyzetek

- 1 Veszprémi Főegyházmegyei Levéltár (VFL) I. 1. 44. b. 1618/1909
- 2 VFL I. 1. 44. b. 997/1911
- 3 VFL I. 1. 44. b. 6598/1911
- 4 VFL I. 1. 44. b. 997/1911
- 5 VFL I. 1. 44. b. 997/1911
- 6 Laczkó Dezső Múzeum Múzeumtörténeti adattár 71/1283 (17/1911)
- 7 *Pesti Hírlap* 1909. augusztus 4. 11.
- 8 *Az Ujság* 1912. augusztus 9. 13.

A víz az úr – Veszprém „vizes” emlékei, látnivalói

Túrajó-program a Víziközmű
Múzeum meglátogatásával.
2024. január 14.

A megbízhatóbb információ az, amikor valamiről saját szemünkkel győződhetünk meg, így például sokkal jobban rögzülhetnek a múlt emlékeivel kapcsolatos történetek is, amiket szakavatott túravezetőktől lehet hallani. Ezért népszerűek a városismereti séták, amiket a Túrajó Veszprém-ben és a Bakony–Balaton régióban színes tematikák mentén szervez.

A Túrajó vezetője, Raffai Csilla (aki idegenvezető és geotúra-vezető egyben) várta a kíváncsi csapatot, majd hús embert, közöttük hat kisgyereket a megyeszékhelyről, a városkörnyékről, de Herendről és Zircről is. Keménynek ígerezett a kétórás séta, többnyire plusz két fokban, ami a napsütéses járdán felment négy fokra is. A téma ezúttal létünk alapja, a víz, a vízzel kapcsolatos emlékek, tudnivalók, érdekességek voltak, kezdve a 4600 millió éves földtörténet triászának nevezett szakaszával, úgy 200 millió évvel ezelőttről. Abban az időben, a mai Közép-Dunántúl felett hullámzó Tethys-tengerben képződött a Várhegy, meg például a Jeruzsálemhegy. Bontó László helytörténész javaslatára a viadukt legkisebb íve alatti alagútban, falfestményként láthatók a hajdani Tethys-tengerben lakó élőlények, közöttük a kavicsfogó álteknős, melynek maradványait az itteni kőbányában találták meg először. A „Halagút”, a téli erdőjárás élménye után következett a Bakonykarszt Zrt. Séd-parti Víziközmű Múzeumának a meglátogatása, ahol a felnőttek és a gyerekek is teljes élményt kaptak; a kertben szárazföldi és vízi élőlényekké változtatott, kiselejtezett vasöntvényeket, a múzeumban makettekét láttunk (hogyan működik a vízvezeték- vagy a szennyvíztisztító rendszer, a térbeli domborzati térképpel illusztrált vízmű-diszpécserszolgálat, a korábbi veszprémi 15 malom egyike mellett épített szivattyú, amely kezdetben a várba nyomta fel a vizet). Hallottunk a folyamatról, hogyan épült ki a vízvezetékrendszer – Veszprém-ben 1896-ban, de volt bakonyi település, amelyen csak a hetvenes évek végén.

A Trafóházban is egymást érték az érdekes információk: Csilla történetei, a vizes szakma különleges eszközei, szerzőszámai, a kipróbálható víz-xilofon, meg a számos tabló. Megrendítő látni, mekkorák létünk vízlábnymoi. Gondolták volna, hogy a legegyszerűbb póló előállításához 2000 liter, egy csésze kávé 140 liter, egy szelet kenyérre 40 liter, de még egyetlen papírlap előállításához is 10 liter víz felhasználásával jár? És mindez ivóvíz, ami a környékünkön 85 százalékban kiváló karsztvíz. Megemlékeztünk arról, hogy pár tíz évvel

ezelőtt a Séd mellett strand működött, a Jókai utca történelmi látnivalói között megálltunk egy táblánál, a 13-as számú házánál: mementó, hogy 1803. május 7-én meddig ért a víz, köszönhetően annak, hogy az utca alatt futó Ördögárok fontos vízgyűjtő. Folyamatosan előkerült a tény, hogy milyen sokan dolgoznak az egészséges környezet fenntartásáért, de erősen tartja magát az ellentétes folyamat is; elképesztő, mi minden kerül a szelektív hulladékgyűjtőkbe, hogy vannak, akik a külön vezetett csapadékvízbe képesek beledobni a csikket. Igen, ez is Veszprém.

Örsi Ágnes

Lanttal varázsolta el a művész a rezervátum látogatóit

Zenés beszélgetés Nagy Csaba lantművésszel. UFO – Nyitott rezervátum. Tatabánya, József Attila Könyvtár, 2024. február 27.

Nagy Csaba lantművész varázsolta el a hallgatóságot a közelmúltban Tatabányán, a József Attila Könyvtárban. Az *Új Forrás* folyóirat estjére, a Nyitott rezervátumba ezúttal is sokan zárandokoltak el. Akár egy kegyhelyre, ahol valami csoda történik.

A házigazda és beszélgetőtárs Jász Attila, az *Új Forrás* főszerkesztője, József Attila-díjas költő, szerkesztő, esszéíró volt, aki Csendes Tollként publikál. Kóstolót nyújtott át az *Új Forrás* legutóbbi számából, majd Nagy Csabát faggatta arról, miként került a lant élete középpontjába.

A csoda aztán lassan érkezett. A lant segített ebben. Az életéről mesélő művész mondandója a különleges hangszer hangzásától kapta meg a kellő hangsúlyt. S attól a varázslatos pillanattól, amely a kettő között volt. A csendről. Várakozás töltötte meg ugyanis a termet attól a másodperctől, hogy a művész megfogta a hangszerét, majd felcsendült az első hang. Az időutazással átszótt zenei élmény után pedig volt ismét egy pillanat: amikor a művész keze a magasba lendült, s várta, amíg az utolsó hang a terem legmesszebb lévő sarkába is elér. Végigsimogatta azt, majd elhalkult. A taps csak ezután következett. Amikor már minden hang kizengte magából az üzenetet, „hazatalált”.

A lantművész játéka közben voltak, akik átszellemülve ültek, becsukott szemmel, hogy a zene értelmezése közben, a csodavárás során semmilyen külsőség ne zavarja meg őket.

A beszélgetésből sok érdekességet tudtak meg Nagy Csabáról a rezervátum látogatói. Elmondta, hogy édesanyja unszolására kezdett zeneiskolába járni Szentendrén. Gitározott, majd később gitárművészként végzett, ám a klasszikus

hangszert idegennek érezte. Nem így a lantot.

– Pozsonyban végeztem klasszikus gitár szakon, s nem sokkal később bukkantam a lantra – mondta.

A hangszert is bemutatta, amely hasonlatos ahhoz, amilyennel a 16. század második felében játszottak. A nyolckórusos reneszánsz lantot egy felvidéki barátjától kapta. A többi hangszerét neki készítették. Sok dologra ügyelnek ilyenkor a hangszerkészítők, hogy a hangszer a legtokéletesebben szolgálja a tulajdonosát. Nagy Csaba azt is elmondta, hogy a 4-5 húros lantokat a 15. századig elsősorban pengetővel szólaltatták meg. A 16. században a többszólamúság miatt már nőtt a húrok száma, és ekkor már ujjal pengették. A lantok a 18. századra sajnos teljesen eltűntek a hangversenyekről, majd a 20. században újra felfedezték ezt a gyönyörű húros hangszert. Múzeumi adatok alapján készítik el őket.

Nagy Csaba egy jeles dátumot is kiemelt: 1507 és Velence fontos év és hely a hangszeres zene történetében: Ottaviano Petrucci ebben az évben adta ki Francesco Spinacino lanttabulatúrás könyvét. Ez a könyv az első olyan nyomtatvány, amely szólóhangszerre írt műveket tartalmaz – mondta.

A Nagy Csaba által játszott művek átiratok. Korabeli gyönyörű kották alapján készítette őket. Olyan bonyolultak ezek, mintha titkos írást tartalmaznának – zárta a beszélgetést.

Az est végén a résztvevők arcát végigpásztázva egyértelmű volt: a varázslat sikerült. A rezervátum látogatói lantmuzsikával átmosott lelkülettel indulhattak haza.

Sugár Gabriella

Liszt és Liszték nagybőjtben

Liszt Ferenc: *Via Crucis*. Liszt Ferenc Kórustársaság. Szent László-templom, 2024. március 15. és a Tihanyi Bencés Apátság temploma, 2024. március 16.

A *Via Crucis* Liszt Ferenc kései műve 1879-ből. Szokatlan, korát messze megelőző hangzása miatt nem is mutatták be 1929-ig, amikor Harmath Artúr kezdeményezésére és vezetésével előadták a budapesti Belvárosi Plébániatemplomban. A *Keresztút* 14 állomása a Vexilla regis prodeunt kezdőimádsággal és egyéb, részint a passiótörténetből, részint a nagybőjti szekvenciából (Stabat Mater) vett, a Golgotára menetel egyes jeleneteihez fűződő pótlékokkal együtt dramaturgiaiailag igen gazdag és szerteágazó, a keresztény lélek lényegét tekintve rendkívül mély beleérzést keltő, mégis tökéletes egységet alkotó mű. Olyan, mint maga az ember. Egyedi és megismételhetetlen, mégis szerkezeté-

ben a lehető legbonyolultabb. A mű a megváltás gyötrelmét tárja elő egyszerű zenei eszközökkel, melyek azonban semmiképp sem felelnek meg Liszt korának hangzásbeli elvárásaihoz. Szakít a funkciós zenével, visszatér a modális hangsorokhoz, ugyanakkor előszeretettel alkalmaz szűkített és bővített hármashangzatokat, amelyek elvesztenek mindenféle hangnemhez kötődést, továbbá kromatikát és olyan szekundúrlódásokat, amelyek nem a hagyományoknak megfelelő oldásokban nyernek megnyugvást, ha egyáltalán nyernek... Az egyes tételeket gyakran az orgona két azonos hangú akkordjával zárja, mintha azt mondaná: ámen. A háromhangú dallami elemek, melyek hol a háttérben, hogy kiemelve hangzanak el, a Szentháromság jelei, akár a középkor zeneelméletében, csak éppen pontosabban érzékeltetett tartalommal.

Liszt Ferenc vallásossága nem külsín volt, hanem nagyon mély meggyőződésen, hiten alapult. Maga fiatalon pap akart lenni, ám apja érve hatásosnak bizonyult, miszerint fia „a művészeté, és nem az egyházé”, egy lenne a papok között, de első a művészetben. Liszt a zenéjében hirdette Isten igéjét, akárcsak Bach.

Nem véletlenül nem éneklék e darabot amatőr kórusok, nem lehet vele csillogni, nehéz a hangok lényegét megérteni, közvetíteni, nem közönségcsalogató, azonali tapsot fakasztó zene. Ezért elismerés illeti a Liszt Ferenc Kórustársaságot és vezetőiket, Lukács Eleket és Varga Áront, hogy vállalták ennek a hallatlan alázat és nyugalom követelő, technikailag nem, de intonációsán annál igényesebb zenei eszköztárának interpretálását. Az eredmény várakozáson felüli volt. A szólistagárda: Kiss Mária, Nagy Anna Sára, Albertné Balogh Márta, Dobos Dániel és Bánó Tamás Barnabás nem büszkélkedtek a hangjukkal, hanem teljes mértékben alávetették azt a mondanivalónak – ezáltal nemcsak hangjuk csillogása tűnt szebbnek, hanem éneklési stílusuk is egészen összecsengett, a különböző énekesi indíttatás ellenére. A kórus szerepe nem nagy, felerészben egy szólamban, uniszónó énekelnek. Igaz, hogy egy szólamban egységesen énekelni nehezebb, mint több szólamban, ahol a harmóniak vonják magukra a figyelmet; az együttes pedig régi nagy híréhez méltóan oldotta meg e feladatot. A többszólamú éneklés során a tiszta éneklés és az orgona temperált hangolása olykor eredményezett apró intonációs ütközést, de ez talán a szerző szándékának is megfelelő, ha ilyen hangzáskiegyesítő szerepet szánt az orgonának.

Lukács Elek odaadással, magabiztosan, Liszt szellemét sugározva látta el a karnagy szerepét, míg Varga Áron menyeyi nyugalommal, mély emberi alázattal, hittel, az anyag teljes megértésével és átéléssel játszotta az orgona hol kísérelő, hol közjátékot alkotó, hol kórus- vagy szólista-kísérelő akkordjait.

A közönség megtöltötte a templomot. Egy ilyen hangversenyt nem is lehet máshol tartani. Szent zene megszentelt helyen. Előre felhívták figyelmünket, hogy az

egy-egy tétel között ne tapsoljunk (hozzáteszem, maga a zene is olyan, hogy gyakran fül után nem határolhatók el a tételek), ám a szenvedéstörténet e liszti megfogalmazása Liszték előadásában akkora döbbenetet, áhítatot és néma katarzist keltett, hogy hosszú másodpercekig néma csend honolt a templomhajóban, mielőtt kitört volna a művészeket megillető vastaps.

Rostetter Szilveszter

Komoly és komolykodó kiállítás

Zongor Gábor kiállítása. Oliva étterem, 2024. március 11.

„Jelképek erdején át visz az ember útja,
s a vendéget szemük barátként figyeli.

Ahogy a távoli visszhangok egyberingnak
valami titkos és mély egység tengerén,
mely, mint az éjszaka, oly nagy, és mint a
fény,
egymásba csendül a szín és a hang s az illat.”

(Charles Baudelaire: Kapcsolatok)

Intellektuális lazaságokkal vegyes, majd komolyra váltó tartalmakkal nyílt meg Zongor Gábor kiállítása Veszprémben 2024. március 11-én az Oliva étteremben. Művészeti (Weöres Sándor) és tudományos (Freund Tamás) hatásokról, kapcsolódásokról hallhatott a megnyitás közönsége, látva „[j]elképek erdején át...” a „titkos és mély” tengereket, az éjszaka képeiből kivillanó fényeket, színeket. A megszólalók csak nehezen törhették át magukat a dosztójevszkiji erdők füledt, de frissességet ígérő sűrűjén (köszöntés, megnyitó szöveg, adomák), majd változatos szellemi tájakon vezetett a megnyitó beszédének útja.

A valós táj és a generáló szellemi közege talán most élte át e helyen a legkétségesebb áramlatait, a fölcsattanó nevetést, hahotázást is provokáló alkalmait. A gazdagabb képek és tanulságos képi vidékek csak botladozva voltak bejárhatók a nagyszámú érdeklődő és a szűk tereket kitöltő bútorzatok közegében (mint elburjázott indákba akadt minduntalan a láb), de már a meghívói félreérthetőségek is okoztak némi fennakadást (pl. a bejelentkezés célja, a közönség és a művész viszonya). Mint Nietzsche tündöklő partvidékeire, olykor fojtogató és titokzatos ködök ereszkedtek a vakolat szürke foltos falsávjairól, a megnyitó által „imagináriusnak” nevezett képi térben és ellentétében kint is, a szakadó esőben. A megnyitóbeszédből a vallomás erejével hatott, hogy a veszprémi feladatokkal megbízott felelős személy a kezdetekben „nem éppen első helyre” sorolta a várossal bontakozó kapcsolatát. Az egymásra találásban egy szuggesztív történelmi személyiség megismerése segítette

az idegenként érkezőt, Verancsics Faustus (1551–1617), az egykori veszprémi várkapitány, a „repülő ember” tudományos és technikai készségével. A „Hogy kerül a csizma az asztra!” felkiáltással indított szövegvezetés határozta meg az „autodidaktákra” vonatkoztatott megnyitói tartalmakat, így jutva el a más-más foglalkozású művészelődökhöz, közöttük is kiemelten a vámos Henri Rousseau-hoz. Az Oliva-helyszín műpártoló voltának méltatása és a néhai művészekre emlékező gondolatok után (Györgydeák-terem, Kádár Tibor) a „Komoly tudás a komolykodás helyett” megállapítás adott újabb lendületet a továbbiaknak (Bálint Endre titokzatos művésze). A Weöres Sándortól Az éjszaka csodáit feldolgozó, a tárlatnak is címet adó Zongor-képtábla-sorozat volt erre a „tanúságtevő”. A *stabilis és labilis* érzeteket keltő képi megfogalmazásban az ellentétek ritmusképző alkalmait hordozták a képtáblák; tűztorony harsonással – bagoly oszlopon – mutaványosok kifeszített kötélén és ostoros utcai lámpával – az utolsó képtáblán városrészlet felmagasodó házakkal lateralizálja a kompozíciót. Az étterem vezetője örömmel nyugtázta, hogy általuk is árnyaltabb lesz a műpártoló vármegyészékhely fogadókészsége. Nem kevés honorácior, közöttük Zongor több egykori munkatársa gyűlt össze a „szakácsművészet szentelt csarnokában”. A festő a látogatókkal együtt tekingette a falak képi tartalmait, s felragyogott az arca, nem volt megilletődve. Fesztelenségében megajándékozta önmagát, de jutott belőle a közönségének is. Az ecsetet tartó festő szintúgy jár el, miként az ételek színét és illatát, a poharak „egymásba csendülő” hangját élvező majdani vendég is, amikor végigsimítja a kézbe vett evőeszközeit. De volt még ebben a mozgássorban sok más „kitűnő fogás” is, szivárványos nevetés és dévaj kacagás, mert „íz, szín, tűz vagy a borban”. Miként a falak képeinek némelyikében is. A megkapó krúdys környezet az ereszkedő szűk kis utcával és a fölmagasodó nagy támfallal, rajta egy szépen kialakított parkolóval és a francia Tuileriák egy részletét megidéző pompás grillkerthelyiséggel ékeskedik. Csúcsán kis veteményesek közötti domb a mediterrán jellegzeteségeivel. A közeli és „távoli visszhangok egyberingnak” a „toszkan kiskakas” vörös szekeren a harsány zöld mezőben és a fel-festés megannyi jelképével...

Az Oliva Hotel és Étterem 2000. október 27-én felújítva nyitotta meg kapuit. Művészettörténetileg is jelentősek a cseh-süveg-boltozatos, ún. „függőkupolás”, homlokíveivel ékes fogyasztóterek, melyekben olykor a társművészetek is megnyilvánulhatnak: kamarakonzertekkel, irodalmi és tudományos tartalmakkal. A kiállításrendező és a művész önnön szerepében olyan, mint egy rendező-színész. A közönséggel levezetendő szertartások liturgiája állandó fejlesztésre vár. Látható volt, amint a képcédulára maga a festő ragasztotta fel a kék pöttyöt: „Elkelt a kép!” – bökte oda az érdeklődőnek, és magára hagyta a *Hold fúvót* (is)...

Szűcs István Miklós

Hullámokban

Baltoni Almanach. Pilipkó Erzsébet előadása. Laczkó Dezső Múzeum, 2024. március 12.

Jeles költőink, íróink, a művészvilág kiváló képviselői már 1952 óta a nyugalom és a béke szigetének tekintették a Szigligeti Alkotóházat, amely azóta is szellemi műhelye íróknak, költőknek. Ennek az alkotóháznak a bemutatásával kezdte Pilipkó Erzsébet főmuzeológus a *Baltoni Almanach* projekt ismertetését, melynek kezdete 1967-re nyúlik vissza.

„A Szigligeti Alkotóház a Lengyeltóti, majd a Puteani, végül az Esterházy család szigligeti uradalmának központja volt. A második világháború után államosították. 1952-ben az irodalmi alap kezelésébe került, és Bölöni György kezdeményezésére alkotóházat hoztak létre” – írja a Wikipedia. Ebben az alkotóházban múzsák lakoznak, akik egy-egy érintéssel izgalmas, szép utakra vezették mindig a költők tollát. A régi fényképek, melyek megjelentek a kivetítőn, és hűen illusztrálták az előadó szavait, ezek a régi képek, az ott látható költők vonásai békét sugároztak. Pedig tudjuk, hogy azokban az években sem volt gondtalan az irodalmi élet. A cenzúra láthatatlan fegyvere sokszor halkította el a költők szavait. De a szigligeti ház többször adott menedéket, találkozási lehetőséget és bátorítást a kor nagyjainak.

1967-ben a Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóságról Gopcsa Katalin felkérte az alkotóházban időző költőinket, hogy írjanak verseket a Balatonról. Kézírással kérték ezeket a verseket egy archiválásra szánt speciális papírra, mely aztán a múzeum irodalomtörténeti gyűjteményét gazdagítja. A múlt század második felének legkiválóbb magyar költői tettek eleget a felkérésnek. 28 költő vetette a különleges papírra gondolatait. A kézzel írás akkorig még könnyebben ment nekik, mint a mai költőnemzedéknek. A Balaton is talán csendesebb, nyugalmasabb arcát mutatta. Mind a 28 költő nevét olvashatta a közönség a kivetítőn. Képek is illusztrálták az alkotásokat. A teljesség igénye nélkül csak pár nevet említék: Nagy László, Csoóri Sándor, Pilinszky János, Nemes Nagy Ágnes. Sikere volt a múzeum felkérésének.

A hullámzó verssorok a korszak költőinek érzelmi világát hűen tükrözik. Bár verselemzésekbe most nem foghatunk, de ahogy az előadó mondta: „az egykori nagyok minősítették a sikert”. Nagyon sikeresek voltak a versekhez készült illusztrációk is, melyeket szintén felkérésre készítettek neves képzőművészek. Megtudhattuk, hogy Weöres Sándor és Kassák Lajos is helyben rögtönzött illusztrációt verséhez. Borsos Miklós rajzokat, Udvardi Erzsébet akvarelleket készített. Siker koronázta tehát a múzeum 57 évvel ezelőtti kezdeményezését.

Aztán 32 év múlva – talán az egykori siker hatására – az emlékeket újraidézve ismét „balatoni versek” írására kért fel költőket a múzeum. 70 határainkon belül

li és kívüli magyar költőt szólítottak meg. Montrealtól Erdélyig itthoniak és külföldön élők 43-an küldték el a múzeum által biztosított speciális papírra kézzel írt verseiket. A versekhez ismét kiváló művészek készítettek illusztrációkat. De volt, aki képverset írt. A sikert újra nagy nevek koronázták. Többek között Faludy György, Somlyó György, Határ Győző, Gergely Ágnes. A műveket Ács Anna és Gécz János szerkesztette kötetbe. Színvonalas kiadványban jelent meg mindkét gyűjtés 2000-ben *Baltoni Almanach* címmel. A kéziratos versek, a képek, az illusztrációk, az értékes kötet nem csak az irodalmi berkekben aratott sikert. Pilipkó Erzsébet fényképekkel illusztrálva mondta el, hogy milyen nagy sikerrel mutatta be 2001 őszén az írószövetségben Somlyó György a kötetet. Juhász Ferenc pedig köszöntőjében azt mondta: „A Balaton a mitikus pára, asszony és vízánya csak ad. Dicséretet a költőknek, és dicséretet a könyvvé bővölőknek”. Több mint 20 év telt el azóta. A *Baltoni Almanach* projektje most kezd kiteljesedni. Bár a Balaton már nem annyira a miénk, mint a múlt században. Házak, kerítések lepték el a közvetlen partokat is. De az alkotóház varázsa még ma is a régi, a csillámló víztükör pedig ma is titkokat rejt. S a múzsák még mindig itt lakoznak a tó környékén.

Tavaly már a korábban alkotókkal együtt az új nemzedék költőit is felkérték a versírásra. 35 költő küldte el most alkotását. Örvendetes, hogy az ismert és kevésbé ismert alkotók között Veszprémhez kötődő költők is szerepelnek. Gécz János, Fenyvesi Ottó, Kilián László is írt balatoni verset. Dominek Anna színésznő kiváló előadásban olvasott fel a mai nemzedék írásából. A jól értelmezett verssorok segítettek eligazodni a mai versek néha kusza gondolatai között. „Egy magyar irodalomról beszélünk” – mondta a muzeológus, mikor név szerint is bemutatta az újabb projekt költőit, akik közül többen külföldön élnek, és nem túl ismertek a hazai olvasók számára. De verseik mégis szorosan kötődnek ehhez a tájhoz. „Az ég és a Balaton kékje összeér” az ő szívükben is, ahogy Turczi István írta. Hangulatukban, stílusukban egészen mások ezek a versek, mint a '60-as, '70-es évek költeményei. Mert ahogy a Balaton is más arcát mutatja, mára a gondolatok is csapongóbbak. Csak néha villan fel egy-egy emlékkép, mely a létezés és a természet szelíd ajándékát dicséri. A kézirás sokat elárul minden alkotóról. A kézzel írt vers olvasása többet mond, mint a nyomtatott betű. Gécz János ezt írta: „A költő kézirásában, mint a legnemesebb balatoni borban, sokféle illat és íz illeszkedik. Az igazi alkotási módokban ott a saját termés és ott a néhány tízezer éves civilizáció, az én és a faj, az alkati és a körülmények együtt, a valami mások számára is átélhető és megérthető.”

Ezen az estén átélhettük egy letűnt korszak zúgó és szelíd metaforáinak hangulatát. A jelen, a múlt idézését és a költői képek változásának világát. Hogy jó hangulatban érjen véget az előadás, arról Zsille Gábor humoros szójátékos *Baltoni*

románc című verse gondoskodott Dominek Anna kiváló előadásában. A költő 22 balatoni település nevét rejtette el a műben, hétköznapi tetteinket idézve.

Sok értékes világot ismerhetett meg a hallgatóság ezen a jó hangulatú múzeumi estén. A Laczkó Dezső Múzeum őrzi az eredeti kéziratokat, és 2025-ben kiállítás keretében szeretnék bemutatni az új *Baltoni Almanach* kötetet. Hogy népszerű és sikeres lesz a kiadvány, az már most megjósolható.

Molnár Erzsébet

Veszprémi Szemle 72.

Pannon Egyetem, E kamaraterem, 2024. március 22.

Ezúttal nem a megszokott helyen, az Eötvös Károly Megyei Könyvtárban került sor a *Veszprémi Szemle 72.* számának bemutatására, hanem a Pannon Egyetem E kamaratermében. Hogy miért, arról az egyik vendég, az egyetem rektora, Gelencsér András beszélt. Arról szólt, hogy mire meglelt férfikorba ért, vagyis 75 éves lett az egyetem, a kinézete is megváltozott; nemcsak a régóta esedékes épületfelújítások mentek végbe, de megszűnt az elhátárolódás is a város és az egyetem területe között. Az évforduló kapcsán méltatta egyetemépítő elődeit, hiszen mai ésszel felfoghatatlan, hogy 75 évvel ezelőtt egy vidéki városban ilyen repülőrajtot vehetett vadonatúj intézménye, az egyetem.

A másik vendég, Porga Gyula polgármester további évfordulókat említett: idén 175 éve született Szeglethy György, Veszprém hajdani polgármestere, áprilisban rá emlékezik a város. Ősz környékén számíthatunk a Jutas 100 ünnepségre, kiállítással, kötetel, a Jutasi Altisztképző centenáriuma alkalmából, amit a város a Honvédelmi Minisztériummal és a Hadtörténeti Múzeummal közösen készít elő. Folytatódik a *Privát Veszprém* című sorozat, és többek között azt is bejelentette, hogy biztosítja az önkormányzat a *Veszprémi Szemle* idei támogatását is.

Ez alkalommal Kristóf Virág, a Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Intézetének munkatársa tartott előadást a veszprémi Várhegy legrégebbi épületében, a Szent György-kápolnában végzett kutatások eredményeiről. A vetített képes prezentációból megtudtuk, hogy a ma ismert helyen két korábbi kápolna is állt; az első, körkápolnáról 1110 körüli az első emlék, a tavalyi kutatások során még belső, vakolt faldarabjait is megtalálták. Ennek romjaira épült az úgynevezett oktagonális kápolna a 13. században, majd ennél is később emelték a mai Szent Mihály-székesegyház elődjét.

Az előadás után mutatta be Földesi Ferenc főszerkesztő a *Veszprémi Szemle* legfrissebb, 72. számát, amiről úgy beszélt, hogy a folyóirat tavaly megünne-

pelt 25. évfordulója után az idej első szám legyen egyben a következő sikeres 25 év első száma. A tartalom ezúttal is imponáló: Sebő József emlékidézésével kezdődik, a szabadságharcot megelőző évek és a szabadságharc idején született versek, dalok elemzésével. Munkáját egészíti ki Váli Béla írása *Szuper Károly színi naplója, 1830–1850* címmel. Palkóné Jády Melitta taglalja Veszprém egyetemének 75 évét, majd Próder István emlékezik a VVE szilikátkémiai tanszékének alapító professzorára, Bereczky Endrere, aki ötven éve hunyt el. Mayer Béla, a városi köedénygyáros család utolsó tagja halálának 100. évfordulójára összegezte gondolatait Mezőhegyi Gergő, majd tanulmányt olvashatunk Kanász Viktortól, témája *A veszprémi püspökség és a szentszéki diplomácia az 1550-es évek első felében*. Tóth Gábor a Veszprém környéki ásatások alapján megismert avar kori emberről mesél, Kovács Győző Gyula pedig folytatja sorozatát a Séd áradásairól. E kötetben kapott helyet Tevesz Mária előadása Veszprém díszes üvegablakairól, sajnos közülük csak egy látható színesben, az első borítón. Somfai Balázs érdekes tanulmányának (*Nyomtatott veszprémi városképek a XX. század második felében*) második részét olvashatjuk a *Szemle* 72. számában, melynek utolsó írása egy nekrológ az antropológus Éry Kingáról, Kralovánszky Alán volt munkatársáról.

A rendezvény végén lépett a mikrofonhoz a harmadik vendég, Káplán György énekművész, aki az 1840-es évek hazafias dalaival örvendeztette meg a hallgatóságot.

Órsi Ágnes

Új városfilm született

A Veszprém-álom. 50 perc.
Rendező-szerkesztő: Órsi Ágnes.
Közösségi Kommunikációért
Egyesület, 2023.

„A *Veszprém-álom* című produkció a Közösségi Kommunikációért Egyesület városfilmje, mely a Pro Veszprém Kft. *Veszprém, az élhető város* című helyi pályázati keretéből valósulhatott meg. A civil szervezet tevékenységének a középpont-

jában a kezdetektől a filmkészítés áll. Az egyesület az eltelt két évtizedben különböző stílusokban és műfajokban hozott létre értékes produkciókat a dokumentumfilmtől a természetfilmeket át az országos terjesztésű televíziós magazinsorozatokig. Mint azt Órsi Ágnes rendező-szerkesztőtől megtudtuk, a felhívásban azonnal jó lehetőséget láttak. Elmondta, a produkció többek között azért kapta *A Veszprém-álom* címet, mivel úgy gondolták, hogy egy város, így Veszprém arculatát is a történelem során sokan alakították és alakítják napjainkban is. A hatalom embereitől a művészekig, a választott felelős vezetőkön át a lelkes mesteremberekig és a civil szervezetekben tevékenykedőkig. Az ő tehetségükkel, jóindulatukkal, teremtő szándékukkal megvalósult álmaik jelentős szerepet játszottak a város fejlődésében. A pályázatnak köszönhetően most lehetőség nyílt arra is, hogy megmutassuk, az itt élők álmai, vágyai miként járultak hozzá a város formálásához – mondta a szerkesztő.

A film készítése sajnos adminisztratív okok miatt elhúzódott, de szerencsés módon ez pozitívan hatott a látványvilágra. A produkció nagyobb része akkor foroghatott, amikor Veszprém már láttatni tudta mindazt, amivel az Európa kulturális fővárosa címet kiérdemelte, sőt, annál többet is!

A különböző helyszíneken és rendezvényeken egy örömteli, élhető városkép bontakozott ki lelkes helybéliekkel és elégedett turistákkal, vendégekkel. A nyilvános vetítéseket nagyon jól fogadta a közönség, és sikerrel tűzte műsorára a Veszprém Televízió is. A YouTube csatornán és az egyesület honlapján (www.veszpremfilm.hu) megtekinthető az alkotás.

A film történelmi kronológiát követ a honfoglalás korától az EKF2023 programév megnyitó gálájáig. A látványvilág Magyar Attila operatőr, hangmérnök, műszaki vezető munkáját dicséri. A videóban felhasználásra kerültek az operatőr olyan korábbi felvételei is, mint például képek Passauból, a Gizella-emlékhelyről vagy különböző régebbi városi eseményekről.

A film zenei szerkesztője Kovács Attila vármegyei Prima díjas zeneszerző, aki főként saját szerzeményeket használt fel, de hallhatunk az anyagban autentikus sváb muzsikát, valamint a Veszprémi Dózsa György Általános Iskola énekkarának korábbi lemezfelvételét is. Az alkotás narrátora a városunkhoz több szállal is kötődő kitűnő színművésznő, Kolti Helga.

Hiteles megszólalók sorát láthatjuk-hallhatjuk a filmben. Elsőként Perémi Ágota, az avar kor elismert kutatója beszél. Gizella királyné alakjáról és szerepéről már Asztalos István középiskolai tanár szól, aki egyben a *Gizella* rockopera szövegírója, és aki a millenniumi rendezvény idején Veszprém alpolgármestere is volt.

Arról, hogy miért lehet Veszprém a királynék városa, Rainer Pál régésztől hallhatunk értékes információkat. Márkusné Vörös Hajnalka főlevéltáros, helytörténész a vár szerepének alakulását taglalja, Bontó László levéltárostól pedig az unikális veszprémi geológiai leletről, a kavicsfogó álteknősről és felfedezésének körülményeiről hallunk. A város iparoságáról a középkorból vannak fennmaradt emlékeink, melyekről Lipéczné Karsai Henriett néprajzos ad élvezetes összefoglalót. Veszprém hol elfeledett, hol „feltámasztott” kegyelmes helyéről, a Rab Mária-forrásról Rácz Katalin, a Hét Domb Egyesület vezetője mesél. A vármegyeszékhely rendszerváltás körüli állapotáról Papp Sándor, a Pannon Egyetem professzora beszél.

A város újkori sporttörténetébe nagybetűkkel írta be magát a kézilabda. Erről Hajnal Csaba korábbi sportigazgató szól. A film végén Mészáros Zoltán, a *VeszprémFest* alapítója, szervezője, művészeti igazgatója beszél a prémium kategóriás fesztiválról. Jól érzékelhető, hogy *A Veszprém-álom* című produkció hatalmas összefogás révén készülhetett el.

Az alkotók munkáját segítette: Veszprém Tv Kft., Veszprém Megyei Honismereti Egyesület, Veszprémi Laczkó Dezső Múzeum, Eötvös Károly Megyei Könyvtár, Veszprémi Petőfi Színház, Szín-Vonal Kft., Művészetek Háza Veszprém.

Órsi Ágnes bízik abban, hogy megszülethet a film angol és német nyelvű változata. Amennyiben ez az álom valóra válik, a filmet egy olyan fotóarchívummal szeretnék kiegészíteni, ahol a város életében meghatározó szerepet játszó kiemelkedő személyiségeknek állítanak emléket. Többek között Polinszky András egyetemalapító rektornak, Zámbo István és Kollár Kálmán karnagyoknak, akik a veszprémi kóruszenei élet emblematisz alakjai, vagy Strenner József korábbi városi főkertésznek, akinek nagyban köszönhető, hogy Veszprémről ma mint arborétumvárosról is beszélhetünk.

Somody Zsuzsa

Titokzatosság és feszültség kíséri a filmet, sokáig nem tudhatja a néző, mibe is csöppent a főhőssel együtt. Első perctől fogva tart azonban a történet, aztán lassan kezdenek összeállni a mozaikok, de az alkotók szándéka, hogy sokáig bizonytalanságban tartsák a nézőt, maximálisan érvényesül. Az *Utóhatás* misztikus sci-fi vagy misztikus dráma, csipetnyi thriller, ha a rejtélyes osztag gyilkosságait minősíthetjük így.

Veszprémi filmesek nemzetközi porondon

Utóhatás/Aftermath (2023). Rendezte: Elekes Gergő és Gallai József. Filmbemutató és közönségtalálkozó a Fotonban, 2024. március 8.

mozgóképek
Magyar Mozgóképfesztivál. A Nemzeti Film Bizottságtól...
Cseri Péter, a film...
Séd, 2022. 4. sz., 18. old.

Fényre verg
első film a peren
Magyar Mozgóképfesztivál...
Séd, 2022. 4. sz., 19. old.

Pergő filmek
régie és új
Magyar Mozgóképfesztivál...
Séd, 2023. 4. sz., 2. old.

Semmelweis
mellszobra
Magyar Mozgóképfesztivál...
Séd, 2024. 1. sz., 31. old.

Elekes Gergő és Gallai József szerzőtársakként a horror és a misztikus filmek műfajában érzik jól magukat. Céljuk a szórakoztatás, elgondolkodtató történetek elmesélésével. A szerzőpáros közös útja a Pannon Egyetem anglistika szakán kezdődött. Mindketten komolyan érdeklődtek a filmek világa, a filmkészítés iránt, s több amatőr kisfilmes próbálkozás után 2012-ben elkészítették *Csendes változás* című közös filmjüket, melyet maguk is az elindulásnak, az első komoly próbálkozásnak tekintenek. A filmet gyakorlatilag költségvetés nélkül, egyetlen kézi kamerával, négyfős stábbal készítették, amely helyi, győri és több Vas megyei város moziójába is eljutott. Az egyetemi évek után mindketten Veszprémben maradtak, dolgoznak, családot alapítottak, s közben rendületlenül járják közös filmes útjukat. Az eltelt több mint tíz év kitartó munkával, a folyamatos fejlődés jegyében telt. Egyre komolyabb szponzor lett a hobbi, közel húsz rövid- és egész estés film született ez idő alatt. Elekes Gergő kezdetben operatőrként, vágóként, többnyire a technikai kivitelezés embereként állt a filmek mögött, valamint társrendezőként és zeneszerzőként. Gallai József a történetek felelőse, forgatókönyvíró, társrendező, aki a színészekkel, forgalmazókkal, technikai stábokkal tárgyal. Kinőtték a „csinálnád magad” korszakot. Műfajuk rétegműfaj: a misztikum, a rejtélyek, a horror világába kalauzolják a nézőiket, nem kevés sikerrel. Tökölyre fejlesztették az izgalom fokozásának, a feszültségteremtésnek és fenntartásának készségét. Számos nemzetközi fesztiválról hozták el a legjobb film (pl. *Molyember-incidens*, *Kísértetnaplók*, *Rejték-hely*), a legjobb rendezés díját, és még több más díjat is.

táltak voltak a lehetőségek, valamint cél volt, hogy e téren is előrelépés történjen. A mérlegelésekor a színészek és menedzsereik utánanézték az alkotóknak, és fesztiválsikereik, díjaik meggyőző erőt jelenthettek a közös munkához. Kulisszatitok, hogy a külföldi szereplők nagy része otthonában felvett jelenetekkel csatlakozott a filmhez. A forgatás 11 napon át zajlott Fejér és Veszprém vármegyéiben, a bakonyi erdőben, többek közt Magyarpolány határában és Szabadbattyánban, ahol a legtöbb nehézséget okozó autós balesetet vették fel. A női főszereplő Nagy Fruzsina, a Hollandiában élő színésznő, akit többek közt az *Aglaja* és a *Bátrak földje* című produkciókban láthattunk. Szerepet kapott a főszereplő férjét alakító Inoka Péter, a Kabóca Bábszínház művésze, aki nem először dolgozott együtt a rendezőkkel. Hiába a sok nemzetközi díj, elismerés, az *Utóhatás* című film magyarországi forgalmazása nem valósult meg, ez pedig az alkotók véleménye szerint már nem valószínű, hogy változni fog.

Bevallom, nem vagyok jártas a mitikus filmek világában, így sok rejtély maradt számomra a filmben, ami gyakorlottabb nézőnek lehet, hogy nyilvánvaló. Sokáig bolyongtunk a ködös, sejtelmes erdőben a főhősnővel, akit – maga sem tudja, miért – üldözőbe vettek ismeretlen fegyveresek, szabályosan vadásztak rá. Izgalmas a menekülés, a harc az életért. Sokkal többet nem árulnék el a történetről, de azt szívesen megosztom a leendő nézőkkel, hogy a film végső üzenete mélyen emberi, elgondolkodtató, és nagyon, nagyon aktuális! Jó a színészi játék, a zene hatásos (két amerikai előadó dalai is felcsendülnek, az instrumentális rész Elekes Gergő munkája), s a hang is kiemelkedő minőségű, bár kissé elválik sterilizálásával a film szövegétől. Nem lenne misztikus dráma a történet, ha minden pici epizódra választ találnánk a végére, de az egyértelműen érezhető, hogy az alkotó páros tízéves útja, múltja a *Bodom*, az *Interjú* vagy épp a *Molyember-incidens* történeten át komoly szakmai fejlődést eredményezett. S ahogy a beszélgetésvezető kérdésére Elekes Gergő elmondta, célja a filmkészítéssel annyi, hogy visszaadja a film műfajának abból a sok élményből valamennyit, amit ő maga kapott a filmművészettől. Gallai József azzal a gondolattal zárta a beszélgetést, hogy céljuk a fejlődés, szeretnének mindig egy lépéssel jobb filmet csinálni, és a bejárt út alatt minél több sikert elérni.

Farkasné Molnár Csilla

Olvasat

Magyarázat mindenre. Rendező: Reisz Gábor. Foton Audiovizuális Centrum és Cinema City. 2023. október.

Séd, 2023. 6. sz., 52. old.

Séd, 2024. 1. sz., 2. old.

Örömteli, amikor egy plakát saját okán az, ami, helyáll önmagáért és a filmért, amelyre felhívja a figyelmet. Nem ötvenedik verziója egy sablonos – és az adott filmmel összefüggésben szinte értelmetlen – kompozíciónak. Gondolkodásra, értelmezésre készlet.

A *Magyarázat mindenre* című film plakátja levegős és sürítő. A háttér a terem fala (vizualításában

olyan, mint a víz a film végén), a síkfelület félig gyűrt (párhuzamként: az apa gyúrta a történetben a Magyar Napokat), félig sima papíreretűt, a törésvonal Ábel alakján fut végig, átfut a kokárda kellős közepén, a padok üresen, az érettségi napja felidézve, a fiú mintha a kérdező tanárra nézne, nem ránk, egyedül van a képen. Jelképesen e mögött a kép mögött, előtt, mellett zúgnak az interakciók, monológok. Mintha a plakát innenső, szemléltői terében vagy éppen mögüle az szólna, amit az édesapa mond az orvosi vizsgálat közben, a plafon lámpáját nézve: Mi lesz most a gyerekekkel?

„...[A]ki érteni akar, annak kérdeve vissza kell mennie a mondottak mögé.” (Gadamer) A film nemcsak azt kérdezi, amit az édesapa, hanem azt is: mi VAN most a gyerekekkel. És éppen ez az, amit a fiú nem tud elmondani. A filmszöveg úgy kérdez, hogy a tapasztalt világot állítja – több különböző, egymást keresztező, egymással ütköző szemlélet párhuzamos felmutatásával. A műegészet meghatározó rendezői nézőpont ihletet adó traumája, ahogy – az egyébként jobboldali szellemiségű családban nevelődött – Reisz Gábor nyilatkozta, az SZFE autonómiaküzdmenének története volt. A filmben is fontos az idővonal: ki, mikor mit csinált és nem csinált, ki hogy reagál az eseményekre, az emberekre; meghatározó téma a társadalom karakteres megosztottsága; a média kulcspozíciója, felelőssége és az a jelenség, hogy amint belenyúl a történetbe, már szinte nem lehet tőle függetlenül szemlélni semmit; a figyelem középpontjába kerülnek az oktatás, az érettség és az érettségi, a fiatalok lehetőségei és távlatai, a személyes/közösségi világot felmutató nyelv és a kommunikációra való képesség léte és nemléte; kitüntetett téma a jelképek szerepe a testen és a lélekben, hiszen ha az

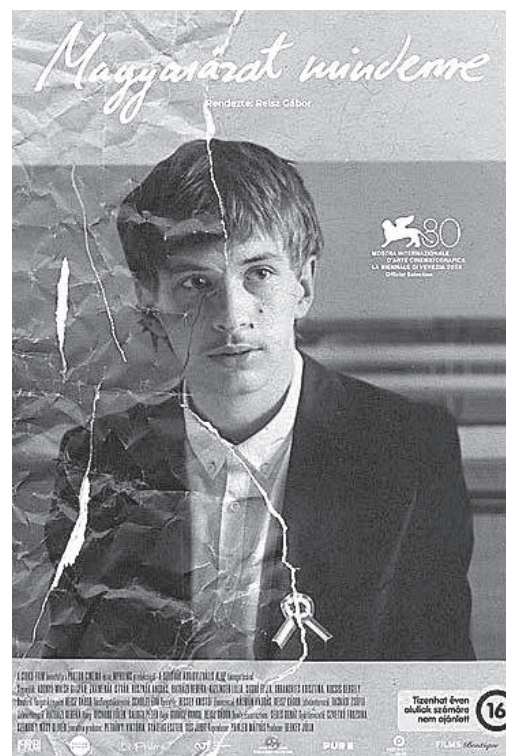
ember kitűz egy jelvényt (ki miért...), nem csupán tartozni tud, akar valahová, egy csoportba, közegbe, de kategorizálható is lesz. Mindezeket túl, mindezek előtt pedig megmutat a film családokat, a szeretetben egymás körül tipródó embereket és a saját és másokkal közös múltjuk jelenét. Koncentrikus körökben vagy éppen egymást metsző halmazokban érik a nézőt a visszatérő, rokon problémák, kihívások, konfliktusok, megoldások rövidebb-hosszabb narratívái. Ami feltűnő, hogy a cselekmény kirekeszti a „nagypolitika” személyeit, őket csak emlegetik („jóképű pali”, vagy: a háza többre kerül, mint 100 millió), máskor dehonosztáló jelzőként csapódik be a nevük pró és kontra egy szituációba; illetve láthatatlan, mert csak metonimikusan, lenyomataiban van jelen a történet szereplőihöz képesti kisebbség, a nagyon gazdagok világa (lásd, amikor a fiatalok betörnek bulizni a szuper, medencés ingatlan kertjébe, ahonnan aztán ki lesznek riasztva).

Van olyan elképzelés, hogy az érezheti meg a jövőt, aki figyelemmel és értőn tekint a jelenre. „Változás... akkor lehetséges, ha a probléma világos.” (Reisz Gábor)

Ahogy a korábbi filmek esetében, úgy most is – ha másképp is – működnek intertextuális asszociációk. Épp a problémákkal és a jövővel kapcsolatosan. A leginkább felhangos talán a zárlat. Amikor a fiúk és lányok és a szabad víz képe uralja a vásznat, felmerülhetnek társítások: a *Megáll az idő* rohanó fiataljainak képe, a *Négy száz csapás* főszereplőjének menekülése a tengerhez, aztán a megrekedt tanácstalanság, Kosztolányi *Esti Kornéljának* érettségi utáni utazása a tengerhez, miután életében először megcsókolta egy lány, s az otthonos, bátor merülés az ismeretlenben. De ezek csak mellékszálak – most.

A címet nem könnyű értelmezni. Talányos, archaikus szerkezetű, hiányos mondatként lebeg. Van magyarázat mindenre? Magyarázat – van mindenre? Egy magyarázat van mindenre? Mindenre van magyarázat? A rendező egy interjúban azt mondta, szerette volna a „magyar” szót – amely önmagában klisés lenne – mindeképpen felhasználni, és szeretett volna utalni minden fél fájó pontjaira. Amelyek miatt így viselkedünk.

A „magyaráz” lexéma szótöve a „magyar” szó, ez kap egy -z képzőt, jelentése eredetileg a történeti etimológiai szótárak szerint: „magyarul beszél, mond” lehetett; a „magyarázat” ennek származékszava, jelentése: „megértet, kijelent, (meg)tárgyal, megbeszél”.

Az iskolában, a nyelvtanórán tanult jakobsoni modell szerint van egy kódrendszerünk, van beszédhelyzetünk, van valamiféle valóság, vannak csatornáink, adóink és vevőink, akik talán képesek kódolni és dekódolni – a kommunikáció elvileg nem a fal két oldalára hányt borsó, nem a másakra süket információközlés, hanem kölcsönösségen alapuló interakció. Talán csak a zaj sok. Reisz Gáborék filmje elmondja, hogy mindenkinek megvan a maga valósága, vannak csatornák, csak többnyire bedugulnak, van kódrendszer, csak a formálisan azonos elemek lényegileg különböznek, a kódolt folyamatosan torzul a dekódoltban, beszédhelyzet is van, csak nem mindig van tudomásul véve.

Ami biztos, hogy van: adó és vevő, meg a zaj. Sejtés és vélelem, visszfény és vonatkozás, állítások és ellenvetések, és előfeltevések, amelyek kimondatlanok – küszködő nyelvzavar.

Vondervisztné Kapor Ágnes

Irodalom:

Alexandre Astruc: Egy új avantgarde születése: a kamera mint töltőtoll. In: *Kép – mozgókép – kultúra. Fejezetek a filmesztétikából*. Budapest, Múzsák Közművelődési Kiadó, 1983.

Hans-Georg Gadamer: *Igazság és módszer*. Budapest, Gondolat, 1984. 259. o.

<https://www.valaszonline.hu/2023/10/03/magyarazat-mindenre-reisz-gabor-berkes-julia-film-politika/>

<https://www.youtube.com/watch?v=Kck1uvqThPY>